

Zusatz

Unzufrieden ...

891.99

h. 93

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՆՈՐ ՕՐ», ԹԻԻ 16 — ԱԹԷՆՔ

ՎԱՀԱՆ ԱՐՍԷՆԵԱՆ

ՏԻՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ
ՅԵՂԵՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ 5 ԱՐԱՐՈՒԱԾ)

891.99

Ա-93

ՏՊԱԳՐ. «ՆՈՐ ՕՐ» — ԱԹԷՆՔ
1927

Ա-93

01 JAN 2009

493

ՎԱՀԱՆ ԱՐՄԷՆՆԱՆ

ՀԱՃԸՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ
ԿԱՄ
ՑԵՂԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
(ՈՂՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ 5 ԱՐԱՐՈՒԱԾ)

Գրքի բոլոր իրաւունքները
վերապահուած են հեղինակին

1927 ԱՐԷՆՔ
ՏՊԱԳ. 'ՆՈՐ ՕՐ'

125.02.2013
BOS MAG 10

22388

ՋՕՆ ՇՕՐՍ՝
ԳԱԼՈՒՍ Ս. ԱՐՍԷՆԵԱՆԻ
Նահապետ
1909ի Ասանայի ջարդին

С3366-66

ԳԱԼՈՒՍ Ս. ԱՐՍԷՆԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՍՔ
Այս գիրքը,
Յեղի՛ն արե՛ն
Տրուած՝ իր
Անանուն հերոսներուն,
—Յզութեան օրերուն:

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐ

Սիրելիդ իմ վահան,

Ձեռագիրդ ուշի ուշով եւ մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի: Նիւրբ որքան յուզիչ, նոյնքան յանկուցիչ գայ: Հերոս Հանրնի փառքի օրերը անգամ մը եւս կը շողային յիշատակներուդ ալպումէն:

Առիւննուդ եւ ամենուն խօսող գեղեցիկ նիւրբ արտայայտած էիր քնիւր ոնի բոլոր յատկութիւններով:

Յայնի է քե ջերմ սիրող մը եւ ընթերցող մ'ես Շէյքսպիրի. գրիդ մեկ ծայրէն միւսը հով մը կայ Շէյքսպիրեան:

Թող ներուի ինձ քսել քե հայ քաւսունին մէջ այսու հոր ուղղութիւն մը կը գծես, ընթերցողները սլօքի հաստատեն զայս:

Մաղթելով յաջողութիւն, կը ցանկամ ի սրտէ որ եւ ռախալիքը միայն ըլլայ սա՛ մտքիդ բուրասանին:

Քոյդ անկեղծօրէն
ՅԱԿՈԲ Ա. ՍԼՈՃՆԱՆ

2. Է.Ֆ. Էֆրանեան
3. Է.Ֆ. Մանդրեան
Ռ. Է.Ֆ. Ուզունեան
Մ. Է.Ֆ. Գայեան
Ա. Է.Ֆ. Սողանալեան
Յակոբ Չայնեան
Սարգիս Նեպենեան
Արամ Թերզեան (Կայծակ)
Վարդան Ներսէսեան
Արշակ Կովկասեան
Գարանեհեհեհեհեհ
Միհայ Տերեհեհեհեհեհ
Վահան Ալբունեան
Կ. Օղլուլուգեան
Արքիմ Չափու
Մ. Շրիւրսթմեան
Մկր Մանասայեան
Տիգրան Նիյերեան
Օր. Ներսէսեան
» Հանեսեան
» Պուրնագեան
» Խանեսեան

Գրիգոր Տեր Ներսէսեան
Դլիկցոնց Փանոս
Ռուբէն Երկար
Զանիէլ
Արամ Մուշեան
Աւետ Սեդրակ
Երկու ամեր. պատուիրակներ
Հանրնի ոգին
Վրէժ խումբ՝ որմէ չորս հոգի, սուրհանդակ բռնուցիկ. մա-
միկ, հալւոր. հարս, գերիներ, բժիշկ, հիւանդապան, մար-
տնիք, զօր:

ՀԱՃՆՆԻ ԱՂԱՆԵՐԸ
Ատենայտ. ինքնաշ. կոմ.ի
գանձաւ. » »
Ատենադաւ. » »
ՀաճՆՆԻ ինքնաշ. ընդ. հրմնոր.
Փոխանորդ
Վարիչ «Վրէժ» խումբի
Հրմն. Ա. վաշտի (կովկասահ.)
Հր. Բ. վաշտի
Հր. Գ. վաշտի
Հր. Դ. վաշտի
Ո. վաշտապետ
Ա. վաշտապետի (յաջորդ)
Անդամ կոմիտէի, Բ. վաշտապետ
Գ. վաշտապետ
Անդամ կոմիտէի. Դ. վաշտապետ
Մարտուհի Ա. խմբապետ
» Բ. խմբապետ
» Գ. »

Ռազմաշունչ կղեր

Անդամ ինքնապաշտ. կոմիտէի
ՔԱԶ ԿՌՈՒՈՂՆԵՐ
Կարիճ խօսնայրը

Քեմալ փաշա	Թուրք յեղափոխականը
Տողան փաշա	Չէթէակն. ընդհ. հրմնա.
Մեհմէտ փաշա	Տողանի թիկնապահ
Թուֆան փաշա	» յաջորդ

Հետեւորդ, պահակ, բրնձիւի, գուռակները չէրէ, գորք:

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

- 1.— Տրամբ իր հաւանական ապաւորութենէն աւելի պարզ է, բայց ոչ զնշին դերասանախումբի գործ:
- 2.— Նուագ իր ամբողջ տեղութեան, պատշաճաբար ազմկոտ կամ խածնող:
- 3.— Բեմագետ վաշագոյրները կ'ենթադրեն ոչ-պզտիկ բեմ ու պէտք է գործածուին առաւելութեամբ:
- 4.— Տեսարաններու հարազատութեան կրնան օգնել բնիկ հանրանցիներ:
- 5.— Հանրանցի Ոգին խօսելէ աւելի կը մարմնաւորէ արուեստի լոին ու կատաղի գալարումները:
- 6.— Բիեսի մը ձայնը պէտք է յարմարցնել իր ոնին:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԲԱՆԱԼԻՆ

Ս Ա Ր Գ Ի Ս Ճ Է Պ Է Ճ Ե Ա Ն

Հանրանի ինքնապաշտպանութեան հրամանատար

Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Ա Ծ Ա.

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՅԻՆ ԱՌԱՋ: ՇԱՂԱԻՑՏ, ՉԻԻՆ:

Մ Ա Ս Ա.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Ներս 5 զբժարգիր

Յօժ. Չամարյան. — Պէտք է ըսել որ նարայիկ աչապուկ կը խաղան:

Վարդան Ճէրճեան. — Բիշ տարբեր է այս խաղը. ըսեմոյնն է: Գուն ըսեմ աչապուկ, ես կ'ըսեմ ման-կապուկ է:

Թ. Պալապանեան. — Ու նիշ է: Խաղին մեջ կ'ենթադրուին մարդն ու Աստուած: Ես կը կործեմ, կայ ուրիշ մ'ալ — սասանան:

Ա. Արարաջանեան. — Ձիւնի մեջ հետքեր կան. անպայման հոսկէ անցան:

Պ. Սեանեան. — Կրողները: Հետեւի նի:

Վ. Ճէրճեան. — Մեր ցանցին մեջ յաւակնոս Չանսրները ասոնք՝ պիտի տեսնեն միայն երկինքը, ու ձնին մեր փերուն մէջ:

Յ. Չամարյան. — Գուցէ կը լեզերին, բան թէ կ'ուզեն փախուստ տալ:

Թ. Պալապանեան. — Պանակները բռնած կ'ըլլան զանոնք հիմա:

Ա. Արարաջանեան. — Կ'երդնում, ոչ: Այս ծագը բողուած է մեր հինգին:

Պ. Սեանեան. — Պէտք է ըսել ամեն բան մեր ձեռքով: Ուրիշի ըրածը միշտ կ'ես կ'ես: Մուկեր պէտք չէ հալին ձեան մեջ:

Վ. Ճէրէճեան. — Վստահ եմ որ ասոնք ալ տեղակալին շնորհեալներն են: Եթէ բողոքն որ խոյս տան, Քեմալ անշուշտ կ'ընդարձակէ Թուրքիան: Եթէ բռնենք, երկու բռնած հող աւելի կ'ունենանք մեր դիրքերուն վրայ: Լոյսը կ'իջնէ: Հրաշալի այս շաղաւօսը պիտի ունենայ նոյնքան աղուոր առաւօտ: Հենուն տարտալ ձեւեր կան...

Պ. Սեհնեան. — Անոնք են: Դուք կեցեք հոս: Խօսեցե՛ք: Առտուն դեռ կայ: Արդարեւ ամօք է այս բանակով երկու անհար մոմարութեան հալածել: Ես կը բաւեմ: (*Դուրս*)

Վ. Ճէրէճեան. — Պե՛տք է ամենա հետեւինք, ու քեւք քողովն որ մեկ հոգի գործն աւարտէ, իշխե՛նք քիւով, որ չըլլայ քէ դեմ դնեն ու անպատեհ աղմուկ հանեն, վրդովել ֆաղափին լուրքիւնը: Զգուշութիւնն աւելի կարեւոր է հիմա, քան ֆաղուրքիւնը: (*Կ'երթան*)

ՏԵՍԻՍ Բ.

Պատարագի վերջին ձայներ: Ներսէ՛ մամիկ եւ իր ամուսին

Հարս. — Կնի՛կ, բոն մը հասկցո՞յ Տէյ Պապուն խօսածէն:

Մամիկ. — Մօյդ ընծիկ ընտան կ'ազո քե ավա օյբալիւր խը պի խառնուի: Տէյ պապուն լուզուուն տօբ շոտ բանէ կո. հեմսէ ետեյ ամեն աւույնէ իւել խօսիցով: Զինը տօտ կ'ազո ես տայի, տօտ, խապոյ ունի՞ս, ասել ուզեց քե տուժունը մեք է, հազրլլիս տիտէ: Մօյդ Տէյ Պապինս խառնու Տէյ Պօպ է, տուքն մատք բօլիթիքն ա չախմբօ կը կենէ, հեմսէ կրիին է: Կը կըսեն քե տունը ժեհօտ նեքքուն ունի:

Հարս. — Պրէ կնի՛կ, տեղիքը անցոնք լիք արուն. պօղուլմուտ պիւննոն: Կիւեհէք ունին նէ կեօրեհէք ա ունին:

Ներս Պուլզ եւ Հարս կիւկիւմ երով

Պուլզ (դուրսէն). — Մամիկ պիկ հօյսը գիտ ծեծեց:

Մամիկ. — Սրբան է հրմմա դուտուրմիւ լանուն, տէյս ունին էյ տաղար դատի: Էլուրնիդ կուլիյի է սրաքքան կառուխ, իծում իւտոյ Տէյ Պապուն խըյատնիլը լսել:

Հարս. — Ի՞նչ խօսիցով ետեյ Տէյ Պապան (*Զեռքերը կը համարուէ*):

Պուլզ. — Մամիկ փոյիս անուքցով, հայսին աստ կտուէ մը հոց քը տօ:

Հարս. — Զեհկեդ կրէ լակոտ: (*Կ'սպառնայ*)

Մամիկ. — Պրէ մօյդ ինչ կաւրիւս լիկուտէն, քրտոյ քը հէյ:

Հարս. — Ըսեյ ըզնիք տիւրնիկի կը տեսնում, հեր հալսէ Տէր Պօպը պիտի հանիլու բանէյ մը ասոց:

Մամիկ. — Ի՞նչ պատէ խըյոտ տուով, տուովն տոտ քիւք աւոց. տեսնուրնիդ քեմիդ բունիցէք, հօյս պայմայ, պալընպոպ մուհապէրի կէշիմիւ իւլէ: Գեյացնուն հետք խօտ կէշիմիւ իւլէ, առջեւը մմեռ է, մինը տոտ կուզո հազրլլիս տիտէ: Շիւրքը ք'ըննոյ տուն տեղ իւլոնք՝ մեռնուրնիս բիւլընիս կը հասնի, փոռք տոնք Աստոյ, աւսրնուն խըյոդ տուէ ուլուրնսրդ բանէյ հնիլով ավա բուլէյը դուտուրմիւ քը չի ընեցնէն. Փոռք տոնք Աստոյ տիտենք ինչ կ'ըննոյ:

Հարս. — Դուտուրմիւ չէ եղած լիք դուտուրմիւ պիւննոն, դանօք կըրըլուլիէյը: Զատիէ՛ս քե Տէյ Պապուն լուզուուն տօբ բան մը կէյ: Հէյէ էյիկիս սրաքքան կանուխ նիզմենին հազով, մքնէ նէ գիտ պեղիւմիւ միւնէ, հընչակնոն ժողով ունին, ասոց գնոց:

Ներս՝ Դանիւ (ման)

Դանիւ. — Պապի՛կ մուլէյս աչքնին պլուզը վողը պի կնեհենք, պօպս բայել ունի քիւմդ ա քը հըյամն ասոց:

Մամիկ. — Խա՛ կտոյ իւտոս, մուլէյը աչքնն ա դալուլունի հեմէն պրուզ կը շինէ:

Հարս. — Տղո՞ է քե աչքին է:

Դանիւ. — Տղո է: — Խաղո՞նք (*Պուլզին հետ վազելով դուրս*):

Հարս. — Է՛մէյիմ եավրում, քիւմէնկ բունէյ մը իվըլցով: Քեյեյէք հազրլլիսինս տեսնունք: (*Դուրս*)

ՏԵՍԻՒ Գ.

Երկու թուրքեր՝ չփոթ

Ա. թուրք. — Ալլա՛ն ետրքմ — տապակեն կրակ կը
սանի այս, մեր համբան:

Բ. թուրք. — Զգոյ՜, այնպէս փայլէ իբր քէ աչքերու վրայ
կոխես, այնպէս նայէ որ կարծես քէ փուկ էն այս հողերը:

Ա. թուրք. — Դուն կ'ըսես ինչ չես ըներ: — Թուրք ու-
նինք տեղակալեն: Պիտի վախճանմէ: (Տօտենալով մամիկին)
Է՛ղէ՛ մը Թէ՛ն ինչ տուցը ետէ՛ կո:

Մամիկ. — Էֆնանենց տունը քանի է:

Հալւոր. — Ահմէտ աղո քալաւնիդ ի՞նչ կէ:

Հարս. — Ի՞նչ պիտեմ, տուրքը լեկենեղ քիլի գարած
է. չգէ՛ փոխէ:

Ա. թուրք. — Ինչէ՛ն պիտու պիտեմ, մեկնք դալմախա-
մէն քուրք ունինք ձեռուրնիս:

Մամիկ. — Ղանօսը քը կրքի ձէ քուրք տուելին, դուք
Տերգոր մէլը տերպէսը քիլիլու քուրք տուի՞ք:

Բ. թուրք. — Էպէ՛, վախճարէ կ'ազոյ կը կանցնի: Դուն
ա մի քիչ բոն չ'ըրքի:

Մամիկ. — Շօնը երի՞նք կ'աննո, յեք տէն պապա կրքին
տղախա քյոփսը փայեցին. ալա մենք հիս տղք ձիյ հետք քիյ
վու ախպայ կիպի կիչիմի՜ս ու խաղենք:

Հալւոր. — Քեյիցէք, վախճար կը կանցնի ի՞նչոն: (Դուրս)

Բ. թուրք. — Երէ քախսը միտ տուն մնաւ մեր դրանը
կրնայինք ազատ հաշել. քայց տե՛ս որ երկիրն այդպէս չը
դառնաւ, կը խնդայ երբեմն կեանքունին. երբեմն քուրքին:

Ա. թուրք. — Ան ալ իր օրն ունի, իր օրէնքը: Ազգեր
պէտք է սպասեն իրենց կարգին ու փոխ ի փոխ կողոպտեն
գիտաւ կամ ծառայեն իրարու: Օձերք որչ ունին, մեր Ալլա-
նը անուտ մեծ է օձերու Ասուածէն երէ դեռ Քեմալ մը
ունինք:

Բ. թուրք. — Մենք բռնուեցանք Օսմանու մեղին մեջ,
Ասուած փրկէ:

Ա. թուրք. — Տօխմենքներն ինձի՛ տու:

Ներս, Դանել եւ Պլուզ՝ ձիւնամարտով

Դանել. — Օո ո քէ հոմ մը տես (Պլուզը կ'իջնայ թուր-
քին զարնուելով):

Բ. թուրք. — (Պլուզը) ... Խեղդե՛մ Ալի: (Լոյսը չը
բացուի):

Պլուզ. — (Կը ճչէ) Մամիկ, մամիկ:

Ներս Մամիկ

Մամիկ. — Ղանա՛սը դրըրլաւընա, պատու մը Պլուզէն
ի՞նչ կ'ազգես լեք գլուխը չեփիլ ես: Հրմմո պօսը գոնե տես
լեք քի կեփիդ էղը կոխէ: Զարէն եօլիմնիդ մեհուիցէլ է: Խե-
ւը խրոյսը ինչ քրնէ, տեւը սապոնը ինչ քրնէ: (Պլ-
ուզին) — Քիլ ա, փոյղ խանձի քա՛:

Ա. թուրք. — (Մամիկին) Ես չը կրնէի Պլուզին գլուխը փոյ-
ղու դիմեն իտի, եպէ՛: (Պլուզ եւ մամիկ դուրս)

Բ. թուրք. — (անտարբեր) Ինչ ներմակ են ձիւները:

ՏԵՍԻՒ Գ.

Ներս վրէժորդիք

Պ. Սեհնեան. — (Ստանալով) Աւելի կամաց, եկէ՛...

Բ. թուրք. — Ա՛ն վերջացաւ. բախտ ու փախուտ, ա-
մենն այս եր: Ալի, Ալի՛:

Ա. թուրք. — Տե՛ս քրածդ: Տխմա՛ւ: Պէտք էր որ ես
խեղդէի քեզ որ գտնէ մեկս ապրէր. տեսնեմ հողիդ, անտարբեր:

Պ. Սեհնեան. — (Տօտենալով) Աստա՛րք հոն կը վերջա-
նայ, երէ փալ մըն ալ առնէք անուտ կ'իյնաք: (Զանգակ-
ներ, 4 վրէժորդիք կը ծոխն աղօթքի):

Ա. թուրք. — Ո՛ւրաքա՛րէ, դո՛ւն փրկէ մեզ:

Պ. Սեհնեան. — Երէ այդքան ծանր ըլլան զանգակներ,
քո՛ղ հնչեն յալիսեան:

Բ. թուրք. — Պարոն, ինչ իրաւունք է ձերը յոխորալու
այդպէս երկու անցորդի վրայ, որոնց տուն ալ չի հաշէր: Ե՛րբ
քաղերեցաւ Հանըն մերն ըլլալէ:

Պ. Սեանհան.— Ա՛, կը ցաւիմ երէ վախցաւ: Ներեցե՛ք գեղնիս. կ'ուզեմ՝ ձեզի իմաց տալ որ Քեմալ այս առտու հանգ-
եաւ, ու պէտք չունիք դուք երթալու Հանքնէն: Չեմքեր վեր,
հոս աղիք ունիք դեռ, աւելի կարելոր է: Լաւ է ձեզի երա-
զել քան թէ տեսնել պարտուած թուրքիան:

Ա. թուրք.— Ազատ ելի մեզնի տօնակներ ունինք՝ ձեր
տեղակալին:

Բ. թուրք.— Իշխանութիւն չունիք մեզ արգիլելու մեզ
պատկանած գործի մէջ ուր զօրու եմք օրինապէս:

(Մեկուսի)

Յովհ. Չամտիպեան.— Խեղդեմ Ալի:

Թ. Պալապանեան.— Մայրի՛կ:

Ա. Արաբաջանեան.— Ի՛նչ ներմակ են ձիւները:

Վ. Շէրէճեան.— Ի՛նչ երկար մզկիթներ կ'եղան զանկին մէջ: (Կը մօտենայ) Ա՛լ բաւ է, ինծի այդ անցագի-
րը, պարոններ: Օրէնք դուք սպաննեցիք Մեծ եղեռնին վերջ-
նապէս, պահանջելու զայն մեզմէ: Այս փախուստին յուսա-
հաս եմք մեզնի արքան դուք անօգնական: Կը բռնէ ձեզ մեռե-
լի մը ձեռքն հիմա (թեւակապ): Կրնաք սակայն գիտնալ առ-
այժմ որ երկնի մէջ լաւ տեղ կը պատրաստենք ձեզի, չի՞ ձը-
գելով որ այս Քանաքի դէմ ոնիր գործէք — դաւանանք:

ՏԵՍԻԼ Ե.

Ներս Ա. Կայծակ եւ Գարաճէճնէճ

Ա. Կայծակ.— Ընկերներս, այս հարուածը վերջացուց
ամեն բան: Հանքն մերն է:

Վրէժորդիք.— Ե՛րբ մերը չէր: (Արշալոյսի երկունք):

Ա. թուրք.— Իշխան խնդրեմ, ըսե՛ք ասոնց մեզ ար-
ձակեն: Թուրք ունինք տեղակալին:

Կայծակ.— Դո՛ւն ես, Ալի: Ի՛նչ ունիք: Հիւսնողէք: Ա՛, ո-
չինչ, ոչինչ, կ'անցնի: Կարծեմ ձեզ կը նեղէ երկնի՝ հաղոսուն
սա կարմիրը:

Գարաճէճ.— Այնպէս բանձը է որ վախճամ բափուի գե-
տին:

Կայծակ.— Աղ կը հոսի այսեղէ՛ն, այսեղէ՛ն... (Կը դա-
փէ թուրքին կուրծքը) Հարկ եր քիչ կափկափել ու շուտ
փակել ախտաւորին անուրդը:

Գարաճ.— Յուրսին հագիւ. թէ յանախորդ պատահի: Տը-
ւե՛ք տանիմ:

Բ. թուրք.— Ո՛ մարգարէ, մատաղ տեղ արջառներս,
կեանքս ամբողջ համազ-մեքէն. մեկ տարի ռամազան: Ապա-
խարանք, փրկէ մեզ:

Ա. թուրք.— Հանի՛ք: Հանի՛ք:

Յովհ. Չամտիպեան.— Ասոնց բան մը կը պակսի:

Վ. Շէրէճեան.— ... Կոտորու վերմակներ: Պի՛տի շնան
ու մսին դժոխքի մէջ ալ: Թեեւ լաւ մարմին ունին ու հա-
րուտ օրեւանի տոմար, հով մ'առնէ կը շարժէ եղեգներու
հանգումակ: Սա մեկուն կուրծքը այնպէս կ'ելեւէ, կարծես
թէ յիշէ քան հայունիներ: Չեմքերնին բնագոյաբար կը պա-
հեն ես, որպէս թէ աչքերն արդէն չեն մատներ եփրա՛սը:

Թ. Պալապանեան.— Վա՛յ, որու խղիւղ մէջ սուրիկը
կայ, Սահարայի աւազները հագին մէջ:

Վ. Շէրէճեան.— Մեղքը կ'երեն իր հունձը ու սնունդ
կը պատրաստէ ճնիներուն: Կ'ուզե՛ք գնել:

Կայծակ.— Խիստ սուղ է ունէ մեկուն համար: Արեւելի
գինն է այս պահեցե՛ք, քիչ նիհարեան որ քեզնա՛ն զսնէք:
Վարդան, բաւական է. տա՛ր օրէնքին յանձնէ, տա՛ր: Դատա-
րան: Թալաղներու պատուական սերունդը հոն է, տա՛ր: Դուք
կրնաք պահել ձեզի պարծանքը՝ այդ տօնակներս ու տեսն
դուրսն ըլլալու: Հայտի՛, զարկ երէ փորձէն ընդդիմանալ:
Շուտ դարձիր: Երկինքը պիտի փառենք այսօր վար: (Թուրքեր,
Վարդան դուրս): Այսեղէն կսկսի մեր պատմութիւնը:

Ա. Արաբաջանեան.— Արամ Չալուս, սկսած է եօթը
հարիւր տարի առաջ:

Բոլորը.— Ուրեմն պիտի վերջացնենք:

Կայծակ.— Երբ Աստուած գրեց այս տաճար, պիտի խաղայ
մարդը: Ի՛նչ, անխառն. կեղեկե՛ն, խաչեն-խաբեն, խոսա-
նան, ուրանան, միքէ մերը ազգ չէ՞: Փլեն, կտրատեն, կողոպ-
տեն, տէր հողակունին մեր հողերուն ու սպանան իբր թէ չու-

նին մենք հոն մեզմէ ոսկոր, մեր անունը, մեռելները, վոն-
սեն մեզ շուններու պէս, միքէ մեր հայրենիք չէ: Բզկենն,
բաւեն մեր սփնկները ածանցներով, բուխի նստին մեր սր-
բազարդ եկեղեցւոյ մէջ, լլրենն Մարիամին պատիւը մեր
անկողնին մէջ, միքէ մերը, կրօնք, հոգի, ձեռք, համուս չէ:
Բաժնեն մեզ արջառի պէս, մարքէն — մենք չի ծնանք ապ-
րելու. երեսուն միլիոն երկնք, երկու չկանք. միքէ մերը քիւ,
ծնողք չէ: Բայց ե՛րբ է առիքը, պատճելու մեր վասակներն ու
բանամին, գրաւելու մեր կուտները, վարելու մեր բաղարը,
ըլլալու նորեն ազգը, միքէ մերը գեղն չէ, կամ քէ հոգալու
մեզ միքէ մերը Աստուած չէ:

Բոլորը. — Վրէժ:

ՏԵՍԻԼ Զ.

Ներս հակառակ կողմէն Վարդան եւ Հաճընի Ոգին

Վ. Ճէրէճեան. — Այս օրն ինչ է այսպէս խառն ու շը-
փոր. արտադրելու սիրուն ձեւեր: Սա նոյն ինքն է անսխալ,
ֆիչ առաջ կը ժամանուէր համբուս վրայ. եկաւ հոս: Ան
կախարդ կիւն է, լուսագեղ պատմութեանցն զգեցած, կամ
հրեշտակ: Հմայի առակ. կը խօսի, կը շնչէ, կը կասի իւ-
րելի քան քէ խնդայ Յամառ է: Եզ վագրի պէս. բայց ան-
մեռ է:

Պարտճ. — Փորձեցի՞ր զինք բռնել:

Վ. Ճէրէճեան. — Հալեցաւ մասներուս մէջ. ինչ վաւ-
ցաւ: (Ն. Ոգին դուրս):

Պ. Սեհնեան. — (Կը խնդայ) Մուրն ու լոյսին շինածն
է այս. սրբեցի՞մք մեր աչքերը:

Վ. Ճէրէճեան. — Զգոյ՛. կը խաղայ, պիտի գայ նորեն,
ն՛չ մէկս փորձեմ զինք բռնել, քեռ. այդպէս նմանք օրերու
պատգամը:

Կայծակ — Ինծի այնպէս նայեցաւ որ կարծես ուզեր
խօսիլ:

Վ. Ճէրէճեան. — Խօսեցուր: Բայց առաջ, հաւատա՛...
(Ներս Հ. Ոգին):

Կայծակ. — Կեցի՛ր, այս դէմքը ես տեսած եմ Արաբիա:
Ձեռք անուշ, երբ էրազ չես. խօսի՛ր: Դուն նայեցա՛մ ինծի
ամբողջ աչքերով, անգամ մը: Արդեօք տեսի մը վաւացուցի՞
ք, որ ինծի հետեւեցաւ հասուցումի համար. քէ տուն ու-
նիս այս լեռներու մէջ ու կ'երբազ ձիւնածաղիկ փնտնելու:
Կեցի՛ր, գուցէ բռնենք քեզ պահակները: Երբ ձայնդ զմայլելի է,
որքան ձեռք, խօսե՛ք լեզու: Ուրկէ՞ դուն, ո՛ւր: Ի՞նչ ունիս մար-
դոց մէջ, երբ պիտի չխօսիս անոնց: Ժամանակի մէջ բա՛ն մը
կը նետէ քեզ: Աւաւա՛հի մէջ ոչինչ կայ որ մարդ չկարենայ
ընել, ոչինչ կայ որ չընենք քեզի համար. երբ դուն մեր ֆուրը,
բաւիս սիրտը եղբայրներուդ աղանջներուն:

Վ. Ճէրէճեան. — Պիտի բռնեմ բայց վախճամ քեռ-
բուս մէջ խաբէ գիւս: — Կը խօսի՛:

Հաճընի Ոգին. — Կայծ մը պիտի հրդեհէ երկիրը. մըջիւն
մը տանի զայն կոնակին վրայ: Պիտի՞ հնչէ՞ դուք զանգակնե-
րը: Արտաւազը համբերութեամբ շուններ մեծցուց ու փնտցուց
դարբինները:

Կայծակ. — Պատշա՛մդ, անուշ ոգի:

Հաճընի Ոգին. — Կը փրփրի մեր արտն մէջ: Ես կ'սրին
տեսի մը զողջուած ձեզմէ, կեանքէ կեանք, միտք միտք, հոգիէ
հոգի, կ'ապրիմ ձեզմով: Ուր գացիք հետեւեցայ, իմ անունիս
եկա՛մ հոս:

Բոլոր. — Հաճընի Ոգին...

Հաճընի Ոգին. — Քաղաքի մը գիրերով, պիտի նեղեմ
դուք ցեղին յարութիւնը: Այրեցի՞մք մեր վնիւները մեռելներու
արեան մէջ, զինուեցիք: Մի՛ ծափեք, մի խնդա՛ք — չըլլայ որ
բնկրկիք. կը մեռնին մեռելները կրկին — զինուեցիք: Այս ա-
տենն է որ երկնի տակ ունենանք բազ ու պտակ: Ազգը դուրս
է ինկեր արեւէն: Փրկեցի՞ք զիս, կը հալածե՛ն... (դուրս)

Վ. Ճէրէճեան. — Դնաց: Պիտի խօսե՛ր, զգուշացաւ առա-
ւօտէն:

Պ. Սեհնեան. — Այս մտքի աչքերուն յերիւրածն է, լու-
սամարմին գաղափար:

Յ. Չամբարյան. — Իրական էր, Աստուծոյ շափ

Կայծակ. — Կը հալածե՛ն. լնչա՛ւ: Դեմքիդ

Սրաբիով բրինձի, անասլասի աւագներու, արեան ու ռսկարի՝
մեր քաւ ու ննիներու ամ ն մի հասով. Վ ԷԺ. .

ਭਾਗਭਾਗ. — ਧਰਤੀ...

Stubb, L.

ከጥላው ወ. ጳጳሳቸው ስለሆነው ለጥላው

Alpynlar — (lepylyny)

ՁԱՆԿ Ե. ԽԶԷԼ ԱՄԲԵՐՈՒՆԸ

—Հասակ հասնի շղարհ' եր.

Բուն է նաեւ ծանօթուն,

—Կր վալէ սեւ դաշոյններ

Ս. Ճիպիճ.— Թարսս երբ-ը՛սրեց Հանրանն իր բէսգին
նամար, անձեռէս գլխէր որ ան կլիկկիրոյ Բանալին Լ:

Կայծակ.--- Մոռցայ ըսել որ այսօր կ'ընենք վերջին գու-
մարումը: Ճեպեհեանն ու Աբահ կ'երթան: Կ'ըստասեն մեզի
վրեժ խումբի միւս անդամներ: (Դուրս)

Subl. L.

Ներս Թր. Պաբճաղեան, Արամ Մուշեան

Արաթ Մուշեան.— Սպասե՛ք, ազնաւ մըն ի՛ր քափահա-
րեց ու անցաւ. ո՞վ կրնայ հալածել մեզ:

Օր. Պուրճաղեհան. — Կը բարկանայ հաճութիւնս, պիտի չառնամ:

Արամ Մուշեղ.— Թող բարկանայ, ուռացիր... Սեր մը կը կանչէ լեզ ժողովի, սեր մը կը բռնէ... քանելու սեռիդ կամբը, դուն ունիս անոր ազնուագոյն սիրքը։ Լսելու պատգամդ պիտի լնսրեն նայիլ աշխուղ, կարդալ վէս շարժումներդ։ ձայնիդ եռ խաղերեն հեղել վնիւներ։ Ո՛ր գիտայիր քե ինչ դառն է ինձի տեսնել հոն երթալդ։ Երբ Անդրէս պատանի որ պատերազմ վնե՛ք, ո՛ր Ազապի պե՛տ պիտի ըլլալ որ, — լայց ո՛վ գիտէ։

Օր. Պոբճադեանն. — Եյն ասեն կր կռուինք հայրենիք համար նախ:

Արամ Մուշեղ.— ... Գնա՛ սիրելիս: (շուրս)

U U U F.

SUB. P.

Բեմակէս լարագոյրը կը բացուի Սզգիւն սրահը ։ Ներ-
գլայ Են համաճատարներ խմրապետուհիք, Հաճընի դա-
ներ, Վիքնապաշտպանու թիւն կծխտէն, Ղլլ փանոս,
սուրիշներ, խաոն վիճակ, իրարանցում Եոտղեւ,

Վ. Այթմանեա՞ն.— Օրեր կը փայեն դարեր, դարեր՝ օր մը:

Արմենակ.— Պէ՛տք է այսօր ամէն բան վերջացնել, բա-
ւական է որքան մեզ խաղի դրին: Պնակալեցներ..

Օր. Հանկսեա՛հ.— Թորքերուն ազատ էլք տալուն, մեջ
յսելք յեմ տեսներ..

Օր. ձերբանոցն — Գեղարքունիքի համար է:

Հ. Է. Ք. Էջիանեան. — Հէ՛տախ, սեխ չե որ նանչնա
մոտեն: Մարդիկ կան որ ոսկորի մը համին կուտան լանալս
բարի անուն ու համբաւ: Փառ/ի խաղին — ննիներու հաշի
մը, տեղակար տուա իր անմահ ետ:

Զայճհատ.— Բարեբախսն այն է որ պարսկել չի կրցաւ իր պոյ :

Ս. Լ. Ք. Սողանալեան.— Ան կը խորհի քէ վաստակ աւելի իմաստուն էր վարդանէն:

Ռ. էթ. Ուղղունեան.— Սասանային տուաւ հողին, սասա-
նային...

Յ. Լ. Ք. Մանգրրեան.— Գեներն ինչպես դիակները, Հա
նրն գուրսկը նետէ իր Վասակները:

Արմենակ.—Ես պիտի դաժնեմ զայն: —Սնամօր կարծեցիր
քե Արողը ցվերջ կը պանե՞ ապուռ:

Մ. Է. Գալիան.— Փառք տրոջ: Առաքելք ե այս արին. ազգն ալ իողի պէս է: Այս առիթը յիմարին խելք, քաջին գեղն պիտի ասը: Աստուած կ'օրհնէ...

Ուսման ք.— Այլ վերջացնենք.

Օր. Հանգեւոյն.— Կովկասահայերը դեռ չեկան:

Օր. Ճէրբահեան.— Տեղակալին նեւ կ'երեւի ձիւնա-
մաւրս ունին դեռ:

Վ. Այթուհեան,— Շուտով ան կ'ապագախարհ:

Հ. Էֆ. Էֆթառեան.— Պէտք է խորշ խորհիլ ու գործել խնդիր ձեռնել ւրեմ: Եւրոպան դարակը դրաւ մեր դասը. կը յիշէ ու կը ծայրի, քաղաքավար սրիկան:

Դ. Վ. Փանոս.— Փարսոն աղենի, մինչեւ եւ խելեօք սիւ- շինմիւր նոն է, աւսուր զան բոնը լմնցնո՞ծ է, հուսմո բանի վախրը է, շոս սիւլեւմիւր նոլ չի գո: Կըրէ՛, կըրէ, ձիւէ ձիւէ, եկն մէս նամբօք սա է: Իսո ձանը, մէյ մուկեքիւն ձանն է:

Դուրսէն.— Ձեզի կ'ըսեմ շուս ցումել ժողովը:

Դուրսէն.— Հեռագրեցէ՛ք հոն, ուրկէ կ'ստանաք իշխա- նութիւն մեր վրայ:

Դուրսէն.— Երէ փորձես խանգարել, միայն ինձմէ քո դասաստանը:

Մ. Էֆ. Վալիան.— Տեսէ՛ք ինչպէս կը ծամածռէ, կ'ըս- քառնայ, կարծես քէ ժամանակի կրճի մէջէն ուզէ գողնալ հոսմ հաւկիթներ:

Չայճեան.— Բոլոր նման դեպքերէն պիտի զձեմ կարն ու- րէր:

ՏԵՍԻՒԼ Ժ.

Ներս ձեպ. Կայծակ, Վարդան, Արշակ, Օր. Պուրճաղեան, Տէր Հայր

Դ. Վ. Փանոս.— Իյկընուցո բանիւքին աս մայրուն նեվն է. ետուել իրանոս էյիք քիւմդ ա, հա մնացէ՛ք բայել: (Դուրս)

Ձեպ.— (Մտնելով) Ազգերն իրենք պէտք է շինեն տունը, ուր պիտի ապրին: Մեզմէ առաջ, մեզի համար սկսած են այս պատերազմը — մեռելները: (Երդ ֆանֆառ) Վսարուածներաւ- խարհէն, ափ մը ժողովուրդ, ինկած Թոսոյ ափէն, ի՞նչ չէ՛ք որ կ'ուզէք ըլլալ:

Բոլորը.— Ազգ:

Սյո տուն կը բերէ խենդը, ժամկոչն ու ստմբակը կը շանի շուկայ: Թեւ օրուան միտք չէ այս ու մեր մտքի տղէն: Դուրս առայժմ, ըլլալու համար այն ինչ որ չենք, ի՞նչ է մեր

ազգային արժանիք: Անհաւն ու հրապարակը ինչպէ՞ս կը յարմարին իրարու մէջ: Ճի՞շդ է մեզի օտարներուն անցու- ցած օղակը «դաւադրութիւն, անմիութիւն»: Ուրկէ՞ կը պակ- սի ու կ'աւելնայ ազգը: Մեր արնաշոտ վնասներու, մեր հո- գիի մէն մի ջիլին, խոստումներու որ կը փոխուինք, ըն- ժանեկան կեանքի ու ազգային յարաբերան ի՞նչ է մեր մուս- քը. մեր ելքը: Ի՞նչ է ազգին սիրելագոյն սնունդը: Ի՞նչ կը հաշուի դպրոցներու տարեկան կեիւքը, մեր մեծութեան չա- փանիւր: Մեկու մը աչքերը ականջներն են միւսին, մեկուն շեղուն միւսին սիրքը: Ունի՞նք այնպէս պարիսպներ ուր նա- հանջենք երբ բռնամիտ աւրէ մեր դիրքերը, ընելու վերջին նիգր: Ու յետնապէս պահելու ազգը «դեղնուց ու կնեպ», ու- նի՞նք զենքեր: — Նստեցէ՛ք: Դառնանք մեր սեղանին:

Բոլորը.— Այսօր իշխա՛ն, վերջացնենք:

Թեւ այս ըլլայ մեր մտքին բիբը, անմիջական վստիք մը կը սեղմէ մեր դասակը. կը մզէ մեզ պաշտպանութեան: Նոյն ձեռքը. նոյն բռնամիտ է որ կը հասնի — բուրքը, դեռ քաց մեր կուրծքներուն վրայ փռելու իր ոնիրները:

Ս. Էֆ. Սողանալեան.— Եօրն անգամ է փլեցին տունս, մորքեցին արտերս ու պանարս, կիսն ու երախաներս:

Ռ. Էֆ. Ռ. Գուհեան.— Անիծուի տուներին:

Ձեպ.— Կարծեմ քէ այս եր մեր երեկի քիւր, հոս են Հանրնի աղաները, սպաներ, «վրէժ» խումբի վարիչները, մը- տաւորական ու բանուոր, մեր յարգելի օրիորդները: — Երե- կէն մեզի կան առկախ հարցեր, օդի մէջ կախուած, կար- ձիւք-խնդիրներ...

Վ. Այթուհեան.— Ինչ որ մնաց վեներէն, վերջին ան- գամ սակարկել է մարդոց հետ, մեր օդն ու Սասունը: Խօսներու չէ, ժամանակն է հիմայ վնոյ. դաշոյններու:

Մ. Էֆ. Պալիան.— Միտք մը կուզէր կայսրութիւն վա- րելու, հոգի մը զայն շինելու: Սիրս մը կ'առնէ արիւն չալու ժողովուրդի ոտներուն, կրակ մը զայն վառելու: Կ'առնէ հա- շաւք փակելու գիրն ու շուկան սկսելու խորհային աշխա- տանքի: Զգոյութիւն մ'հաւաքելու ժողովուրդի ընտանին հոս:

վճանգի մեջ է մեր ծնախոր, մեր նամուսը: Պատերազմ ու-
րեմն:

Ճեպ.— Ինչ գաղտնիք է ձերը, որ երբ խաչեն ձեզ դուք
դուռսեն պիտի դիտեք խաչն ու խաչողը ձեր հանդերձով, ու
խնդաք որ դուք չեք: Հազի՛ւ քե բոբուեցիք ձեր ոտքի աւաղ-
ները:

Արշա. 4.— Հանքնի ժողովուրդը անցել է Բուքիզոնը: Եւ
Հարկ է շուտով ներել մեր դիրքը, ժամանակ շահելու վերա-
հաս նգնաժամուն: Մենք հիւր ենք եղել հոս, բայց երեւի հարկ
է մնալ ու չքողել որ գալլը շփոթէ իր որջը մեր փառախին:
Եւրոպան չի ուզում որ բուրքը մեռնի — ոչ էլ հայը կ'ուզի:
Բայց սա ասել չե որ մենք ծնունդ ենք շիրայի ու ջարդի հա-
մար: Ազգը՝ ազգ է ոչ քե ուղիս փառավան: Երեւի ազգե-
րի կեանքը նանքի հարսանիք է, չարժե նրան խնայել: Երե-
ւի չենք մեռնել, կը մեռնենք մի էլ չէ: Պէտք է փոխել իրերի
յնքացքը, վարելու մեր դեկը: Ես համոզում ունեմ որ
Հանքն, առնելով նուիրական այս հայը, կ'սկսի ցեղին ա-
պագան: Կիլիկիա կ'սքափի շուտով իր դիրքին եւ ուժ կու-
սալ մեզ:

Ճեպ.— Անսարակայ:

Հ. էֆ. Էֆրանհան.— Երեւի չգան անոնք, դեռ պէտք ու-
նինք պաշտպանելու մեր ստացումները, կալուածները, մեր
համբաւն ու պատիւը, ընթանեկան սրբութիւնը, մեր արտա-
քին անձը: Բնութեան մերկ գալլերն չեն հայեր, ինչ որ ու-
նինք մեզմէ դուրս կապուած է մեր խորագոյն զգացումնե-
րուն: Թշնամիի մօտալուս ահագանգը կը բերէ ժողովուրդը
կաշին այնքան, որ փախել կը խառնէ իր հոգին, արքնցնելով կա-
սաղագոյն կիրքերը. ուզում կանչելով յոյս՝ որ պիտի կրնայ
աննշան վոնմակին դէմ պահելու իր հակասք, գորութեան
տանդ կամք՝ որով ան պիտի պարտադրէ հայապաշկան փա-
ղաքին իրաւունքները, աշխատանք ու կենցաղ՝ իր բացարձակ
ու ինքնավար ազատութիւնը:

Յ. էֆ. Մանգրիան.— (Քովիսիս) ձիւս ասոց Համ-
բարձում էֆենսին:

Ճեպ.— Իրաւունքն հրաժարիլ, անկողին փռել է ուրիշի
համար: Կեանքն նողոպրիլ ուրիշի սալ երակներդ:

Չայ. հան.— Քիչ անգամ միահամուռ, ժողովուրդը շա-
պիկեն կը ձեւէ իր նաւուն առագաստներ: Յայտուն վնիւն
այսպէս կ'ըլլայ յաջող երբաւած, ժողովուրդի սրտին մէջ՝ հա-
մեմուած, շուտ պսպելու: Երեւի չի վնեմք, պիտի տայ վնիւն
ինկղիներ: Ժողովուրդը պատրաստ է իր չուաններով խեղդելու
ժամանակին նենքերը, կամ կախուելու իր բախեն:

Ճեպ.— Ազատութիւնն ուր վերջանայ, կը բացուի հոն
դժոխքը: Ամբոխը շուտ կը մաշէ իր պնդը, երկար դեռ կը-
ծելու: Յայր մարքին մեջան կը պահէ աչքեր, կը շնչէ գաղտնադի
բոներով: Ան այնքան դանդաղ չէ, որքան արագ վնեւելու: Ու-
նի փառածք մ'առանձին — կը գայրանայ երբ հանդարտ կ'ե-
րեւալուր: Երեւի պէս ընդունարանէ մը իր զանկն ու բազու-
կը կ'առնեն նիւղեր: Ան չունի շտրքաւորներ. բայց ինքը կայ
ահաւոր շտրքաւորներ, պիտի մեռնի կամ սպրի, բայց
պիտի պայրի:

Արմանակ.— Ոչ մէկ վնիւն կայ տալու, բացի ձեռով զծե-
լու այն ինչ որ արդէն տաւած է հոգիէն: Ինչ ալ ընենք կը
զսնուինք անեղելի պատերազմի մը առաջ:

Ռ. էֆ. Ռ. Գո. հան.— Ամենք՝ ինչ լսուեցաւ ցարդ
կառնել իբրեւ ցեղին փրկարար տնայր. նիգր՝ պահպանումի,
բարգաւաճման, պահելու մեր սեղանը անխաղախ, մեր ան-
կողինն անարտ, մեր ազգային տաշտ անեղծ: Բոգկերակիս
համաշախ կը զարնէ ձեր ամենուն սիրտը: Թող ձեզմէ մէկը
բոյն ինձի քե ինչ պիտի ըլլայ մեր դիրքը, Ֆրանսական բեռ-
մին հանդեպ, որու անմիջական շտրքաւորներ ենք — կը զր-
նուինք: Թուրքն այսպէս ջլատում է ընդհանուր պարտազմին
եւ այժմ տնայն անկազմակերպ է, որ կրնանք յաջողութիւն
յուսալ երբ մեր զնացքը միայն անոնց դէմ ըլլայ. բայց հոս
իւրաք միմեկը այնպէս կախում ունի այդ խաչագողի պիւ-
րօնէն, որ կարելի է ամեն երեւոյթ յուսալ ու զարնուիլ ա-
նակնկալ հակասներու: Երբ վաղը Ֆրանսան իր քիմիկ վար-
կը դնէ մեր գոմերուն, ու բերքի՞ն համար բարձր պարգե-
մեր յօններուն մէջ ի՞նչ պիտի ընենք այն ասեմ, որո՞ւ նայինք՝
օգնութեան:

Կայծակ. — Այնպիսի ասեմ մը պարտք կը դնեմ ձեր ամեն մեկուն վրայ զիս մասնել մեծ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու համար: Յիշատակեմ եւ որ կը լարե այս ճիւղաւոր մեր վրայ եւ պիտի չնայի մեր մեղքներուն ալ, մինչեւ որ հաւաքու որդեր բարի ըլլան լեցնելու զանոնք իրենց մեջ, ու մաքրեն զեփնը Այնքան անփութ չեմ, որքան դեռասի, ուրիշ պէտք ունիմ սորվելու ձեզմէ շատ մը կէտերու մեջ, ինչ որ կ'ըսեմ նոյնութեամբ պիտի փաստե ժամանակը, Այլապէս ես չեմ որ պիտի վախճամ, ստանալու վերջոյ այն արեւմտեան, որու բացի իմ կեանքս: Տեղակալը կը հանչայ իր դռնապանը: Դուք ինքեզ կը խոստովանիք որ ձեզմէ մեկն ալ պիտի փոխեք անհարազատ այս կարգերը, ինչ, քողով որ հայ տեղ սկալ մը, Թիմուրի սերունդով պարտաւորեցնէ Քիւմիւրի բանակները, մինչ արդէն բռնամիտ հինայ կը փչէ մեր վրայ Կեսարիայէն, Ռուսներն կը հասնին ձերուն խրխիւնը:

Վ. Ճէրէճ. — Մենք բռնեցինք նաեւ հեռագիրն որով ան Թիւրքէն ուժ կը պաղտաւորէ պատմելու փառապաշտան ապրտամբ ընկերութիւն մը: Ահա՛: (*Կուտայ*):

Գարաճ. — Այս հոգեւոր մեծ խորք եմք, հիւր մեր տուններուն մեջ, խեղդուելու առաջին շունչին, այրելու մեկ հացքոխով: Ինչ անմիտ եր երկիրը ծնելու հայու պէս ցեղ, ինչ յիմար դարերն զայն պահելու: Ուրեքին ջրասար, մեր հաւունքն զերեզման փորով, չի՞ բաւեր մեզի ինչ որ կ'աւելնայ անոնց շեմքի տուններէն: Մեր իրաւունքն է չունենալ, համեստութիւնն՝ անբաժին խնայողէն ու արեւէն, մեր զօրութիւնն է նիւս պահել մահուան ու ծնունդի կէտը, մեղքներուն համալսարանի գաւազնի հասցնել մտազործին:

Բոլորը. — Վրէժէ՛մ:

Բոլորը. — Սպասութիւն:

Կայծակ. — Պարտնէ՛ք: Վերջը դուք տուած էք: Դիտեցէ՛ք սա պարագան որ մասնելով դուք զիս. ես յանձնառու, պիտի կանգնի ժողովուրդն իր դասին համար ուր միայն անհասարակ տեղեր: Լաւ չեմ հանչար հոգեւորն տեսնել, բայց վստահ եմ որ որքան ուժգին խառնուին ջուրեր, ալբան շուք կը հասնինք նաւահանգիստ:

Ճեպ. — Հոս ժողովուրդն է որ կողմ ու շալակ կը վարէ իր փոքորիկը միայն ինքը հաշուետուն: Մեր խաչն ու պատկը պիտի չի անկ ուրիշին — կը մըցինք: Արա՛մ Զափու, հիմայ ասեմն է որ ըսես մեզի քէ կ'ընաս խումբի մը հրամայել, անխոնջ կռուիլ, խանդավառել, Կերիկներ ընել ու յաղթանակով դառնալ: Չեմք ձեռքի պիտի շալկենք այս Տրովադային պատերը: Երիտասարդ ուսերդ պահապանելի ծերութիւն կը խոստանան, երբ քաջ արեւի հանդիպին: — Կ'սպասենք հիմա մեր կուսակցութեանց վերջին ուխտը:

Կուսակցականներ. — Մենք՝ երեք մարմին, մեկ ծունկ ու շարունակ. Կ'երդունք արեւն խորանին վրայ, ցմերջ անբաժան, պահպանելու մեր հայրենիքն ու ազգին դասը:

Բոլորը. — Կ'երդունք ամեն: (*Կը խոհարարեն*)

Կ'անցնի Հաճընի Ողիւն

Տեղի ողին, ես պիտի կապեմ ձեզ յաւիտեան: — Շի՛նէ երկիր ականջներ աչերէն... Շի՛նէ: Շի՛նու՛ր: (*Դուրս*)

Տէր. Գրիգոր. — Այն ասեմն է Տէր, ճարտարապետ երկինքն ու երկիր, իմաստուն դասաւոր, Վարի՛ բոլոր ազգերու հակառակորդն, որ օրհնես այս ժողովուրդը: Լեզուն է մեր բաժակը յորդելու ամեն փոքր կարիքով: Այնքան հինգաւ այս Երազ մեր ուսերուն վրայ որ ամեն մեղք պիտի քաղէ: Երկունքի մը արիւնքն պիտի բխի Գողգոթան, ու սարսուռ մը ձգէ: Բերելի սանդուղք: Կայծ մըն ալ ու կը պայքի մեր սիրտը: Մի՛ մարգեր, մի՛ կրքեր մեզ, ազգը որ այլամեծ կրեց ինք մի փորձեր, գուցէ ալ անիծէ: Բայց դուն մեր հայրը որ պանծցիր պիտի պահես մեզ խորունկ ջուրերուն: Կ'իջնենք լեզի հետ փայլելու Յորդանանը դէպի Քանան, կրկին ծնունդի, միջնութեան համար — դուն մեր հայրը:

Օր. Հանձնաւոր. — Սպասեցինք մինչեւ որ դուք աւարտէք: Վագրերու մեջ չեմ որ կ'ինն իր եղունգներէն կը փորցրնէ իր սերունդը: Մայր ու հայր մենք սան, իսկ դուք ուղիւնք մահաշի համար չի սեղծուեցանք: Պի կռուինք մենք ալիս ձեզի հետ:

Բոլորը. — Ապրիլն մեր փայերը:

Ճեպ. — Երբ կոռնի կիրք, պէտք է տեսնել որ հոգը վերք կը բափե գորտի պէս, ու կը ցատկէ: — Թշնամին իր աչքին մէջ պիտի գտնէ կոնակներ ու նահանջէ: — Պիտի շահինք գոյգ վիճակներ:

Օր. Պարճադեան. — Երբ պատիւ չբերենք ձեզ կոռնելով կը կապենք ձեր վերքերը երգելով: Երբ ծանր քլլան ձեր գրանիւր եւ մոյկերը, դեռ կրնանք զինուիլ ու փամփուռ տալ ձեր գեղեցիկներուն: Անոր համար ենք մենք որ խնդանք-ապրինք ձեզի հետ ու չմեռնի՞մք: Պիտի կոռնինք: Ձեզմէ աւել ապառիկ ունինք մենք զանձելու:

Բոլորը. — Ապրիլն մեր փայերը:

Տէր հայր. — Եւան ճոր տեսներ կը կարէ ծածկելու Աստուծոյ մերկութիւնը:

Օր. Ճէրրանեան. — Այս վնիւր կ'ընդունի կամաւորներ: Պիտի կոռնին ամենն ալ: Ամենուր ենք ու ոչ մէկ տեղ ձեզի հետ եղբայրներ. մերն է այս դրօշակը, հայրենիքը. ձերն են այս բազուկները:

Բոլորը. — Մահ կամ ազատութիւն:

Ճեպե՛. — Անուն չ'առնէր այս վնիւր, հոգիէն է: Ափսոսման չի նսնչեալ, ննուռմէն է: Բաւական չէ քսել մահ կամ ազատութիւն, պատերազմ. այս տարբեր է Բերնի ոխ կամ ձեռքի շարժող չէ, այլ սկզբունք. իրենու ձայն: Պէտք է ներս առնել գայլը, կրել նուէն, դեղելու անկէ Աստուծոյ աչքերը: Պէտք է նակա՛ն կազմել ու շոյել երկրին արգանքը: Զարնել զազանն իր կուրծէն. որ չըլլայ քէ կրօնք տարածէ, շփոթէ մարդն իր ձագին: Թոյ հնչեն կոչակները, ժողովուրդը աղօթքի գայ: Պէտք չէ՛ որ առանց ասոր սկսինք պատերազմը... Ու յետոյ կանխելու համար — քէն այս պայքիլ է քան քէ մտածել, անակնկալն ու անտեսը, դատելով մեր տուեալներու վրայ որքան կարելի է. նշանելու ներս հոս մը որ կրնայ միջոցը ապականել, կամ սխալ մաս մը որ աղիսաւոր վախճանի մը կ'ուզի, գործածելու չնչինն ու անիմաստ այնպէս որ մեծագոյնը տկուտ տան. գծելու համար լաւագոյնը:

ու գործելու ծայրագոյն բափով, պէտք է փութով հաւաքել ժողովուրդի սիրտ ու լեցնել իր գանկին մէջ. Ազգը փոքր ծիրանին, քող պատնիս շեփորներ, մանուկեն՝ ծերը դաշտին կապեն, կղպեն դուռ ու պարիսպ: Երգ ու խրխիջ, շկանիւն, յորդին փողոցներէն, քաղերն անցնին շարան—շարան: Սմբակներու տակ քնդայ երկիրը ու երկուեք քառէ կոյր տեւտելով: Գերեզմանի այս փեշին վրայ, մինչ դուրսը, փառասօն անտարբեր, մենք կ'ընենք ընտրութիւնը, վստահ որ կիլիկիան պիտի զիսնայ մեր տուէն ու դնէ իր բազուկը ազգերու նմարին մէջ: Նստեցէ՛ք պարուններ:

Կ'երեւայ Հաճընի Ոգին:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Ս ՐԱՐՈՒԱԾ Ք.

ՄԱՐԶԱՎԱՅՐ: ԵՏԻՆՔ:

Մ Ա Ս Ա.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Վան՝ ձեպ. Կայծակ, Ա. հրամանատար, Ա. վաշտա-
պետ, Ա. վաշտ. մարտ. հիք, ռազմափորձ:

ձեպ. — Անուշ անհիմն են այս բուն գրոհները, երկաթներու խլացուցիչ շարժող. անգնադողող դոփիւնով, որ հոծ վաշտ մը կը ծանուցէ: Ձգուշուրիւն մը որ երբեմն կը տանի Հերիւկեսը միջոցի մը ոտներով, հրաբուխն օդի մէջ, կը լուծէ խուլեռնի: Մեր բանակները կը համբեմ հազար հոգի երէպոյտան լուս կռուի դուրսի հաշուի անոր կրկին արժէք: Ձեղի հետ կ'իջնեն դժոխք ալ քեզ ան խորանայ եօթն անգամ, յաղթանակով դառնալու: Երէ ձեզ քելադրանք ունիմ այս է: — Ձեզեցէ՛ք գիտակցութիւնն ըլլալու տեղեակ ձեր անդամներուն: Մեր շարժումն մահը կ'առնէ նայուածքներ, կը զօք յաղթանակն ինքզինքը: Երբ մարտական գուարք ու խոխոս ձիւրները մեկնացնենք, բռնամիտ վրայ մենք կը շանիմք մեր միտքը, հիգը. ժամանակը: Յորձանքին մէջ պէտք չէ կորցնէք իրարու հայեացքը: Կրնա՞նք ալ փամփուշտ փոխանակել բայց պէտք է հսկէք խաղին ինչպէս վագրը իր որսը: Ռազմադաշտի մէջ ամեն ոք հրամանատար է ի-

բրին, բայց մէկ է մասն ու հրամանը: Դրօշակին պէտք է հալի բանակը: Վաստակն է զինուորին, երէ ազգին դրօշակը գետին իյնայ, Լմցուցի: Հազիւ քէ կարօտի խրատի: Կ'երթամ հիմա իննելու, բաժնուելու յետոյ մեր դիրքերուն:

Բոլորը. — Դիրքերուն, դիրքերուն:

Տարե՛ք ձեր փորձերը, կուգամ տեսով: (գուրս)

Արշակ. — Լաւ ասաց իմ գեղի ընկերը, քէ բան չունէ ասելու: Ան շատ կը բողոքէ ձեզ: Կ'ընէ իր ըսածի չափ, ու երբ գործայ մէկին ըրած է արդէն կես: Լաւ կը հանձնա՞մ իմ վարպետին, Կովկասուց ի վեր ուր միտքին գործել ենք Անդրանիկի հետ: Բայց ես դիտում եմ ամեն ուր, որ հայն իսկի բուրքի ասած կեանքն է: Ասե՛ք ինձի, ո՞ր ազգի աղջիկները կռուեցին նրա ազատութեան համար: «Ռու» ասե՛ք աչք չի զարնէ: Հենց ես չեմ փոխի իմ փայտին երէ մէկի տեղ տար ամազոն տան:

Օր. Ճէրրահեան. — Այնքան վարկ կուտայ մեզի Արշակ, որ բոլոր ան կը մտնէ իր լեզուն՝ ննդուկներուն:

Օր. Պուրճաղեան. — Ան կը հեգնէ:

Վ. Ալթունեան. — Կ'ըսէ ինչ որ կ'զգայ: Պիտէ՛ք րաքի ես ալ նոյնը:

Օր. Հանէսեան. — Պիտէ՛ք չ'ստանանք բարեկեց ձեր ձեռքէն բացի միայն երբ կը մրցինք ձեզի հետ:

Կայծակ. — Ուրեմն փորձենք նորէն՝ գրաւել բռնամիտ: Այս անգամ առաջին եւ երկրորդ վաշտերը բոլոր անունն նախա՞նք գծերը: Երրորդ, եւ չորրորդ պիտէ՛ք սկսինք եռանկիւնով, կապելու կարն արամարտի մը:

Ռազմափորձը կը տեսէ երկու բոլոր. հրամաններ,

Վաշտեր. — Ապրին մեր փայտը:

Մարտահիք. — Մեռնելու ձեզի համար:

Կայծակ. — Երէ այսպէս ըլլան գայի խաղերը, կը տեսնա՞նք միեւն մազիս ծայրերը, բաժնուով կեանքս գլխիս բիւն:

Դարձե՛նէն. — Դուն պիտէ՛ք խառնես ցերեկին աչքը, ես

կը ծրագրեմ բանալ կռուի գիշերային դասընթաց՝ ղեկե-
րուն:

Վ. Ճէրլճեան. — Դուք երկուդ ալ անգգոյշ կը կրո-
ուիք: Արաւը չոչս, եեզ երեւ անգամ կրնայի սպաննել:

Կայծակ. — Դեմա՛ բանդ, մենք ամենքս կրնայինք սպան-
նել զիրար:

Միշտ. — Հէ՛, այսնեղ մեր դասարկ օդի մէջ գեմք ու
աղմուկ ծամել է:

Արշակ. — Անհո՛գ կաց, Միմաս, շուտով կ'սկսին Տղմուսի
պաւե ե էլ:

Կ. Օղղուլուզեան. — Դայլերը հա՛նց մը կողոպտելու
համար շատ որոնի պէ՛տ չ'ունին:

Մ. Շըիքբաբ. — Առաջին փորձը եղաւ:

Տ. Ճիլլըբա. — Ծակին առջեւ կասուն հիմայ կրկին բը-
նազդ կը խոզայ ու կը կռուի Տեսի մը հետ որ չկայ:

Մկրթ. — Աւելի սուղ է օդի մէջ սպառիլ քան թէ ծլիլ
արեան մէջ:

Օր. Ճէրբաճեան. — Զօրավար կ'ուզէ որ մարտունին
այսօր մարդուած գտնէ: Զգիտեմ թէ կրնանք պարծենալ ա՛սոր
բայց հպարտ պիտի զգանք իր գալուն, երէ մեզ արեւուի համ
մարգանքի մէջ բռնէ:

Արշակ. — Ան կը քաջանայ ու կը կասդի ձեր շունչով ու
հպարտ է երէ ձեզ մազ սանձելու մէջ ալ գտնէ: Սա քաջա-
շափ կարծեմ իրն է:

ՏԵՍԻԼ Բ.

Ճեպլեճեան

(Դուրսէն) Ասե անոր, որ չը փրկի, կը գտնեմ զինք ա-
մեն ծակի մէջ: Տուր իրեն բարեւներս ու այս քուղորը: Պատմե
ինչ որ տեսար: (Ելլա)

(Փող ու թմրակ, զօրքը երեք շաբթ.) — Հայդուկ-
ներս:

Զօրք. — Զօրավար:

Տղան փաշան դաշնակցիլ կ'ուզէ, քանի մը շաբաթ ա-
ռաջ միայն պիտի ելնէ:

Զօ. ք. — Իսկ հիմա կ'ուզէ խաբել:

Արեւի տակ մէկ բան կայ նոր — մարդը, նո՛ն իր սուրբ:
Քեմալ ինք կեմալ է ու ինքի կուգայ որ անքերի վաւերանքի
համար այս մագաղաթը եօրր գիշեր պահուած է Քուրանի
մէջ, որքուած աղջուրով ու եօրր հեղ ծիսական քափորով,
դարձուած մզկիթի մը շուրջ (Կը խնդա): Սրաբիոյ բոյրերով
կը հասնի այս լաբերը մէզի, բայց զիտեմք թէ ինչ դեղքա-
փի համար է: Օրհնուած է շերանք արգանդի մէջ լեզուի,
որ դիպակներու մէջ ծնի ոնիր: Մարդու սրտին մէջ սնած
խամելիօնը պիտի մեռնի իր ափին մէջ: Չնայած որ արդէն
տուի ինչ պաշտան պատասխան քուեցաւ ինքի որ պիտի գրէ
ազգին դանակը, ուզեցի որ լսեմ քուրբերուն պայմանները
ու դուք պիտի հետեւցնէք մնացածը:

«Ա. յանձնատուր բլլալ

Միշտ. — Յաղաքս մեր յանցանաց:

Բ. Անցի տալ դէպի Կիլիկիա

Կայծակ. — Կամ ցուցնել երկնքի յարկեր:

Վարդան. — Քիրենք բերան այդքան դիւրին չէ նամբան:

«Գ. Զինուորական աջակցութիւն:

Զօրք. — (Քարիւղով) Անպայման:

«Առ այս բացէ՛ք ձեր դռները, աղապէս կը խորհակենք:
Միացե՛ք մեզի եւ առանց արիւնի կարգադրենք այս գործը:
Հայերուն չէ, զաղիացւոց դեմ է մեր պատերազմը: Երէ ձերն
է Կիլիկիան պատմութեամբ, մեզի կը մնայ տակաւին իրա-
ւունքը եւրոպայէն քանիցս գայն պաշտպանած բլլալնուս:
Թուրքէն անկախ պատհառներով դժբաղդացաւ ձեր կեանքը:
Կը տեսնե՞ք այդ վաշխառուն ու նմանքը: Մեր վարանն ու
կալուածները խաբի պէս պիտի՝ գործածեն, մանեակներով
զարդարեն իրենց կիներն ու շունները քան թէ զանոնք քողուն
սիրոյ: Գեղջուկ ազգիք մենք ի՞նչ ունինք չլարեմալ ապրելու
իրարու հետ: Կը նմանինք իրարու, կ'աղօթենք միեւնոյն Ալ-
լահին, ձեզի պէս, մեր ուզածն ալ, իբր ազգ, որքան ալ խա-
խըլած, վերականգնել է նոքնը»:

Արշակ. — Դրանով քուրճ ուզում եմ մի սև զոհ պարպիլ սգունքի մէջ:

Գարս. — Ես բան չեմ հասկնար այս նամակէն:

Կայծակ. — Ինչո՞ւ: Այս է կարճով քե ասկէ յետոյ պիտի ապրին երկու ազգեր կողմ կողմի, ամուսնաբար: Գայիկն խի՞ք շարկեր է իր լեզուին. կուզէ ապրիլ ողորմ հետ մեջ մեջք բայց անվնաս:

Ճեպ. — Նամակին վերջին մասը ինձի կուզայ որ յասկապէս մտնած են ուզելով ըսել որ այդ մեզի համար չէ: Կուրո՞ւս սակայն հետեւեալ բառերը «Համբիւն եաքադանը», «ձեզի չափ, առաւել բառապատկերներ», «Թուրքիան չի պարտուեցաւ», քանի մը տեղ յիշուած է «ման» բառը, որ իր քով կ'ենթադրէ «արիւն» եւայլն, եւայլն... «Ձեքեական հրամանատար, Տողան փաշա», իսկ այստեղ բառակոնքի գիծերով արտառոց պատկեր մը, ըլլալու, չըլլալու մէջ, կ'ընէ ամեն բան «Օսմանի գաղտնիքը»:

Վարդան. — Այս նամակը իբր խայծ նետուած է մեզի, քան քե սպառնալիք:

Օր. Պուրճապետ. — Ոչ մէկն է, եւ ոչ միւսը, երկուքն է մէկն. աւելի, աւելի է եւ միւսը: Խաղը գիտեմ դպրոցական տարիքիս:

Կ. Օղղուլլու. — Ուրիշ չուանով կարելի չըլլար գուցէ որսալ այսպէս: Այս ձեռքի մէջ կը խփսայ ծովը, ձուկին խնդրէր շարժելու չափ:

Օր. Ճէրբանեան. — Լաւ է բայց նեղ այս փառքը, օձի քեփով չնաւթարհ գծելու համար: Թուրքի ձեռքով խաչ հանել է:

Օր. Հանէսեան. — Պէտք էր լանի մը ճնի աւելի նետել ու ի՞նչ կամ բնաւ դանակ խաղալ փոխանակ նախկին կրօնք աւելելու յետոյ զուր յոխորհանով:

Չորհրդ. — Դաւադուրքիւն:

Ճեպ. — Նամակը իր ամբողջ խնամով կը հերքէ իր բերքը: Թուրքն իր հարապ կ'ստանայ Ֆրանսայէն ու քեռ արդարացի, ազանաբար կ'ոռնայ անոր դէմ որ աննիգ գիտատե մեզ, պաշտպանեալը: Ան որ գիտէ մաքուր լեզուով հայնոյն, գիտէ այս նամակին արժէքը: Եւրոպային լաւագոյն տղան է հայը քուրճին տալու համար: Ֆրանսան գաղտնի մըրքով կը գրահաւորէ Քեմալը ու դրամ կուտայ, վարձկաններ գրելու անոր բանակին: Ան կը գողնայ իր խղիւղ կերակուրէն համբաւին. Իսկ այստեղ պատերազմը ոչ քե մենք, կ'սխալենք անոնք: Եթէ պաշտպանութիւնն ոնիր է, քող զիս կոչեն մարդասպան: Որկորի ակո՞րժակ է ազգերու օրէնքը, լաւագոյն չմեղանք անոնց համար շուտ կուլ տալ:

Կայծակ. — Զօրավար, հրամայէ որ երբանք դիրքերուն: Հոն կը համրենք այս ուշացած կապկաննի հնչիւնները:

Չորհրդ. — Դիրքերուն, դիրքերուն:

Արշակ. — (Հեղինաք) Ոչ, սպասենք, ռամազան գայ. կ'ողորմին ազգեր, հե՛...

Չորհրդ. — Դիրքերուն,

Ճեպ. — Իրաւունքի բողոքն է այս, ժողովուրդին աղաղակը: Քաջերս, ձեր շատերն են օրէնք ու արդարութիւն, ազատութիւն ու աշխատանք, եկեղեցի ու պատկ: Հայրենիքը որ ճնաւ երեկ, ուսերուս վրայ այսօր պիտի մկրտեմ ճիշտ հոս ձեր շարքերուն մէջ, ամենուդ կողմէ ու ամենուդ համար (ժող ու թմբուկ, — կը պտտի) ո՛ր այս վերջինն ըլլար օձմաներուն:

Բոլորը. — Ապրի՛ մեր զօրավարը:

Ա. եւ Բ. Վաչո. — Կեցցէ՛ Հանրին:

Գ. եւ Դ. Վաչո, մարտունէիք. — Կեցցեն հայեր:

Բոլորը. — Մահ կամ ազատութիւն:

Ճեպեմ. — (Կը կենայ) Թեւամին Կելիկէն պիտի հնչէ ահագանքը:

Արշակ. — Մի հասարակ գոմէշի ձայն:

Ան պիտի քօքուէ իրենց իրենց բռնէն ու զինէ Կիլիկիան: Ոչինչ պիտի պատահի. որ արդէն պատահած չէ: Այս մարտկոցը պիտի տկայ ամեն բան բացի երկնի կայծակներուն: Քա-

ջերս ասեմն է որ ցուցնեմ ան ուծր եւ դողացնեմ բեմամբն: Ձեր սուրի կայծերը պիտի համրեն մեր երկնի աստղերը: Ձեր ոտքի դոփիւնէն պիտի փայլեն մեր Հայկերը, ազգերու տախտակին վրայ գրելու մեր յաղթութիւնը: Ձեր պատիւը, արդարութիւնն ու անունը պիտի ցոյան անոր մէջ որ դուք չի մարգուեցաք մարդ սպանելու, այլ պահելու ան բնութիւնը անոր քաքէն: Ոնիրի դեմ, անքի իսեալ է, կոչում, անօրութիւն, ծարաւ, զոհուիլ: Պատերազմի մէջ վեհանձն պիտի ըլլաք: Թեմամբն, ո՛չ, պէտք չէ չարչարել, երբ դիւրաւ կրնանք զարնել: Ժամ սնակը պիտի պարպէ իր հասկը արեւնի կոպիւնին մէջ: Այս նիգը անկեղծի օրհնութիւն կը խոստանայ երբ արքուն զսնուի հայութիւնը: Երբ ազգեր գիտնան փայլել ժամանակի նեւ, պիտի վնոնեն անոր նեւ փոխանակ փախցնելէ վերջ հուզուներու պէս վայելու: Բայց կոսորածն ու անօրը այնպէս մեզ շինեցին, փորձառութիւնն իր ձայնը կրեց, մեր դասերն այնպէս լեցուցին սնամեջ ետութիւնը ազգային հաւատով որ անքերի վստահութեամբ կրնանք յուսալ վերջնական յաղթանակին: — Նեան տուէ մեկնումի. ինչ որ սկըսայ կ'ամբողջացնեմ ռազմադաշտի մէջ, Ամեն ռոպէ կոյր պետելնը կը բաժնէ երկիրը ու վեզ կը նեւե աշխարհի բախտին: Երբանք: (դոպրս)

ՏԵՍԻԼ Գ.

Ներս Գալեան, Չայճեան, Մանիսաճեան, Սողանալեան

Մ. Էֆ. Գալեան.— Երբ ամեն քաջ սկիզբ ուղղէ յաջող վախճանի, նակասազիրն կայրէ այնպէս խոյս ու վստահ, ինչպէս մեր զօրք, անո՞ւ դրած մեր սրտի վրայ, կրնանք անվախ ըսել քե կը զսնուինք մեր Երազի վաղորդայինն:

Չայճեան.— Արդեմ մեզն ենք: Բանն այն է քե մասի ծայրով, պիտի հպի՞նք անգամ մ'անոր միտ ու արեան փոխելու զայն:

Մանիսաճեան.— Ան կախում ունի ճիւղէն որ կը լեցնենք անոր մէջ:

Սողանալեան.— Դուն կը մոռնաս ծաւալը, անք, չափը, քե ինչքան կուտանք ու կ'ասանանք օրը: Ու դեռ «եւայլն» ներք:

Մ. Էֆ. Գալեան.— Ապագան պէտք է ծնի գիտնալու համար: Մեր աչքերը չեն տեսներ իրենցմէ անդին բացի ինչ կ'ենք թողնել: Տգիտութիւնն յանախ մեզ ուղորմելի կը դարձնէ, երբեմն երջանիկ: Ուր կ'օրրէ մեզ ենթադրուած մը պսպղուն լոյսերով, ասեպ պիտի յուսախաբէր՝ տեսնուելով մենք իմաստ ոչ մեկով, բաներ կան՝ պէտք է յաւե մնանք տգիտ: Բախտաւոր սուս է գիտնալ ըլլալիքի մը սեռը, գոյնն ու բնոյթը, աչքերը Բայց մենք աչի լոյսով ու ֆրէնկով կը ջրենք յուսքի հոլը ու կ'սպասենք աղօթք դարձած մեր շունչով:

Չայճեան.— Սնուես պիտի տանինք օրը:

Մանիսաճեան.— Երբ:

Մ. Էֆ. Սողանալեան.— Ընտանիք է. Ոչ մեկս արքուն ենք կեա՝ ըլլալու ամբողջ: Չունինք վաճառի աչքեր որ զանազանենք քե ինչ կայ ծածկուած գիշերուան մէջ, որո՞ւ արժէ դպիլ, ու որուն ոչ: Կոյր մութի մէջ, անքի մեր լապտերները չեն բաւեր մեր բունն: Կեանքն ալ երբեմն կուգայ ինծի, խո՛ւր տունի մէջէն երազի մը անցնելը:

Մ. Էֆ. Գալեան.— Պէտք չէ մոռնալ որ երբ չենք ասել-ծեր, կը փոխենք. կ'ուղղենք, կը ձռնենք: Իհարա վիճակը այնքան անկախ կը գործէ որքան կախում ունի մեզմէ: Հոգեկան եւ մտքի ուժերը երկու տեսն են սաղմեր ունին, կը ծընին գիրենք եւ ուրիշներ: Իսկ մեր ֆրէնկն անոր համար է որ փչենք զայն սերմի բուններուն:

Չայճեան.— Պարոններ, երբ չեմ խիզախեմ մարդ պիտի համրէ ժամանակին քարքիչները: — Պիտի տանինք մենք օրը:

Մանիսաճեան.— Երբ:

Ա. Էֆ. Սողանալեան.— Այս «բոսոր» կ'երեւի սովոր է ապաշխարել մեղքէն առաջ որ երբ ինչայ շուտ փրկուի, կամ այնպէս մրցի որ շահի բոլորը, նախօրեակին:

Մանիսաճեան.— Շնորհակալ եմ: Այս գեղնք իմա չէ, փոխ եմ

առեր դեւէ մը, ինքը «եքե»ն քոր կ'արձակեմ պատահաբար գգուշութեան համար քան թէ սպաննելու, պահելու ուղիւ վազէր:

Մ. էֆ. Գայեան.— Մանիսանեան, Քեզի ասկէ յետոյ պաշտօն դատարանի: Միքէ՛ն ի՞նչ չէ որ յանախ խնդրի մը մէկ կողմը, շեղքին մէկ սայրը, դեպքի մը մէկ դեմք, անց-
քի մը մէկ անձը այնպէս կը գոհացնէ միազուխ մարդը. որ ան հապանայ այնպիսի պատճառով կ'ընդհանրացնէ որ կողոզէ գինի, կատարի նախանշի կամ անաւոր ոնիրներու: Ասոր համար իսկ երբ կոչուած ենք քաղաքի մը ինքնապաշտօնական, իր վերելքի ձգտումն մեզ. մեր ամենէն կը պահանջուի զատել մեր նիգերը, կռել կարելին ու ոչ, ամբողջն ու կտորը, տեսական նրազին մեզ, որպէսզի չըլլայ բէ կուսակենք մեր ջանքերը փսած ներքինով՝ փողփողուն երեսներու, կամ խնդացող աչքերով՝ պղինձէ արտերու:

ՏԵՍԻՍ Գ.

Ներս Ռուբէն Երկաթ, Տ. Ճիյերեան, Մ. Շըխրաբադեան

Ռ. Երկաթ.— Հոս եկեմ: Ահա ազգին աչ դասը:

Ա. էֆ. Սողանալեան.— Ես կ'ըսեմ միայն ձախն է ու անկէ ալ կտոր մը:

Տ. Ճիյերեան.— Ան կը խառնէ մեզ քան թէ գուարը կ'ողջունէ: Կ'ուզենք որ դուք բէ աչն ըլլաք բէ ամբողջը առանց մեզի:

Մ. Շըխրաբադ.— Մենք եկանք նրաժեշի ու ոչ բէ պաշտօնի: Այսօր իսկ կը մեկնինք հակաս:

Ա. էֆ. Գայեան.— Դուք աւելի ուրախ եք:

Ռուբէն Երկաթ.— Իսկ դուք պիտի ըլլաք մեզմէ բերել:

Ա. էֆ. Սողանալեան.— Դուք բանակի մեզ եիք: Զգե՛նք ձեզի ու եկաք:

Մանիսանեան.— Մասունի մեզ կ'երեւի մոռցան մարել իրենց մօմը, կամ թէ Սուրբին ջուր տալը: Ու դեռ հազար

բան. գուցէ, մոռցան եւ համբուրել իրենց կիներն ույ կովերը, սեմին վրայ բոքուել շնիկին ձեռքը ու մնաք բարովի համար ալ խանգարել կատուն որ փախցնէ իր մուկը:

Տ. Ճիյերեան.— Այդպէս լաւ ըսիր այդ բանը որ քեզի կը բողոք գրել անոնց կտակը երբ մեռնին:

Մ. Շըխրաբ.— Կանցնէ իր հաշույն, — այդ գեները պարտական ես իրեն:

Զայեան.— Դորձ չի մնաց: Շեմարան ու զինանոց, պաշտպանութիւն, կազմածներ, հիւանդանոց. ստորերկրեայ նամբաներ, ամենք հիւր կ'ընդունին մեր ձեռքէն, կը նային մեզ:

Ռ. Երկաթ.— Կը բաժնուինք այդ բոլորէն ծանօթ, գոհ՝ որ ներքին աշխատանքի մեր բաժինը կը ձգենք քաջ ձեռքերու, ու կրնանք անվերապահ կռուիլ ձեզի համար ալ մինչ դուք կը պահէք հայրենիքին գաղտնի Ջիլը:

Տ. Ճիյերեան.— Կը ցնծանք ասով որ ժողովուրդը արբընցաւ իր իրաւունքին այնպէս որ պիտի ապրի: Պէտք է ջանալ պահելու մեր կարմիր այտերը: Խառնուած այս կիբիին մեզ, մանուկէն մինչեւ աշխույժ ծերունիին, խանջարի, յաղթանակի յուզումով կը սնին: Երբ անջլատ պահուի այս վազէր անուշտ Աստուած պիտի տեսնէ մեր դրօշակը:

Ա. էֆ. Սող.— Փրկչի այս օրհնուած բուին: — Կը հրեւնինք ասով որ այս անգամ Աստուած մեր հետ է:

Մ. Շըխրաբ.— Անապարեմ: Դադարներուն կը հանդիպինք, բեւեռ ուժգին մուտք մը պիտի ունենար սուր ելք. շնորհ:

Մ. էֆ. Գայեան.— Երբայով դուք կը քանդէք մեր սիրտը ու աչերը ձեզի հետ Ծանր մեր բեռը կը ծանրանայ աւելի ձեր բաժանումով: Բայց կ'ընդունինք զայն նախադաս գոհողութեամբ, ապահով որ այս է լաւագոյն հրեւանքը, մեծագոյն բարիքը անցեան կրողութեամբ: Կրնաք վստահ ըլլալ որ մեր նիգերը այնպէս պիտի գործածենք որ հարիւրով տոկոս տան ու ամենք հաշուին զեղը:

Ռ. Երկաթ.— Աղօթեցեք. պիտի համբերենք ոնիրներ:

Մենք բացակայ ձեր ուժը պիտի բազմապատկուի: Պիտի տա-
նինք նուիրումի պատկերներ:

Տ. Ճիւղերեան.— Մեկ բան ալ: Տեղակալը բրոբօֆօլներ
ստորագրած է, մէկը վասն Ֆրանսացւոց, միւսը յանուն բուր-
բերուն: Երկուքն ալ գանգաւի ու չմեղանքի համար: Հողե-
ն մարդը, հողեն՝ կրօնքը:

Ա. Էֆ. Սողանյան.— Տերը փրկէ իր հոգին:

Ու քեզ զեհեղեք օղի մեջ լցիւն մ'անգամ, կուտամ այս
ձեր ուշադրութեան, դասասանին. երբ արդէն Արամ Չավուշ
էւ լծողներ, մինչեւ հիմայ կարգադրած չեն այդ նուրբակին
ծուռ քոֆերը:

Մանխաստեան.— Մազաչափ մը կրնամ չի խորհիլ այդ
նիւքերու շուրջ, ու վստահ, երբալ մեզմէ, որ մուկ չի շարժիր
մեր ծակին մէջ: Մնաք բարով:

ՏԵՍԻՒ Ե.

Ներսէս Տէր Գ. Երիցեան, Տիկին Պայծառ, տք. Տիրան

Տէր Հայր.— Ուշացիր եւ:

Ա. Էֆ. Սողանյան.— Սպասեցին որ օրհնէ:

Տէր հայր.— Ձինուած եմ: Առաջին նշաններուն, պիտի
ըլլամ ռազմադատ, հոն կ'օրհնեմ: Այս սեմը կ'ընդունի զեն-
քեր ալ:

Մ. Շրթրբա.— Երբ դուն կուսիս, պիտի օծուի զինուորը
հանձնայ ու կարմրին հաստ կաշիներ:

— Մնաք բարով. մնաք բարով:

Եղորդ.— Յառաջ բարի: (Մ. Ռ. Տ. դուրս)

Տիկին Պայծառ.— Որ կարելի ըլլար ամեն սեւմ նեղեւ
չորսի ու ամեն կտոր տաղմի, դարձեալ մայրերուն եր
պատերազմը: Աստուծոյ օրհնութիւնը կը հերկէ մարդ փորձելով
իւր կատակները եւայի արգանդին վրայ: Հայդի՛, մեզմէ ծնիլ
ձեզմէ մեռնիլ. բոլ Երկիրը ինչպէս ուզէ այնպէս լուծէ:

Տթ. Տիրան.— Լաւ բախտ է հանդիպիլ ձեզի հոս, գծի
մը վրայ գտնելու մեր գործերը:

Մ. Էֆ. Գալեան.— Ուրախ եմք տեսնելու ձեզ նորէն:

Տթ. Տիրան.— Կուգեմ քսել կարծով քէ ձեր պատուերի
համաձայն հիւանդանոց ու բիւնիք, բժիշկ ու հիւանդապահ.
խնամակալ ու դեղարան, դուռ ու դռնապան, պատրաս-
ենք ամեն ծառայելու պատուարժան խորհուրդիդ:

Չայճեան.— Կը գնահատենք ձեր ծուրբիւնը. ընելու այդ
ամենը այս նեղ միջոցին:

Տթ. Տիրան.— Թեեւ մեր օնախի արեւն ու օդը շատ
բիշ բան կը յանձնէ գիտութեան, պիտի ընենք բոլորանուէր
զգուշութիւն ու տարածենք մեր հոգը հասարակաց առողջու-
թեան:

Մանխաստեան.— Տես որ ինքն զրպաններ չի կարէ ինչ,
որ անհեղին մեղայի առջեւ չի գտնուիս: Արհեստը ուրացող
կ'ընէ ինչ:

Տթ. Տիրան.— Շնորհակալ եմ, պարոն: Ականջներդ սու-
գակ քրէ աչեւուդ, ու գիտցիր հիմա որ իմ ձեռքերս պիտի չը
խաբեն սիրտ: Լաւագոյն հասուցումն այն է որ կուգայ զո-
հացումով երբ անհասար կը վնարէ ինքզինքը իւր ազգին ու
փոխարէն կը գանձէ հաւաքական ետը: Իմ շահաբաժինս զը-
նահատանք է:

Տիկին Պայծառ:— Ա՛ն մարդոց հրահանգները անոնց
աչեւն: Երբանք տօբոր: Կը խնդան կուրծքէն ու կը խայտա-
ւորով:

Ա. Էֆ. Սողանյան.— Աստուծոյ ձեռք:

Հիւանդները շուտով ի վիճակի կ'ըլլան զենք գրկելու.—
Դուք կուգաք հիւանդանոց: (Կը խնդան)

Մ. Էֆ. Գալեան.— Դարմանումի՞: Ազնիւ Տի-
կին Պայծառ, կուգանք: Մօտէն կը տեսնենք ձեր աշխատան-
քը: — Պիտի գայինք:

Չայճեան.— Տօբօրը շուտով պիտի ստիպուի դեղագրի
մը փակցնել մարդկութիւնը:

(Տիկին Պայծառ, Տօբթ. Տիրան դուրս)

Մ. Գալեան.— Այսօր ծոպով ունինք ու կարելու օրա-
հարց: Հեղապահն իր ժամացոյցը կը լարէ բազկերակէն:

Մանիսաճեան.— Ես ու սեր Գրիգորը գերեզմաննոյ պի-
տի երբանք կրելու մեռելներուն օրհնութիւնը. Աստուծոյ ա-
զանքներուն վրայ մասած մը փորձելու:

Տէր Գրիգոր.— Անկէ առաջ, կերբանք Գայեան էֆենտին
ու ես, տեսնելու զօրավար:

Ա. էֆ. Սողան.— Աստուծոյ միջ հետ (շուրս)

ՏԵՍԻԼ Զ.

Ներս ճեպեճեան, Երեւոյ տարածողներ

Ճեպ.— Երեւոյ ճեպեճեան մեր հետախոյզին բաժնեւոր, ա-
պահով կրնաք անցնիլ Երեւոյ ճեպեճեան հասնիլ Ա-
ստուծոյ:

Ա. սուր.— Մարդի ու զազանք եկող ամէն պատահա-
միայն պիտի արագացնեն մեր բնակարանը:

Ճեպ.— Հեծելավար Պետրոս Թերզեան պիտի աջակցի
ձեզ մինչեւ ուղիղ համբան: Հարիւր հեծելավար ու ինք բուր-
տած ամէն կողմէ մանրամասն խուզարկեցին: Կ'առնէք ա-
նոնց բեղադրանքը:

Բ. սուր.— Համբաները այնպէս լաւ գիտեմ որ կրնամ
ըսել քեզ քան որ քանի կ'իյնայ որ ծառի տակ:

Ճեպ.— Պէտք է ամէն կարելի չափով խոյս տալ աչիք ու
դիպչիք: Չփորձուիք կրակ բանալ կամ պատասխանել մինչեւ
որ չ'ստիպուիք: Այս զոհաբեր ձեռնարկը յաջողագոյն դուրս
պիտի գայ ճարտարի ոտքերէն քան քեզ քան ձեռքերէն: Կրնանք օգ-
տուիլ բնութեան խաւարներէն: Այսպէս հազարի մը վագր,
բոչուկներուն բռնած կողմը երբեմն կը գծեն մեզի ապահով
համբաներ փախչելու որոնողներ: Կրնանք կարգաւ գաղտնիներ
խառնելի մը բողոք տեսնել, բաւական ճիշդ ու տեսնելներէն,
առարկաներ անցող մը յիշեցնող կամ ձիւնի մեջ հետեւներէն
եւայլն, եւայլն: Անպատասխան կ'ընդունիք պաշտօնի երեւոյ-
թի մը, ծածկած անհամբեր չափերով, մնացածը կը տանի
վագրի մը արագութեան ամէն բռնով:

Գ. սուր.— Ինչ որ կրնանք պիտի ընենք կրկին ճիշդ ու
խնամով:

Ա. սուր.— Գոյներ ունիմ Կեսարիայէն, կը ներկեմ
փամփուռս ալ ձեռներուս պէս: Կը շաղկեմ մարդու տիկն
տեսնելու անմայր պայտեր կը գտնեմ փրկասեռ լինողներու:

Բ. սուր.— Ո՛ր ամօրով չը ձգեք մեզ անմանօրը ուր
կը նետուինք:

Ճեպ.— Ասանայի համբուն վրայ չեք հանդիպիր չեք նե-
րու, բացի բուրք գիւղերու որ ոչ մէկ գնով կրնան վնասել
ձեզ: Պէտք է զգուշանալ հոս ու հոն առաջակի խումբերէ որ
քեզ անգամ ու իրենց հաւանք, կը խնամեն Քիւմայի եղունգ -
ն երբ:

Ա. սուր.— Մենք առաջին տուրհանդակներ կը դառ-
նանք անգամ միւս ալ, կամ երկինք կը տեսնենք գիրար: Ինչ
ալ, ինձի համար ցաւն այն է որ շատ իշ կամ բնաւ ձեռք
ու բաժին պիտի չունենամ այս պատերազմէն:

Ճեպ.— Տանելով մեր պատգամը Ասանա, դուք աւելի
քան ծառայած պիտի ըլլաք այս դասին: Դուք կը տանիք մեր
մաղաքներէն ու ազգային հաւատքը յենակէս այս գործին, կը
բողոք ձեռ ձեռները մեզի: Մնաք բարով, օրն ամէն վայրկ-
եան պայքարելու մեջ է, կ'ազատին մեկնողները: (Կը ժպտի)

Սուրհանդակներ — Մնացե՛ք բարով:

ՏԵՍԻԼ Է.

Ներս Տէր Գ. Երեւոյ տարածող, Մ. էֆ. Գայեան

Տէր Գրիգոր.— Յառաջ բարի գաւազներու:

Սուրհանդակներ.— Կուսեցեք մեզ համար ալ:

Մ. էֆ. Գայեան.— Տե՛րն ընդ ձեզ: Հանգիստ կը նայի ձեռ
դիմէին:

Ա. սուր.— Սմէն վստահ՝ մէկ գիւնով: Երեւոյ երեւոյ
մեր մեջ էն բախտաւորն կը հասնի Կիլիկիա ձեռ պատգամով:

Ճեպեճ.— Պիտի տանք մեր ամբողջ սիրքը, մեր կամքը:

Սուրհանդակներ.— Մնացե՛ք բարով, մնացե՛ք բարով:

Ճեպ.— Յտեալքին հայդուկներս (սուրճ. ներ դուրս):
Լաւ եկա՛: Պարոն Գայեան հանեցե՛ք դիրքերուն ռազմաբեր
բաժնել ու գոցել ուսիքի ամբարները: Լաւ բան չեն քան
օրերը: Այսօր կամ վաղը կուտան իրենց պոչը:

Ս. Էֆ. Գալեան.— Շուտով ամեն բան: Ժամանակն լլի
է, շուտով շուտով: (գուրս)

Ճեպ.— Որոշեցիր կռուիլ մեզի հետ, ու ձգել ժողովուր-
դին հոգեկան կարիքները բահանայ ընկերներուդ: Երե լսե Ան
որ կը կանչէ խորաններէն, ապա դուն աւետան դաշտի հա-
մար ես, կը կռուես բանակ մը: Մտիս լանալս այնպէս կ'
գարնէ որ Աստուած մը կ'առնէ պահելու այս գունդին բարե-
կրթութիւնը: Երե դուն Տէր հայր փոշի մը կաս Անոր Աջը, աչե
գուրք՝ պաղասանով. խաչէ գայն աղօթքիդ ու լուս վերե-
րուդ մեջ: Բարկացուր. ազաչէ: Մեռիր ինչ կերպ որ պատժե-
քեզ, շարժե Զինքը, մեր դասին: — Մկրտեցի քեզ ճիմայ: Մը-
նացածք, երբ տեսնաս առաջին լերէդ: Եկուր հետս: Կեդրո-
նէն դիտենք անդին Կեղիկը, տեսնելու քե կ'աւելան՝ թնամիւն,
կամ քե էր հայի՞ Ան:

Տէր Գրիգոր.— Կը տեսնեմ գայն աչքերուդ մեջ: (գուրս)

ՏԵՍԻԼ Ը.

Ներս Դանել եւ Խաչիկ

Դանել.— (մտնելով) Հր՛մ, վախկոտ տաշիկ մեր շը-
նիկը լեզուէ քաշ է. ամեն ծակէ կը հաչէ — Զրգա՛ս, ծա՛:

Խաչիկ.— Երե բռնեն. բու վրադ:

Դանել.— Իմ վրաս լաւ: Հոս կան երկու սուր, երկու
զլխարկ: Հագնինք շուտ:

Խաչիկ.— Եղանք զինուոր: Ընկեր կռուի՞նք

Դանել.— Հո՛ւ, ես կը ջարդեմ ինչ գայ առջեւս. շուն,
կասու, բուր, մարդ, կին: Յառաջ կռուինք:

Խաչիկ.— Ես եմ հայր:

Դանել.— Ես բուրբ: Հա այսպէս, ի՞նչ կը փախս:
(վար կ'առնէ միւրը)

Խաչիկ.— Չեղա՛ւ, չեղա՛ւ:

Դանել.— Ա՛, ես բուրբն եի, ճիշդ է, չեղաւ, նորէն : (Կը
փախի, կ'երկչոտի)

Խաչիկ.— Հուրբէ՛, հուրբէ, փախցուցի: Հոն հոս, տես
հոս: (Կը նստի կրծքին)

ՏԵՍԻԼ Թ.

Ներս Ճեպեճեան. Տէր Երիցեան

Ճեպ.— Տեսա՛ք Տէր Հայր: Աչքեր ունի՞ք: Ազգն է հոս:
ԻՄ ցեղին մարկոցը: Այդ մանուկը զիջաւ պառկիլ հոն, որ
յայրէ պզտիկ հայր:

Տէր Գրիգոր.— Աստուծային առեղծուած:

Դանել.— (պառկած Խաչիկին տակ) Ո՞վ ես դուն:

Խաչիկ.— (անշարժ) Ո՞վ ես դուն:

Ճեպ.— Զօրավար:

Դանել, Խաչիկ.— Զօրավար:

Ոտի. եկե՛ք քովս: (կուգան) Դրե՛ք ձեր ձեռքերը իմինքե-
րու մեջ: Դրե՛ք:

Դանել.— Դու ձեռքերդ բանի պէս ես:

Խաչիկ.— Պարոն մի հայր այդպէս կը պայքին աչքերդ:

Դուն քրիւր ասոնք Դանել (ձեռքերը) իսկ ասոնք (աչքե-
րը) Դուն, տաշիկ: Յիշատակներ կը դաշուեն մ'սես, կը յի-
շեն իմ մանկութիւնս, հին ընկերներս — սորօրիցակ չե՞ տա-
շիկ եւ Մկօ, երբ ճիմա գօրավարն փոխած է դաշտի զբօսանք
կեանքի-գայի խաղերուն... կը քաշէ մարդու նանկերն որ
վնաս չի հասցնէ: Դուք քաշած էք կասուի նանկեր, ճիշ-
տապէս: Այս կը նետելի անոր: Պէտք չէ որ ուրիշներ սպան-
նեն մեզ կամ կողոպտեն: Հայրենիքը այնպէս չէ: Մի մոռնա՛
ձեր խաղը: Հայի, Արամ, Գալ Վահան, Արաշեւս մեռան,
այդ տեսնելու պատկուած: Գացե՛ք ճիմայ, քող ձեզ օրհնէ Տէր
պապան: — Մենք կը խառնենք երկրի վերքը, դուք գուցե
զիջնա՛ք բուժել:

Տէր Գրիգոր.— Ես չե, Դուն պիտի օրհնես:

Ճեպեճ.— ... Ու կաս կամ ոչ: Ասոր համար ես դուն որ
երբ մեկը խնդրէ ամբողջ իր սրտով, օգնես, օրհնես: Եթէ չէ,
գարկ այս պզտիկներն ալ (*կը վերցնէ*): Ո՛չ: Զա՛րկ գիս, բայց
օրհնէ անգոր:

Խաչիկ.— Ինչո՞ւ անպէս բարկացար:

Դուք պէ՛տ չէ լսէք աւելին: Դացե՛ք տուն: Պահեցե՛ք ձեր
զրանք, բայց չըլլայ որ անգգուշակար գործածե՛ք: Երբ միմակ
չսնէ՛ք այս դաշտը, եկե՛ք հոս կրկնելու ձեր խաղը: (*Միջո, Խա-
չիկ առաջաքայլ դուրս:*)

Տէր Գրիգոր.— Ինչ որ մնաց աչքէն, իշաւ սրտին Ունին
մեռելները հայրենիք: Դիւս մ'ըրի անոնցմէ: Ահա որ այսպէս
բռնես սա գործիքը կ'ըլլայ խաչ, իսկ այսպէս՝ սուր: Կը ծա-
ռայեն ասոնք փոխնիփոխ իրարու:

Ներս Թոռլիկ

Թշնամին հասաւ մեր սահմաններուն, Զօրավա՛ր. Տողան
փառա 25 հազար վարձկաններով կ'սպառնայ, ցուցնելու
համար քէ չի կասակեր ու պիտի ջարդէ քաղաքը: Դեպի Շար
ու Կիւրեճէն դրկուած հեժախոյզներն վերադարձան: Պիտի
պայքի ինչ որ կայ: Դիրքերուն մէջ մեր տենդը այնպէս կը
սառէ ինկզիմն որ վերքի մը ցաւ կուտայ: Կոյր մը կայ իրե-
րու ընթացքին մէջ որ կը տեսնէ:

Ճեպեճեան.— Հանրն կ'սկսի, պիտի պսակէ Կիլիկիան:
(*դուրս*)

(*Պատերազմի աղմուկ*)

ՏԵՍԻԼ Ժ.

Ներս Ա. Մուշեան, Օր. Պարճապետն

Օր. Պարճապետն.— Մոռցի՛ր գիս Արամ, ո՞ր ես կա-
շենայի մոռնալ եղ: Պէ՛տ է որ սիրողները բաժնուին կրո-
ւելու հայրենիքին համար, որ յետոյ երբ ապրին, երջանիկ ու
ազաւ ըլլան:

Արամ.— Աղու՛ր, աղու՛ր Ագապիս, հարկ եր հիմայ որ
ձեռք ձեռքի եկեղեցի երբայինք. Կը լսե՞ս ինչպէս կը կանչեն
մեզ — խոսացիր չի կռուիլ:

Ագապի.— Բայց արդէն ուխտեր եմ ասոր. տեսար մար-
գուիլս:

Արամ.— Տեսայ: Անգամ մը կարծեցի քէ փախցիր ափիս
մէջ: — խոսացիր չմեռնիլ:

Ագապի.— Խնդրէ այդ Ասուծմէ: Ես պիտի՛ կռուիմ կա-
սաղագոյնս շանելու նարոսներս: Եթէ խլէ մեզ հակառակորդ
ինձմէ կը մեռնիմ ես ալ բերելու մեզ մրցանակներս:

Արամ.— Ասուած չէ ան երբ կեանք մը պահած չէ
մեզ: Կռուէ Ագապի: Ես պիտի՛ կռուիմ գնելու ամեն բնիշխ
այն կորիւնին որ պիտի տայի ինձի:

(*Պատերազմը կը սաստկանայ*)

ՏԵՍԻԼ ԺԱ.

Ներս Աւտու Սեդրակ

Աւտու Սեդրակ.— Քի՛ւշ, քի՛ւշ, քի՛ւշ, քի՛ւշ:

Ագապի.— Աւտու Սեդրակն է — խեղճ եմմու:

Արամ.— Կը փչէ փամփուռները, կը հսկէ մեզ: -- Անգիմ
եակ, ներէ ինձի: Կապեցի մեզ կեանքի մը որ իմս չէր:

Կ'երեւայ Ղլլ. Փանոս

Ղլլ. Փանոս.— Աման Ասուծո՛ծ լսոնց հոլը հեյէ, օլբալիը-
լսը կծոկ կը բափէ, պիւրիւն աշխարհ կըլլի մէջ է, սասա-
նան սիւրէ կը քիւտէ ինչի բա՛ւ Ասուծոյ հեկեկը տահա ետնի
կիցա՞ծ են ֆելոն մեռելէն կը նայեն, քէ՛զ. կը կետեմ, տահա
ինչ կիցիլ եմ:

Աւտու Սեդրակ դուրս «քիւշ»ելով

Ագապի.— Կը սաստկանայ պատերազմը: — Մնաս բա-
րով Արամ, երբ մահը անգուր քլլայ բու անունդ պիտի պո-
ռամ երեսին: (*Դուրս*)

ՏԵՍԻԼ ԺԲ.

Բեժը կը մթնէ, կ'անցնի Հաճընի Ողին զինուած,
կը նշարուի հ յերուն հաճանջը՝ բեմէն

Ճեպ.— Զգոյ՛: Կուռոյ, Վրեժ խումբ, Կեյկ: Հո՛ն Արքին
Չավու՛, Մկր, Գարանեհեհեհեհ, Ղանլը Պազար: Դիրքերուն,
Արամ Չավու՛: Դու՛ հոն: — Դեպի յաղթանակ է այս նաման-
ջը: (Կը խնդայ):

Կ'իջնայ բեժակէս վարագոյրը, կէլիկ. թուրքերը

Մ Ա Ս Բ.

ՏԵՍԻԼ ԺԳ.

Ներս Տողան, չորս հեռու որդ՝ երկու կիներ,
թժրկահար, զօրք

Տողան փաշա.— (Ներս) Աւելի ուժգին ու արագ — քոյ
պատին փող ու քմբուկ: Իսկ դու՛ չեղեղ կիներ այնպէս
պարեցե՛ք (Երկու կիներ պարելու Ներս) որ ամէն ջիւ ուզէ
կապուիլ քա՛մի մը պորտին ու չգտնելով միայն կասդի: Ա-
ռիւծներս կրնա՛ խաղալ, խնդալ ու խմել:

Բոլորք.— Բիւր կեցցե՛, Տողան փաշան:

Բայց գիցե՛ք որ յաղթանակը մեզ բռնեց մեր եղբայրնե-
րու դիակներուն վրայ ու մենք ուխտի մեջ ենք քան քե՛ խը-
րախնա՛նք, խախնա՛նք քան քե՛ սուգի, սուգի մեջ քան քե՛
ցոփութեան: — Դարձե՛ք կիները, դարձե՛ք, ձեր մարիկը պիտի
ստէ դաշոյններ, պիտի է որ այս գիշեր, Հանըն չի մտած մին-
չեւ սիրքը բունաւորեմ բանակս:

Մեմէտ պէյ.— Դինի՛ Տողան փաշային: Կարմիրն այ-
սերը ձեռներու հետ, ու լուացուի ուղեղը աչներու տեսածով

Հ Ա Ճ Ը Ն, արեւելեան կողմէն

Սրբաբ պիտի գտնէ իր փնտածը կեղծ գաւաթներու մեջ ալ՝ ճիշդ է այս սուրբ սուտերու մեջ ու արժեքէն աւելի կ'արժէ խաբուիլ խաղին։ Գինին եւ գաւաթը կ'առնենք իբր գանկի մեջ արիւնի։

Տողան փաշա.— Լեզուդ պիտի վարէ զիս ձեռնեանդ աւելի ու քեզի բիկնապահս պիտի խաբուիմ միայն կոճա-կէս (*կը խմեն*)

Վիճի պէյ.— (*Շահինին*) Այնպէս լա- կը պարեն օտ փռաները որ ամեն շարժումէն հրաւեր կ'ստանամ ու փոխն ի փոխ՝ կ'ըլլամ այր, կ'ըլլամ կին։

Շահին պէյ.— (*Մուամպէրին*) Շահ ծանր պիտի կռու- այս անգամար մեղկութիւնը։ Ծովը խրատ կը հարցնէ կաթի- լին։ Մասնութիւն կայ գիշերուան մեջ, որ գողի պէս պիտի հսկէ մեր ճակատագիրն ու կողոպտէ մեր աւառը։

Մուամպէր պէյ.— Այս գրգռիչ է միայն ասորժակ սը- րելու, զինելու կիրքերը, ու շատ քիչ։ Տողան փաշան վարձե- լէ վերջ կուզէ որսալ իր շուները։ Անհոգ եղիր, ննկէ՛ մեզ հետ։ Մտակերը կ'աշխատէ կեանքը տալով որ Թուրքիան փրկէ սովէն։ Այսօր ու այսօր, վաղը կը տեսնես, պիտի շահինք սչ միայն Հանքնի չափ։

Շահին պէյ.— Այսօրու համար կենդան է ճակատ — կուզեմ քե հաւատալ քե ոչ։ Եթէ խմեմ ձեզի հետ պիտի դատեմ Ալլահին հետ։

Տողան փաշա.— Բաւական է. այս գիշեր քրուն, վաղն անուշը պիտի շահիմ քիչերով։ Տարե՛ք այս չեքեքները, Հինգ շրջան պիտի դառնան ամեն գումարտակին։ Քիչ պարը պի- տի խալքէ անպառ։ (*Կիներուն*) Լաւ չեք պարեր, պէտք է շատ ցատկէ ու քիչ դառնաք, աւելի ծով ու շատ բացուիք — Դուք գիտէք այդ։ Բայց պէտք է որ ցուցնէք ամենուն մեջ, քե դուք չեք արժէք ձեր խաղը։ Ձեր քեւերն ու մարմնի ամեն շարժումը բոլոր դառնան Հանքնի։ Ձեզմէ՛ քոյր, գազանին հա- փափելու հայ կինը։ Լսեցի՛ք։ Պարելը ձեր արհեստն է, ու պէտք չունիք գին խնդրելու (*Կիները դուրս*)։

Վիճի պէյ.— Տողան, ի՞նչ կը նշանակէ քրածդ։ Խոր-

տակել մեր հանդիմն իր կիսուն, ինչո՞ւ այսօր գրգռ մեր յոգերուն։ Խորել մեր մարմինները աւելի դիւրին եր քեզ, մեզի ողջոյն ընդունիլ բան մը որ վերջանաւ այրեցնով բան քե նման իզաձօն մը որու նուերը քիչայ անհուն եփով ու կասաղութեամբ։

Տողան փաշա.— Այդ է իմ ուզածս որ արածեմ ձեզ պա- րա՞տ արտերու, փափուկ ու կարմաբոյր միսերու վրայ, բան քե կեսացնեմ հիմա սեւ ու սգեղ ազդաներով, խնկե՛ այս կիներով, որ սիրցնելու համար իրենց սեռը գիտեն միայն ցոփանալ։ Ձեզ սիրել՝ խաբել է, ուշացնել կասկեցնելու մի- ջոցը։

Շահին պէյ.— Դուն պիտի՝ սպասես մինչեւ պտուսն՝ կին կամ պատերազմ։

Մուամպէր պէյ.— Դինի՛, գինի՛, հեյ (*Կ'երգէ*)

ձրճկ, ճրճկ, ճրճկ կը ննկենք

— Ամեն յարաճակ կ'անցնի կոկորդէն

Իսկ այսպէս կը պարենք

Թուրքիան խրո, խրո՝ պիտի չը մորքեն

Բոլորը.— Խմենք Թուրքիոյ կենացը։

Տողան փաշա.— Լեցուցեք, խմենք եւ Հանքնի կենացը։ Սպանդը կը կերակրէ արջառը ու կը հոգայ մինչեւ իր ըս- պաննուիլը։ — Այս ալ մեր պարկեռ խիղնը։

Մէմէտ պէյ.— Վառեակը որ ծնաւ երեկ առանց բուխա ու կենայի, բաղդի մը կամ դելի մը անեծքն է։ Առաջին նի- շին իսկ պէտք է խեղդել — խմենք, այս ալ արդարութիւն հզօրներու։

Տողան փաշա.— Քաջերս, շուտով կը պատնի առաւօտը։ Ինձի, ձեզի հետ կարելի է մեկ շունչով աւել ու միւս շուն- չով շինել Հանքնը։ Մենք աւելով միայն, կեսը պիտի շա- նինք կաշառքի համար։ Պիտի տամ ձեզի ինչ որ չեք գտնէր ձեր կիներու մօտ։

Բոլորը.— Հազար ապրի մեր փաշան։

Թուրքիան երբեք բանակ մը չունեցաւ ձեզի պէս ցրն- ցոտապատ։ Վաղը սակայն պիտի պարծենաք քաջալայել հա-

գուսնեցող, աղամանդ ու պեղիններով, ձեր մեկը ձիւնափայլ
նինգ աղջիկներով, այդ ամենով ինչ որ ցուցուց հայկական
սարեցոյցը այս բովին: Պիս' կերակրեմ ձեզ կար' ու կերա-
սով, պիս' սպաննեմ մեղր-բնկոյզով:

Բոլորը.— Կեցցե՛ հսկա՛ն Օպրուխի:

Տուրք որ կուսաք ինձի ես կը պարտիմ մեր Ալլահին ու
իշխան Քեմալ փաշային:

Բոլորը.— Կեցցե՛ Քեմալ փաշան, կեցցե՛ Թուրքիան:

Ազգեր պիտի դողան անկէ, Թուրքիա պիտի պաշէ զայն:
Մենք պիտի ծառայենք սրուկներու եւ վայելենք մարգպետնե-
րու պէս: Քեմալ այնպէս գրաւած է Ֆրանսան ու կը սեղմէ
հրեայ դրամաւորք որ խոստանալ ու սպառնալ կը բաւեն ի-
րեն — ռազմամբերք ու բանակներ: Տալով այս նախաճաշներուն
բախտը մեզի, ան կը բռնէ մեզ Ալլահին ու մեր առջեւ: Թի-
րացոյ, կը կրէ Թուրքիոյ արդար անկեմք: — Սրբուցեք դա-
նակները: Իշխել պիտի սուրբեցնենք մարդոց, ինչպէս գիշատել
զազաններուն: Լաւագոյն գինին պիտի խմենք մեր ավերեան:
(*Ներսիս լրարեր մը*): Պաշտօնը:

Լրարեր.— Առտուան համար հրամանի կ'սպասեն զ-ի-
նով-ներդ. կը խնդրեն մէկ օր յետաձգել արշաւանքը:

Տողան.— Հէ հէ, ուրի՛շ:

Լրարեր.— Այ ու սա: Ձերմ ունին բուերն այս իրիկուն,
Կ'այրին: Մեկը կայ որ կը գողնայ այս գիշերէն: Հեռուն բան
ու բրիչի հարուածներ դիւր ու խրամաս կը փորեն: Երկիրը
ծայրեր կը սրէ, որսը պիտի խաբէ որսորդը: Ոչ քէ հզօրը պի-
տի զարնէ նարպիկը: Ամէն բան թողուած է ինչպէս զատ պա-
շաւած են գինիի մէջ: Երբ չըլլար պար ու գոռոց, աղմուկ ու
խառնակներ, քամիներու խաժամով, կեալուրները դիւրաւ
պիտի զսնէին ցարդ անկազմակերպ մեր վիճակը, անկողինը,
ու սնանկ հոշակեին մեզ ջղջիկներուն:

Տողան.— Հէ՛, տուր ինձի ինչ որ պիտի չուզէիր ցուց-
նել: Չգիտեմ ճիշդներու շուրջ խօսիլը, մասերու վրայ ա-
սեղներով ջիղ փոխել է: Կը գնահատեմ պահակութիւնդ:
Գնա՛: Քիչ յետոյ ուշի կը բերեմ մեռելներն ալ:

Լրարեր.— Հնազանդէ ու մեռիր: (*չուրս*)

ՏԵՍԻԼ ԺԱ.

Ներսիս պաշակ, Երկու սուրհանգակներ

Պաշակ.— Նամբա՛յ. հո՞ս է Տողան փաշան:

Վիճի պէյ.— Մի՛ կրկնէր ուրիշի պատմութիւնը: Շուայ-
լել անմիտներուն, հայտոյել է: Պէտք է ձեր գլխին կախուէր
դանա՛կը:

Տողան.— Երբ վաղը չը գանձեմ ինչ որ տուի այս գի-
շեր, բոլ չըլլամ ես Տողանը:

Պաշակ.— Միտալ առի: Շուներով չէ ես կուգամ ուրե-
րով: — Կը սպասարկեմ: Քոռ բախտը կեալուր միտ դրաւ
ձեռքերուս, զոր կ'ուզեմ տալիկ ձեր խնջոյքին, մագէի ու
մարգանքի համար: Յուցուցեք ձեր խորանը:

Մեծիտ պէյ.— Հոս բեր: Տիրոջ գայրոյրը կը վարժաբ-
րէ հաւասարիմ ծառան Երբ զսնէ անոր արժէքը:

Տողան.— Տեսնեմ: Հագած են ասոնք որսորդի պէս,
բայց աչքերով վագր ու կոպիկ կը խաղան. — Լաւ զննեցի՞ք:

Պաշակ.— Ամէն ծակէն: Այս մեկը պատուեց բոլոր մը,
բզկի բզկի, քամին տարաւ:

Մեծիտ. — Հոն պիտի ըլլար ասոնց պաշտօնը:

Մուամպէր.— Ուրիշ ալ կա՞ր հետեւին:

Պաշակ.— Երբորդ մը որ անհետ կորաւ ցախերուն մէջ:

Տողան.— Լաւ որ չփախցուցիք ասոնք ալ: Չարժէր օր
կորսնցնել խօսեցնելու իշխանները, կոպիկ շուսով մասնել
իրենց հայրենիք: Գինի տուէ պարծենկոտ ու լալկանին: Ա-
սոնց. Մեկու մէջ քարխեցեք կնոջ մը լաջակը, իսկ միւսե-
րու մէջ քափեցեք ասեղներ: (*Կը խնդայ*)

Սուրհ. Ա. — Դուք գիտե՞ք աւելի սուր մաներ:

Սուրհ. Բ. — Հանքի մէջ հազարէ աւելի արեւակից ու-
նիք: Մեզ վնասելէ առաջ լաւ կըլլար ձեզի հարցնել հոն քէ
ինչպէս կը վարուին անոնց հետ: Դուք սովոր եք սպաննել
կիներ, երբ կուզեք ցուցնել ձեր փառքիւնը տուէ՛ք զենքեր:

Տողան.— Դուք կը խօսի՞րք. (*Կը նստի սուրհ. Բ.ի*)

վրայ, ահռանքէն կը սրէ դանակը) Անասուն: Այս դանակը պիտի սրէ՞ք ձեր անունը: Կտրեն իր զինքը հետք կունենայ: Հըմ, եթէ յօտենալ կը բռնեն զուրկէն: Բայց հոգ չէ, ակնանդութիւն վրայ դանակա սասանայի մը լեզուին շափ սրացիր (կը խնդայ): (Բ. սոորհ. ոտքի կ'ելլէ դանակ մը պահելով) Հէ՛յ գինի տուէ՛ք ասոց, մախուր գինի: Թող կեանքը խմէ Թուրքիոյ կենացը:

Սուրհ. Ա.— Տուէ՛ք: Եթէ ոչ ձեզի հաւատար բախտով, դեռ ձեր նմանն ենք:

Սուրհ. Բ.— (մեկուսի) Մկրտիչ բուրդը պի վաշեմ, փախի:

Տողան.— Խմենք Թուրքիոյ կենացը:

Սուրհ. Ա.— Խմենք: (Գաւաթները կը զարնեն գետին):

Սուրհ. Բ.— (դանակը կը նետէ Տողանին) Եկո՛ւր ետեւէս (կը փախին):

Բողորը.— (գոռոց) Հու՛սո: Զարկե՛ք: (կը հողան տողաւնը):

Տողան.— Մեկդի կեցեք, բան պիտի չը պատահի ինծի որ չըլլայ Թուրքիոյ: Գողացուցեք փողերն ու բմբուկները, մինչեւ որ օսկորները իջարու նային ու վախեն վրնջեն ձիերը: Եթէ չը վնարեք այս պատիւը ձեզմէ մեկը բերելով ինծի հարիւր գլուխ, ես պիտի առնեմ այդ ձեզմէ: Վաղը պիտի ծախեմ ու գնեմ Թուրքիան: (գուրս)

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Ա Ծ Գ.

ՔՕԲՈՒՇ ԴԻՐՔԸ. ԱՌԱՒՕՏ. ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Մ Ա Ս Ա.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Արամ Մուշեան, Արթին Զաւուշ, Տէր Դրիգոր

խրամներու մեջ

Տէր Դրիգոր.— Խե՞ն է քե շառ, չգիտեմ:

Արթին Զաւուշ.— Զինադադար՝ ըսել է հոսած օդ ծաւեթի. հըմ...

Արամ Մուշեան.— Ամերիկացի պատուիրակներն այսօր պիտի գան:

Արթին Զաւուշ.— Մո՛ւկ տաշելու:

Տէր Դրիգոր.— Քարոզութեան համար, կ'ըսեն:

Արամ Մուշեան.— Անոր համար այս ձեւանեց հեռա՝ փոքր որ կը ձայնէ կեդրոնին հետ որչափ երկնի: Կիր ու քաղով լեցուն սա սնունդները փամփուտս ու վառողի բարակ ծածկով որ պիտի՝ ցուցուն իբր դժոխի փոխ պատահաններ: Անոր համար ամբողջ այս սարքածը:

Տէր Դրիգոր.— Ներքինը պահել քեռ խաբէ պիտի փրկէ երբեմն: Պէ՛տ է անգործ որոտայ ու խոյր հաչէ գազանին: Պէ՛տ այս քաղաքով միտս քաղաք մ'աւելի ենք ու կրկին մեր ցոյցին ինչ որ ունինք հոգիեն բիւր անգամն է ձեռներուն: Պէ՛տ ունինք կերպով մը պատմելու:

Արթին Չափու:— Տեսնենք: Զբուխ մը տուր. մողը կը
հոսի, կ'երեւայ պիս' անձրեւէ: Մընդորսի մէջ նաղաս խոս-
տումներ կան: Արդէն կուգան բառասուն եւ ուրբ աստղեր:

StUtl. f.

Կ. Օղղուլույեան. — (Զախէն աջ, հանդիպելով) Բարեւ
Միս Բօլս եւ Մըսրըր Բիպի — Բարով: Առաջագիւտ:

Մր. Բիպի.— Երէ չըլլար այս ջիւղս արքնաբիւնը, Տո-
ղան դիւրաւ կը արբէր Հանրեմն այս լեռնեղէն:

Արթին Չափուլ.— Տեսնենք: Չբուխ մը տուր. հողը կը հոսի, կ'երեւայ պիս' անձրեւէ: Մընդոսի մեջ հաղաս խոստումներ կան: Արդեւ կուգան բառասուն եւ ուրք աստիքեր:

Արամ Մուշեան.— Կարգ մը մարդիկ սփոցեն կը խելօքանան, Ղրկելու ասոնք՝ Տողան գիտէ իր զգգուած բոքերը:

Տէր Գրիգոր.— Վաճապետք կը հանդիպի: Այս կ'ընեն ամեն բան վստահելի. կ'ապահովէ մեր դիրքերը: (Կը տեղափոխուի խրամահերուն մէջ):

ՏԵՍԻԼ Բ.

Կ. Օղղուլուզեան.— (Չախէն աջ, հանդիպելով) Բարեւ Միս Բօլտ եւ Մըսքըր Բիպի — Բարով: Առաջացե՛ք:

Միս Բօլտ.— Նեղ են ձեր անցքերը, խրամները խոր: Կ'իյնամ ամեն վայրկեան. Մըսքըր Բիպի:

Մր. Րիպի.— (օգնելով) Չը խորհեցանք քէ ասկէ պիտի անցնէր մաշկոս լէյլին, (Կը ժպտի)

Կ. Օղղուլուզ.— Լայն են մեր սրերը: Թեմամուն համար է մեր փորփորուած գետները. խնդրեմ հանգչեցե՛ք: (Կուգան)

Մր. Րիպի.— Ինչպէ՞ս էք:

Միս Բօլտ.— Դիւրին է մահը — մահը:

Կ. Օղղուլ.— Մուսքըր ձրի է. մենք կը վնասենք ելիք համար: Դիւրին է ի՞նչ աւելի ածան է բաց դուռէ մը:

Միս Բօլտ.— Կամ բէ ի՞նչ առաւել սուղ:

Կ. Օղղուլ.— Սղոքիւնն հազար հաց ունի սովի վրայ: Աւելի օրհնաբեր է ու կ'ընտրուի ամուլ մահուան:

Մր. Րիպի.— Ան սովին նախօրեակն է:

Կ. Օղղուլ.— Սղոքիւնը, Բայց լեռնայ, Չեր պաշտօնին կը հաշի իմաստուն արջադը: Ո՞վ կ'ուզէ որ կանչեմ:

Տէր Գրիգոր.— (մեկուսի միտնելուն) Մեր երգը օտար փողի մէջ սոխի ձայն կուտայ:

Մր. Րիպի.— Չօրավարը Ամենը: Ով որ կայ:

Կ. Օղղուլ.— Կը պաշտպանուին մեր դիրքերը: Բիշ պիտի խնդրեմ շատ զսնելու: — Բարեւ կեդրոն:

Մր. Րիպի.— Երէ չըլլար այս ջլուտ արքունիքներ, Տողան դիւրաւ կը սրբէր Հանրեն այս լեռներէն:

Դուրսէն.— Ո՞վ է:

Կ. Օղղուլ.— Կարապետ Օղղուլուզեան, Վաճապետ — Բօքուռ դիրքի: Դո՞ւն:

Դուրսէն.— Արեւիկ Կովկաս:

Կ. Օղղուլ.— Կ'ուզեմ խօսիլ Չօրավարին:

Արջակ — (Դուրսէն) Նա հոս չէ: Ոչ մէկ տեղ ու ամեն տեղ է: Ինձ ասիք:

Կ. Օղղուլուզ.— Ամերիկացի պատուիրակներն եկած են: Զինուորական կազմը կ'ուզուի ներկայ ըլլալ ժողովին:

Արջակ — (ապրկացած) Կին ու շների հետ է մեր պատերազմը, ոչ քէ մարդկանց: Թեմամին խաղում է լեփուկ ու լընկու, կրկնակ աղօսով ներկում է սուսը երկու ծայրէն կանուխ հունձի համար: Մէկ ձեռքից միւսը համբոյր ու զրնուրիւն: Անընդհատ յարձակում կայ հակառակի վրայ: Չգիտեմ քէ արժէ՞ հոն միշկ ընել նրանց — Եկան Չօրավար ու Կայծակ, շուտով կը գան:

Արամ Մուշեան.— Արեւիկ բարկութիւնը, Աստուծոյ օրհնութիւնն է:

Միս Բօլտ.— Աւելի զօրաւոր կազմ մը պէտք էր գործածելու այս պաշտօնը: Անձանօք շեղք մը կը զգէ բոքերս — կը դողամ: Ամենակալ Տէր, զօրացուր զիս, երէ պիտի ծառայեմ քեզ:

Մր. Րիպի.— Կը հանկուտէ մարդ հողը, երբ կտոր մը երկինքով պիտի շահէր տեղերը: Ազատութիւն չէ ան որ կը մտնէ կշիռի միս ու հարսի նմարին մէջ: Բմբուս գերիներ, մենք կը տեսնենք անհունը երբ մեր ձեռքերով կը շղթայենք մեզ հողին. տարուելու ննի մը փախածնեն. իմաստուն յիմարներ՝ մենք:

Կ. Օղղուլ.— Տիտ ու գէ: Անկէ դուրս զազաններ ենք կամ սուրբեր:

Միս Բօլտ.— Մէկ ժամ է սուր ու գետնի ձայն չեմ լսեր — ինչ երջանիկ ախանջներ: — Զինադադարն ինչպէս է վաճապետ

Կ. Օղզույ.— Մխիթարանք: Պատասխանքին արեան ու
ոնիրի: Մուրացողին ափը ան փերանք միսկ չե: Աւելի օրն-
նաբեր է կռուիլ ու կանխել սասանային կօշիկները: Լաւ չէ
որ երկար տեւ մանր: Պէտք է հանգիստն ու արմաւը տօնել
մեր հայրենիքին հետ քան քի խաբել մեզ պարտութեան մը մեջ
որ կուրանանք:

Միւ Քօլա.— Հերոսի մը վայել պիտի չըլլար հազնիլ
քոյլ տալանք:

Մր. Րիպի.— (Ինքնիրեն) Երբ անօգուտ է հալածել պիտի
զգուշացնենք: Տե՛ր, լեզուս քարստ խղճիս: —Անոնք են:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Ճեպ.— (Գուրտն) Ժամանակը վիժուկներ կը նետէ:
Պէտք է շուտէն Աստուծոյ «կակուղ»ները ու վարժուիլ աղօթե-
լու: Կը խմենք ծանրը մեզի. պիտի լսենք մեր մեղքը ուրիշէն
մեր սխիւցներուն կարը սակայն կ'ընեն ամեն բան ներմակ:
(Ներս Կայծակ, Վ. Ալթունեան, Արշակ, Կուռույ, Գարա-
ճէ՛հնէ՛մ, Մ. Էֆ. Գալեան, օրք. Ճերբահեան եւ Հանէս:
եան)

Պատուական նիւրերս (Ճեպ թօթուելով) բուծելու կամ
բուծուելու, բարով է եկեր մեր հիւանդանոց:

Մր. Րիպի.— Բուծելու քեւ կ'ընամ մեզ տալ սրցաւ:

Նստեցէք խնդրեմ. բայց քոյլ տուէ մեզի նստիլ մեր ոտքեւ
ուն վրայ, մինչեւ որ աւարտի ձեր պատգամը, յետոյ այդպէս
բաժնուելու: Խօսեցէք ազատօրէն: Անգուր եղէք բայց իմաս-
տուն: Մի խնդրէք ձեր միտքը սպասելով որ գանկ առնեն ան-
հարակ խորհուրդներ: Ըսէք ամենն՝ ինչ կարգով որ լեզուն
զսնէ զանոնք, Անոնցմէ մեր կաւիին վրայ ունինք օրինակներ
բայց պիտի լսենք ձեզմէ վստահ որ քոյնն ու դաւը այս խմու-
րէն կարերու պէս պիտի հոսին:

Միւ Քօլա.— Շնորհակալ ենք, դուք ազնիւ էք: Պիտի
տեսնենք որ այդքան գէշ չէ: Պիտի սկսիմ ես, բող վերջացնեմ:
Մր. Րիպի:

Մր. Րիպի.— Դժուարագոյն կուտա ինձի:

Քեւ կ'սրած բանածելի պատահուրէ զինուորական
կարգը մեզ, հանդիսութեամբ կատարելու ինչ որ կը պահան-
ջուի մեզմէ, մենք պիտի ըլլանք սնական ու խառնենք մեր
սիրտը, ջերմագոյն զգացումներն մեր պատճառին. ուր խնդրո-
ղք, մենք, դուք մեր հրամայողը, բարեբար: —Լաւ սկսա՞յք:
Այս է մեր բաղանդը որ դուք ապրիք խաղաղ,

Տէր Գրիգոր.— (Եղանակով) Պրօսթիմէ՛ն: (տեղ կը փո-
խէ):

...Ի սեր վարդապետին որու անուամբ կը կոչուինք քիւ-
սանեայ: Այն Աստուծոյ՝ որուն անցնու անտոյգ խաչակրութիւն
մը առաջ կը տանի. Թուրքեր կուգեն հաշտ ապրիլ: Բարբա-
ռուն ինկաւ պարզ դաշինքի, հուսկ պիտի հեգե սիրել:

Կայծ.— Միտք թէ սրել:

Խաղաղութիւնն հարստութիւն մ'է պերս որ կը շահի
մեծագոյնը դոյզն չափերով ու կը գրէ զայն զօրութեան: Ան
ձծուրքն է սիրոյ որուն ան կը վառէ կանքեղները. Աստուա-
ճային միւռնունով: Ան բոցն է բարութեան, մեծագոյն բարիքը
ինքն որ կը շահէ զիշերներն իբրեւ ցերեկ ու կը հսկէ ազգե-
րը: Ան ծիրանին է ինկուղին, չարիքի սպեղանին: Բարբառն է
սիեզերքին, երկնային մարմիններու մեղեդին: Ան աստուծոյն
կը ժպտի, կը բուրէ ծաղիկներէն, հրեշտակներու Ֆուռին մեջ
կը լոգնայ իւր շարժներուն մեջ՝ կրօններ: Կ'օրհնուի լու-
քեամբ, կ'օրհնէ աշխատանքով, կ'ապրի յաւիտէ: Դարձեալ, ան
կայ արեան ու ոնիրի մեջ, անմխիթար կոյրը՝ որ պզտիկ ֆա-
ւորութեամբ, պզտիկ մեկ աղօթքով պիտի բանար իւր աչերը:
Ան խուլն է սուրբու փերումին մեջ. կ'առնէ խօլ վագրեր,
կը հեզնէ անմիտ որսորդը, որուն կարն մեկ զոյլումով, պիտի
փղծկէր ականջներէն ու տար անոր իւր քաղն ու բժժանք: Ան
դաշնակ յի ժամանակի, կը բռնէ Աստուծոյ բազկերակը. Կրօ-
նեցէք ձեզ ազգեր, որ աչքի տեղ կոտորենքով կ'զգաք զիրար:
Հանրնցիք, տուէք ձեր ձեռքերը մեզի, հոս ենք մենք միաց-
նելու այսօր երկու դարաւոր քեմամին:

Մր. Րիպի.— Օգնէ Տէր:

Ճեպ.— Պիտի չը մերժենք:

Միս Բոլո. — Ո՛ր հրեմուանք: Ով անձանք որ պիտի կապէ ձեզ: Ո՛վ Աստուած որ պիտի օրհնէ: Եւ զիսկի բարիք մարդու մեջ:

Ճեպ. — Լսէ՛. ձերն են մեր ձեռները, մեր սիրքը:

Միս Բոլո. — Ով Արարիչ-Ամենակալ:

Մր. Րիպլ. — Փէես յանկարձ անակնկալ. շատ մասն է այս տեսիլի համար: Ու դարձեալ, երբ ամենը գրուի չար հանճարի մը նուագին, ինչ որ կ'ընդունիմ ջիդերես խիստ սուրբ է գայն ժխտելու: Ու դեռ, ինծի կը մնայ փաստը հոս գալուս, ամեն բջիջով շօշափելու այս դեպքը: Դիտեմ հիմա որ ինչ ալ, մարդ իրմէ միտ օխտ մ'առնելի պիտի կռուէ երկրի նժարին մեջ:

Միս Բոլո. — Յաջողութիւն, այնքան ուրախ է որ կը դողամ քերել հովեն, ու կը ցաւիմ ասկէ առաջ մեր միջամուխ չլլալուն, ինչ կը մնայ յաջորդ էսլին. զօրավար:

Ճեպ. — Ոչ ինչ ու ամենը: Դուք շատ կոյս էք ձեր պատշտօնին համար, շատ բարի: Լուծել ինչ որ չկրցաւ բուծել ժամանակը: Ոգնելով ձեզի պիտի վնասենք մարդու բնութեան գերագոյն ձգտումը: Ընդունիլ այս բռնէն, բնութիւնը է մեզի այն գոր կարողին կ'անձկանք: Բայց...

Միս Բոլո. — Սղարս: Անկէ անդին ամեն բան պիտի գրուի ձեր նախնիքն. ամեն գիր պիտի հեգէ ձեր կինն ու զաւակները, ձեր կեանքն ու ապրանքն. հայրենիքը, ազգային դասը. պիտի համրէ ձեր երազները, ձեր ամենը՝ ամենով. Լաւագոյն է ճեզի չարամակել. քան քի խաբուիլ, «բայց» է մը որ երբեմն պատահած է այնպիսի կորուստներ զորս իզուր կ'ափսոսանք հոգիէն, միջեւ հասնի կեանքին օրը: Ժամանակ առ ուր հոգին համեմէ միտքը, վրեժխնդիր լեզուն զսնէ իր բնական կարկիւնը:

Վ. Ուրբախ. — Ամեն բան որոշուած է կանոնսն գործուելու հիմա ձեր ականջին:

Մր. Րիպլ. — Պէտք է կտրել փայծաղէն ջամբելու մեր խղճին: Կը շանկն ինչ որ խնամենք. Անգեալի վիրաւորանք կը մատնէ իր կուրաղէն քերի կայքի մեջ — մոռնանք սպա. Ըն-

կերային ներանձը որուն մեջ կ'արդարանայ մեր գոյութիւնը, իրմէ դուրս կրնէ մեզ անասուններ: Մենք իբր մարդ պէտք է օգնենք որ ան շահի իր դասը ամեն ծայրէն:

Մ. Լ. Գալեան. — Ճիշդ է: Սոսանց, Հայաստան եւ հայութեան մենք ոչ եւս հայեր, կ'ըլլանք ուրիշին ծառաներ կամ սեղան շէկոյներ. անոնցքէ որ օտար անկողնի մեջ կը հալին իբր ճնշիկներ, վստահելու կամ պահուելու տրոջ գոյրին:

Մր. Րիպլ. — Փրկութեան նախապարհը պատերազմ չէ: Ազատութիւնը կը շեղի իր բնոյթէն երբ կսկսի մարդ սպանել իր նմանը: Այդպես ան կը պատժէ զգիրն իր քանդակով, գործիք գործով ու ինչ որ կ'առնէ փոխ՝ կրկին չափով կուտայ եւ: Այն որ կը կորսնցնենք ներելով, կը շանխենք իբր պապի: Կայ մեծ համայնք — մարդկութիւնը:

Միս Բոլո. — Ազգեր պիտի միանան դիտելով միայն ապագան:

Ճեպ. — Բարեփոք հիւրերս, յոյժ վառ ձեր քսածը սովորական ռեկնդրութեան կը փաշէ իր նեւ նաեւ մեր սիրքը, երակները, մեր դնդերը, ամբողջ մեր կազմով: Շան ու կորուստ, «ազատութիւն», «հայրենիք» «խաղաղութիւն», ոչ մէկ նեւ պիտի ծառայէ անելի լաւ զարնելու մեր դասակը: Կը բաղձանք կարողին որ ինչ կը պատգամէ գայ ամենուն: Վայ որ մենք կը տաքեմ հովերը: Մարդկութիւնը կը սնանի իր փայծաղէն: Պէտք է փոխել կարգերը: Շատերու սնունդով կրնան բուժուորուիլ անմիտ փշեք: Դուք կը զարնէք մեր վերելքը դուրս որ պայքին աչնելու պէս: Զգոյ՛, մեր արեան մեջ պիտի այրէք ձեր ձեռները: Մի հերկէք ձեր պատշտօնը, ան կը փորէ ոնիրներու: Դուք խիստ անմեղ էք: Ճոց ու մազիլ կայ այս ծառայութեան մեջ որ պիտի որդոսի անժամանակ, կրկին անեմք մը որ պիտի պատժէ տուողը նախ, յետոյ խնդրարկուն: Խիղեն արդար է այն բանի մեջ որ չգիտէ. գիտալէ վերջ կ'ըլլայ իրեն զանգակահար: Սխալեցաւ մտնելու յախուռըն այս գործի մեջ միւս ուղելու մտազործին, ազգ մը, ազգ մը պայտելու զազանի մը սմբակին: Չենք շանիր մեր արիւնը այնպէս որ դիւրաւ տանք: Չ'սկսանք մեր դասը այն յոյսով որ

ուրիշէն կ'ստանան զայն նուէր: Տիկին ու Պարոն, բուրբ մեզ պիտի չ'ընդունի զեմերով. իսկ մենք պիտի չ'երթանք անպաշտպան: Ոսկոր չ'մնաց թաղու իրեն: Մենք չ'սկսանք այս պատերազմը — իրենք: Պիտի չը պաշտպանուի՞մք կամ պահենք մեր օճախը բռնամիտէն:

Օր. Հանգստան.— Թող զատուին մեր փեռերէն, կը լուծուի ամեն բան:

Արշակ.— Որ չե.կուտանք լուծողական:

Միս Բօլա.— Այն ինչ որ յուսացի մովել, պիտի հալի ափսս մեջ:

Օր. Պուրճաղեան.— Կ'սկսինք հիմա զանազանել:

Ինչո՞ւ լեզուն պիտի աւրէ իր շինածը ու մարդիկ պաշտեն այն որ պիտի չ'ընդունին:

Մր. Րիպի.— Դեռ շատ քաւմ է հառած նկատելու, լուծելու համար շատ խառն ինչ որ սկսանք պիտի՝ վերջացնենք պատիւով:

Միս Բօլա.— Թեւ տկանք դաշոյններ: Դուք բազազարմ, բարի մարդիկ, որ գիտէք զոնուիլ ձեր հայրենիքին համար, պիտի գիտնաք ձեր պատգամին գորութիւնը, մեծութեան գաղտնիքները: Մեկը պիտի չկաշկանդէ ձեզ ձեր ընտրութեան մեջ, մենք ամեն ազատ ենք կեանքի ու մահուան աչեքուն դէմ: Թէ ինչ դաւ կը փորէ այս գործի մեջ չգիտենք: Բայց երաւեսիք պահեցէք մեզ այս դրօշակին դէմ, երբ փորձենք բառ մը մեր խղճին դէմ, այն որ վստահէ ձեր ազգային դասը կամ աւելցնէ ռիսն ու մահը: Յաւիտեանս ոչ: Բայց մենք ուրախ պիտի տուենք ուր դուք կ'ընաք շահիլ մեր վրայ:

Կայծակ.— Շնորհակալ ենք: Այն ասէն պիտի չուզէք մեզմէ, յանձնել մեր զենքերը, ազգ ու անհատ մտնելու նորէն հարեմ:

Միս Բօլա.— Խօսեցէք: Կարգաւ, բայց աւելի հանդարտ քան ձեր գորավարը, որու գիծերն համրելու պիտի վախնար ինձ պէս կին: Դիտե՛ք սա միայն որ դուք իբրեւ քրիստոնեայ, ձեռնէ ձեռք պիտի տաք Աստուծոյ պատկերը ու ձեր ազգի բաղձին հետ պիտի վնդէք մարդու ձայնը:

Ճեպ.— Ժամանակ է հիմալ օրիորդ որ մեր վնիւր խոսքեր բուռցնէ ու սկսի սերմեր տալ: (*Կը խնդայ*) Ան երեք ամիս է արմատէն:

Վ. Ճէրէճ.— Աւելի անդին կան մեռելները երկու միլիոն: Անապա՛սք: Հարեմները մեր հոյր ու աղջիկներով: Սրբապաշտած եկեղեցիք: Հալածանքը հոգիէն մարմին: Բոլոր կառավար՛սներ, որոնմէ մեր վնիւր կ'առնէ մեր ջիւղերը:

Մ. Էֆ. Դայեան.— Դուն մոռցար Համիսն ու շուները, Էնվերն ու Թալաքը, ամբողջ ձեր ու երիտասարդ բուրժերը, Տաւրոսէն Կովկաս սիւրս դարձած մեր ժայռերը: Լօֆառնա, Սեփր ու Լօզան, ուրիշ դաշնագրեր, խոստումներ հազար ու մեկ, ջարդեր անուշ-անուշ որոնք լսելով, սփոփելու համար մեզ պիտի՝ քսէիք «երանի քէ ջնջուած ըլլայիք աշխարհի երեսէն, կամ քէ չը ծնէիք բնաւ»:

Օր. Ճէրբաշեան.— Եօքն հարիւր տարիէ ի վեր կը վերհարենք մարդկութեան Աստուծոյ անունով:

Արշակ.— Ճնիների ողորմութեան:

Օր. Պուրճաղեան.— Դուք դեռ նո՞ր կը լսէք:

Մր. Րիպի.— Ան պիտի լուծէ մարդոց վրեժը:

Ճեպ.— Ժամանակն իր վառեակները կը հանէ ուրիշ անկողնին, կ'ուտէ մեզմէ: Պէտք է ձեզ կրքել մեր վերքերու մէջ որ լաւ իմանաք մեր լեզուն: Հիմա դիւրին է քարոզել ուրիշի ցաւին վրայ:

Միս Բօլա.— Որքան խիստ մարդեց ձեզ Աստուած պիտի վարձաւորէ այդ չափով: Մեր տառապանքին մէջ կը նմանինք ամենաշատ Անոր որ մեզ ստեղծեց: Դուք օրհնուած էք կրկնապէս, ու ասոր մէջ պիտի գիտնաք ներել պատժելու, ծովի՛ ամբողջ յաղթելու: Դուք միակ տարրն էք արեւելիք որ պիտի վերկէք զայն, գերակայ ձեր հոգիով ու կրօնով:

Արշակ Կովկաս.— Ազգային դասը, Օրիորդ քարոզելու չի նմանում: Փորձել ենք ամեն կերպ: Քանի՞ցս դուք ներել էք մի շան որ խաճնի ձեզ նորից, ա՞: Քանի՞ցս բողբոջ էք որ մի մարդ հազար դաւից յետէ նորէն ուզի ձեզ շոյել: Չի լինում. դուք երախտներ էք ուրիշին վերքին դարձան անելու: Ձեզ աւելի կը սագի նստել Աստուծոյ ոտքերին ու նրա

մօրուք շփել մի քանի դրու՛ւի համար, լաց լինել ու աղօթել մարդու հոգուն: Ինչի՞ եմ մտել ուրիշի խառնակին. որ այրուեմ, դու մոխիր չեմ ձգի ուրիշի օնախին, իսկ մեկ էլ խղճի կը մասնեմ մեզ: Ազգերի գործը, գիտեն ազգերը: Եղբան դիւրին կարգադրուելու չեմ: Ասծոյ գահը եղիւր չի գայ: Պէտք է քալուել որ ետէր մտնեն ախոռ: Էս սիրում եմ մարդուն բայց կասպում եմ որ նա կարծում է թէ ծնունդ է ցելիս մի անօրի մեջ մկրտուել ու ամուսնացել նրա բաղդին: Կարծում է թէ ուրիշներ իրան հետ կարող չեն ապրել հոն: Ու քրքում է հողը, եղունգներով Ասծոյ աչներ փորում, քաշում մեկդ-մեկի աղիւններ: Ա՛, ես կը կոտորեմ իմ սուրբ որ դա այդպէս չէ ու կ'ապրեմ իմ նմանի հետ, աշխարհի մեկ ծագից միւսը, ինչպէս ինձի հետ: Բայց ամենը ուզում են խեղդել մեզ, խել ափ մի հող, մի կտոր հաց: Տանք նրանց ու սասկենք անօրի, դաւանանենք մեր ծնունդին: Գնել ենք մեր հայրենիք, կեանք՝ արճով, ու եղպես կը պանենք դրան: Ասումա՛մ մարդո՛ւմ է մեզ — լա՛ւ: Բայց մարդը սպանում է: Տխմա՛ւ է նա որ կտրում է եղունգներին:

Մր. Րիպի. — Երեք բան պիտի փրկէ մարդկութիւնը — Սերը: Սերը: Սերը: Մենք պէտք ունինք խորհելու որ մարդ մը սպաննել, սպաննել է Ասումա՛մ մը:

Ճեպեմ. — Դուք շատ վերն եմ, տեսնելու նամբան գետնին:

ՏԵՍԻԼ Դ.

Ներսէս Տէր Դրիգոր

Տէր Դրիգոր. — Ես քահանայ եմ, ձեր երկու տարիք: Չեզմե առաջ նանչեր եմ այն սկզբունքները որով կը ճգնիմ կապել ցեղի մը ձեռքերը Հիդրայի մը ստեղծուն: Շատ աւել արդեն: Ես բառական եմ հոս իմ ժողովուրդիս քաղաքելու սեր, հաւատք, եղբայրութիւն, խաղաղութիւն: Ամենք, ամենք: Խօսեցեմ դուք ձեր պաշտօնին վրայ: Այս ազգը մուրալով մարդուցաւ անոնց մեջ, մեռնելով յայտարարեց: Քրիստոն չայեմ

Վերապրող Օր. Այկիլիկն Խաննեմ (այժմ Տիկ. Քարուխան) որ նողալամ է Հանրեի եղունգն մարդու տարազով:

ան որ կը ներե անուղղայ չարիքին: Պիտի մեռնինք ստուկ-
ներ քէ իբրեւ նահասակ: Մեր նամուսն ու եկեղեցին, խիղճն
ու կրօնքը, մեր կոչումը, Աստուծոյ բնութիւնը պահելու քե-
ռչ, Յուդա՞ն քէ Յիսուսը պիտի գամենք մեր խաչին վրայ:
Խաչակիրի արեւանքը չէ այս Ս. մեռելին ետեւէն որ եւրո-
պայէն Պաղեստին ոսկոր փռեց, այլ իբրեւումն պատկեր, հո-
գիին դրդողը, մեռնող ազգի մը նայուածքէն՝ խաչի մը ցն-
ցուիլը, ապրողներուն աղաղակը: Դուք երջանիկ հայրենիքի
գաւակներ աղօթեցէք, որ ձեր բաղդը չի նմանի մերինին:
Եթէ Աստուած մեր բաղդին վիճակ փաշտ պիտի հաներ կոկոր-
դիլոս ու միմոսներ: Խիստ դառն այս կասակը, մենք ծափ
ու ծիծաղով կը դառնանք իր գահին շուրջ, մեռելներուն
պարտաւորումը մեր կեանքով: Վերջացուցէք եղբայրներ:
Ազգերու մէջ Խորայէլը չեն հայեն: Ծոյլ է լեզուն: (զուրս)

Միս Քօլա.— Տար որ Աստուած դաժեղ ձեր բոլորի մէջ,
ժամանակը փակէ իր հանգոյցները: Մտերս կը հրեն գիտ ար-
ցունք ու ծափի: պիտի ընտրեմ ծափել քեւել ըլլայ սա ար-
ցունքի արժանի:

Մր. Րիպի.— Ուրեմն ի՞նչ է հաւաքական ձեր կամքը:

Բոլորը.— Ազատութիւն — պատերազմ:

Օրք. Ճերբահեան եւ Պուրճագեան զուրս.

Միս Քօլա.— Վերջացաւ: Ժամանակի վանառն է մարդ
անոր յանձնողը:

Ճեպ.— Լաւագոյնին պիտի ընտրենք յարմարագոյնը: Ինչ
որ կը ցուցնեն դարեր ու կեանքն ամեն որ կ'արձանագրէ,
պիտի լեցնէ մեր տուարը: Պէտք ունիք կրթելու ձեր վարկած-
ները, փրկելու նախ գալ — փախստար:

Մր. Րիպի.— Աստուած գիտէ իր մասներուն գրածը:
Շատ կայ հրեշտակ բուռնելու սասանային մէջ: Պէտք է խորհիլ
որ ոչինչ կը պատահի բնութեան մէջ որ չըլլայ պատշաճը:
Պիտի քափուինք արիւն ու արցունքներ ու տեղայ դիակներու
կարկուտը, որ հուսկ փրկէ ձերենին: Անպարտենք Միս Քօլս:
Լոյսի մէջ ներմակ ձեռքեր կան սեւ սաղմերով, կան հաւկի-
քի գողեր որ պիտի բռնեն առիթը օրումն, ծոցէն կորզելու
փանի մը ձուկներ:

Տէր Գրիգոր.— Պրոսթոնմե, որ կը քարզմանի ու դը-
րեմ:

Արշակ.— (Կուռոյին) Ան զգուշացնում է մեզ, հսկում
աչով ու աղանջով:

Ներս Օրք. Ճերբահեան եւ Պաշտեան,

Թէյ ու պիսքութ

Օրք. Ճերբահեան.— Սպասեցէք: Դուք մեր հիւրն էք:

Միս Քօլա.— Դուք պիտուքնե՞ր ալ ունիք:

Մր. Րիպի.— Ե՛րբ պիտի շինէք ձեր տունը: (Կ'առնեն)

Գարաճէն.— Երբ պարպենք այս սնունդները, կրկին
ասունց ամեն դիրքի մէջ, բոլորի տասնապատկեր՝ մրերանց:

Մր. Րիպի.— Յուրս է ու Միս Քօլս պիտի ուզէ խմել —
խնդրեմ ինձի ներեցէք:

Տէր Գր.— (Կէս եղանակով) Վասնզի մօտ է երկրի դատաստանը:

Մր. Րիպի.— Ի՞նչ յետք կ'եղանակէ սա մարդը, — Կե-
րեւի նորէն պիտի անձրեւէ, ու շանքեր արձակէ երկինքը:
Քիչ յետոյ, պիտի սառի արիւնք ու գծէ մակերեսին վրայ մար-
դու պատկերներ: Աղօթի մանուկը շուտով պիտի ծարաւի իր
բնութեան, բայց պիտի սոնայ երկիրը ու լեցուի սաքանի
փանփանով: (Կայծաղին) Եկուր, կ'ուզեմ խօսիլ ձեր հետ: (Կ'եր-
թեւեկեն)

Միս Քօլա.— Այն որ տուէ հաւաքաբար, զուցէ շահի
անհասապետ: Մր. Րիպին կ'երեւի դեռ բանէր ունի ըսելու:
Կը յիշեմ բան մըն ալ ես: — Կրնա՞նք տեսնել երկու բուրք գե-
րիներ: Կարծեմ քէ անոնցմէ երեք հազար հաս ունի:

Վ. Ճերբահեան.— Հազարն էլ կէս շուքն է:

Ճեպ.— Պատերազմի նախօրեակին իբրեւ պատանդ վեր-
ցուցինք երկու հազար բուրք գերի: Կ'ապրին ամենն ու կը
մեծնան Թուրքիոյ հաշուոյն: Կ'ուզեմ տեսնել վանդա՞կը:

Միս Քօլա.— Ո՛չ, պիտի խնայեմ գիտ համբուս: (Կու-
տայ սրուակը):

Գարաճէն.— Կ'ուղարկեմ շուտով կամ կը բերեմ ես:
(զուրս)

Արշակ.— Մը արտօսեմ օրիորդ: Եկել ենք որ անցնենք
Բոլորի մէջ միակ հայն է որ իրա համար չի ծնի: Ուղղել ենք

մեր նաւը դեպի մի առնուն երազ։ Ուզէ փերի։ Ժայռի գա-
թից է հարազատ՝ տկոսը։

Միս Բօլա.— Մարդիկ այն են, ինչ որ չուզեցի ես
կարծել։

Օր. Ճերբա՛ն.— Սխալեցա՛մ։

Խեղճ Յոբ. բնաւ չի կեցայ խորհելու քե ի՛նչ եր պա-
նաւը քու խոյերուդ իսկ հիմա կը սարսափիմ տեսնելու։

Օր. Խանձեան.— Շօշափելու չարիքը հայ պէտք է ծնէր
դու քուրի՛կ։ Թաքիւնցիք ձեռներդ մեր վերհեռուն մեջ։ Ճա-
շակեիք առաջ, լուա՛։ Զ՛րլլոյ որ մասնեւորդ վրայ մեր ա-
րիւնէն գտնես գիրեր, գտնես գամեր։ Ապրելու խիստ սուղ
ժառանգ է մեր կեանքը, խնայելու անարժէք։ Գնուած ենք
բիւր հեղ վնասելու մեկ անգամ — սենք կ'անցնինք հազար-
ներով, բայց մեկ ոտով կը քայլենք այս բեմը։

Օր. Հանձեան.— Երբ չը տուենք գինը պսակին համար
յաւերժ ալ անմիտ ու սնանկ ենք։ Ես հովիւ աղջիկ եմ, կը
հանձնամ գալիքն իրենց շուկէն։ Մարդու են իմ մկաններս։
Այս է (*ժախակը*) համբան՝ փրկութեան։

Միս Բօլա.— Թեւ ընտել իմ սեռս մայր ու արձակի,
դեռ կը հրնուիմ տեսնելու գայն երկարներով։ Խոնարհած իր
կրօնքը գեցի մը, իբրեւ չտրաւ արի զինուոր։

Օր. Ճերբա՛ն.— Չենք կուրիք, օրիորդ, անոր համար որ
կը սիրենք այս ժահասարքը այլ որ միակն է ընտելու։

Միս Բօլա.— Կը պահպանեմ իմ սեռիս սրբութիւնը։

Ճեպ.— Ու այնքան են այդ չափէն, որ ոչ մեկն աւելի
արժանի է տանելու պատերազմը։

ՏԵՍԻՒ Ե.

Ներս Դլլիցոնց Փանոս

Մենք հեցեալը էյին վերեւէն ետեւէն հեռաւ ուզուն
ուզասիւ մասալ դոնուսիւ կ'անցնուն, ընտաւ բանին մեջը ես
կը բնուում. վախընք է ճրմմա ետեւ, ախբիյեք. քեզ քիւմդ ա

Քանի գլուխ, չենէ օյրալիքը քիւմ կոյոկ կը վերեւէն եա-
լաւը պաշտոն ֆետերուքին կու հանիմ հա՛, գաս դասիկը հա
կըցո՞ծ իդէք։

Կուրդ.— Կրե՛ լսկեօս ձանդ, գնո՛ վազիքիք գլուխը։
Դլլ. Փանոս.— փեք էլէ ախպէյ փեք էլէ, կ'աւտում տումա,
վախընք չանցընենք երկնս կ'ունենո։ Էստօնց միտքը ես զլ տենեմ,
զգմէ տուգէլիս ձգել է, մենք չենք ընկնի դօլոյ դօլոյ։ (*Դլլ.
Փանոս. դուրս*)

Ճեպ.— Երբ ձգուած չէ մեր վարմը որոտու կոյր ա-
վանդներու մեջ։ Երբ բաւական ջուր քլլայ ամեն արտին ցոլա-
ցընելու մտքեր որ անկէ կը դիտեն զիրենք։ Երբ մեր խօս-
քերն ու երկարները, մեր արտին պայքիները, ու բնութեան
խելացի ազգաբնագրը, այն որ կը նշանակեմք ու ինչ ոչ,
մեր բաղձանքներն ու բողոքը, մեր կոչումը՝ պահանջի, ի-
րաւունքը՝ փորձառութեան անմիտելի կնիքով. մեր հոգիին
ու ձեռներուն սրունքը, գերակայ դասը, երբ այս ամենը ու
աւելին չը վերցուին իբր ցնորք կամ իրաւարուած շնամարտի,
արդէն իսկ մեր արտին բաւական խմոր ունիք կերակրելու
ամբողջ Թուրքիան։

ՏԵՍԻՒ Զ.

Կ'երևան 2 գերիներ. Գարաճ.

Միս Բօլա.— Դուք ծակեցիք ժամանակը հազար տեղէն,
պարտն, չի մտնեցիք։

Ճեպ.— Լաւ դերձակներ չեիք երբ չլեցուցիք այդ ծակե-
քը ձեր կարով։ — Աւասիկ գերիները, որմէ յետէ պիտի ցա-
ւինք ձեռք բաժնելու ձեզի հետ։

Կայծակ.— (*Մր. Բիպիին*) Պիտի գիտնանք վնասել ձեր
ազնուութիւնը։ (*Կը միանան*)

Գարաճ.— Պե՛տք է պատշաճ վարկ տալ մեր ունեցածին,
ապա քե ոչ, չեն գար։ Զար ոգի մը աչի ամեն անկիւնէն կը
ձգէ իր տուները, կ'աղօտէ իրենց համբան։ Զը քալե՛ք — հաշիւ
վայ ձեզի։ (*Կուգան*)

Ա. գերի. — (ձեպ.ի ոտքին ինձալով) Խուրբան, Սուլ-
բան ձեպեմի. Ալլահին դեմ է խաբել մեկը, զայն սպանենք-
առաջ: Ի՞նչ բրինձ մենք: Ուրիշներու զուլումին ինչու պիտի
մեռնինք, իբր անհապառս:

Ա. եւ Բ. գրի. — Ոսկերդ պագնենք:

Ձեպ. — Ոսկի: Ձը ներեցի երբեք մարդու մը որ ցած-
նայ առջեւ կրեայի մը պէս: Միքե՞ այդքան սիրելի է կեան-
քը, որ դեղաշափով ստանաս զայն ուրիշի մը դգալեն, Հուզե-
ապրիլ իսմար գերին: Ոսկեր ունիս — կայնէ վրան: Քաջի մը
նայումս կը կորդ աւելի քան վախկոտին աղերամբ: Պա-
ղատիլ ուրիշի մը զուրանք քաշել է քու վզի վրայ, անոր
համար: Ձենք շանիր այդպէս: Պէտք է ըլլալ ու պահանջել:
Մենք գաղտնի մարդ չենք սպաններ — կը զարնենք իր տեղը:
Թե՛րահաւասն առանց լաւ պահառի կ'սպաննէ ինկզմէն:
Կանչուած էք հոս ազգային հաղորդութեան. հուշագ եկաք,
պիտի երթաք առաւել. երբ հոգ չանիք ու շուտ վերջացնէք:

Միս Բօլա. — Վեհանձն ձեռներու մէջ էք, ապահով, բա-
րեկամներ: Թուրքերէն պատգամ կայ ձեզի: Մենք ալ անոնց
պիտի ճանինք ձեր պատգամը: Դիտենք ձեր վիճակները, բռն
ձեր մասին միայն:

Բ. գերի. — Փա՛նք Ալլահին, հազար փառք — օրհնու-
թիւններն անսպառ են: Աղ ու հաց ունինք: Մեկ է մեր ա-
րիւնը, մեր Ալլահը:

Ա. գերի. — Աւելի վաճ էինք երբ մենք էինք: Չունինք
սուն, տեղուանք, այգի ու տաւարներ, բայց կը խմենք Գրէս-
տի ջուր, կը ծծենք Հանրնի օղն — արեւը. ու երբ հաց չը գտ-
նենք, համազօր կը դառնանք Մեքէ, գովելու մեր Մուհամմե-
սը: Մեր կիներն այն նամուսով են որ ամուսինն իրենց կը
բողոք: — Փառք Ալլահին, հազար փառք:

Մր. Րիպի. — Աւելի դժբաղդ կը կարծենք ձեզ:

Բ. գերի. — Ո՞վ. Յիմարներ, անոնք են մեր պատճառը:
Աւրեցինք մեր տունը. Մեր դուռի հետ կ'երան մեր հացը. մեր
գործը, հանգիստը:

Ա. գերի. — Լաւ է իրենց չը խորհիլ մեր վրայ: Կը տա-
րբերինք իրարմէ, շղթաներով մենք, անոնք իրենց սուրով: Եր-

Կը խնայեն մեռածներուն — կարծեմ քե դուրս կ'իյնանք ա-
նոնց հաշիւէն, քող խնայեն մեզի, կ'ապրինք իրենց գուրով:

Բ. գերի. — Անիծուինք քանդակները:

Կալմակ. — Դուք կը փորձէք կեղծել, որ ննդուկի միս
տեսէ: Շնորանք կ'ինն ու կ'նիին է ձեր ամենուն: Ոչ մեկդ ա-
ւելի արդար էք քան միւսը: Ձեր դժոխն ու դրախտը նոյն գոյ-
նըն ունին, հաւաւար յարկեր: Դիտենք ձեզ երբ կը գովէք, գի-
տենք երբ նանկեր կ'ունենաք:

Մր. Րիպի. — Դեռութեան կ'ընդունէր շղթաներ չեն, այդ
միայն օրհնելին է Բարեկամներս, դուք գերիներ չէք, երբ այս
չէք: Ի՞նչ է շղթան, բացի այն որ մենք կ'ստեղծենք մեզ: Կա-
մար: Թոյ հոգին ճանի իր կամքը. միտք սաւառնի, խորհուրդ
նենք առնենք բերք, ու մկաններ՝ անհունին զգացումները,
մենք կը գտնուինք երկուքի ու մեռած մարմիններուն գորս
պարպեցիկն, կուգանք այցի. դատար: Այս ձեզի, մեր պատ-
գամը:

Միս Բօլա. — Ժամանակ է ասոնց երթալու: Ի՞նչ կ'ուզէք
որ ստինք ձեզմէ:

Ա. գերի. — Ինձմէ այս քնար տար: (Կը պատռէ)

Բ. գերի. — Ինձմէ սա կոտրած շեղբը:

Միս Բօլա. — Կը ճանինք ձեր սրլամները:

Դուրսէն մանուկներու ռազմափորձը. ընդոտ աղմուկ

Պատուիրակներ. — Ի՞նչ է այս:

Արշակ — Էլի նրանք են, բղէղները: Սաղմի մեջ, ազգի
մը դրդոցն է այս:

Ձեպ. — Հոս եկէք: (Կը նային պատուհաններէն)

Մր. Րիպի. — Կառնեցի քե յարձակում եր:

Միս Բօլա. — Սարսափելի է: Ի՞նչ կը նշանակեն այս
զնչիկ խռովարարները:

Ոմանք. — Կոխ ունին:

Ձեպ. — Մեր մանչերուն լաւագոյն գրօտանն է: Կան
երկու նախահետ, բուրբ ու հայ: Կը տեսնէք:

Մր. Րիպի. — Հեռուն հոն, կ'իրենք մեջ կը յառաջանայ
քանակ մը: Ի՞նչ անուն է այդ խռովար:

Կայծակ.— Կ'որոշե՛ք ցնցոսին ու ապառօշը:

Միս Քօլտ.— Թուրքեր են: Աւելի խանդավառ ասոնք հայեր:

Մր. Րիպի.— Հասնելու ռեւէ տեղ խիստ համբաւ ենք իրերու ծայրին մէջ: Կ'աւխասիք բռնել ինչ որ ծայրեր, մինչ անծա'օք սկիզբ մը կը հեղու միտս նորեր: Ու մենք ոչ մէկ տեղ ենք: Պէտք էր ամեն բան եղաւորել իր սաղմին, քննել այդպէս: — Անգոր ենք: Ինչ որ կար պիտի ըլլայ: — Հասանք Երզնակէ ե: Պէտք էր բերել մեր պատգամը նախ այս պոսիկներուն: Նքէ բուծուի մարդկութիւնը, բարիքը պիտի ըլլայ ձուարանէն: Մեր սեր կ'սկսի ջնջին նիւթերէ: Զարգացրնելու կոյր բջիջը՝ Աստուծոյ պատկերին, պիտի նայինք Անոր աչիքն ու ալանց ասն սերմերուն մինչ կ'աղակեն, կը նաքին:

Դուրսէն տողանցք. ուրախ աղմուկ

Արշակ.— Ապրե՛ք: Նորից վերջին երկու քուրք դրօշակ, ու հարիւր մի գերի կալան: Ո՞վ ինձ կ'ստէ, ի՞նչ է մեռնելն: Նրանց պարզ սիրու համար:

Միս Քօլտ.— Կրանիք ժողովուրդը:

Ճեպ.— (բաժնու ելով պատուհնէն) Նքէ չը գիտնանք գործել ազգեր քող ծոխն սորվելու իրենց պոսիկ անգութներէն: Մեր ցեղէն մանրանկար մը: Բարի հիւրերս, ինչ որ տեսա՛ք ու լսեցի՛ք, գրեցե՛ք ձեր սեղանակից եղբայրներուն:

Մր. Րիպի.— ... Աստուած ձեզ հետ, մնացե՛ք բարով:

Միս Քօլտ.— Բարի եղե՛ք ձեր քնամունն: Ամբողջ եկանք մենք, կ'երթանք կէս: Մնացե՛ք բարով:

Ճեպ.— Կը հետեւին պահակները: — Ներքէ բարով: (դուրս)

Մ. Էֆ. Գալիան.— (ետ'ւելն) Ձեր խնամքին կը լանձնենք մեր որբերը: — Որբերուն հոգ տարե՛ք. (կը պոռայ)

Օր. Հանէս.— Գայլերու ոռնոցէն առաջ պէտք է ահապարենք մեր դիրքերուն, զենքերուն:

Ճեպ.— Ինչ պակաս որ մնաց, որ հարկ էր ու չըրինք, քող կ'ուէ խղմանք, Մենք պիտի չսպասենք որ կրկնեն ծամերը, իրենց հուսկ նագարաբը, բազմեաւ ազոաւներ կ'աղ-

մըկենք մեր եղբիւրներուն վրայ: Պիտի ծռինք նորէն խմելու դրժոխէն ու հառու պէս դառնանք երկին՝ գոհութեան (կը խըշշայ): Ինչ որ գայ այսպէս, երգ կամ հարոգ, պիտի մերժենք: Պիտի մերժենք: Աւելի լաւ, կը մեռնինք անոր՝ որ չենք ու կ'ուզենք ըլլալ: Հեւոտ ու անհամբեր կը սպասէ Կիլիկիան ծափելու Հանքը: Բաւական ողնաւոր կայ մեզի գլուխ մը կրելու, պարգելու մեր դրօշակը: Ներքին. Գաւեր ունի փամելիոնը-նանկեր: Ներք աւելի լաւ ենք պիտի սիրենք ու խոհարհիսն:

Կայծակ.— Մըսքը Րիպին գնահատեց անդդուելի մեր կամքը: Ինչ որ տեսաւ - ուսի՛ք ու ռազմաբերք, հարիւր անգամ գումարեցի ալանցներուն: Ռազմական մեր կարգը զինք սփռնացուց: Ան խոսացաւ ուրբանոցի պատահանէն բաց կարմիր քաշիկեակ մը կախել ամեն քուրք յարձակումի նախորեակին:

Արշակ.— Մըսքը Րիպին է խոսացել: — Դնանք զորքեր: (դուրս)

Սողոմոն քոմբիւններ. քաժի: Բեմը կը մթնէ

ՏԵՍԻԼ Է.

Ներս երկու որբեր — Ժիրայր, Սերգօ

Ժիրայր.— Զգո՛ւք, Սերգօ: Զը վախենա: Այնտեղ դիակ կայ պառկած:

Սերգօ.— Նախաք մէկ քիզ առաջ է եկե: Յոգնեցայ ժիրայր: Յո՛ւրս, ցո՛ւրս, Զգէ զիս հոս դուն գնա:

Ժիրայր.— Եկանք արդէն. ննիկներուն պիտի տեսնենք: Կաթնեմ հոն կայ առաջին հայ դիրքը:

Սերգօ.— Կեցի՛ր: Մուքը կոխեց: Կը վախնամ մուքի շօշիկներէն:

Ժիրայր.— Աղէկ որ այդպէս չմտածելիք նամբան ու եկար ետեւէս — քիակներու տակ, փոսերէս, առանց շուք ձրգելու քուրք պատկերներուն վրայ: Գիտե՛ս որ ամբողջ որբերը ձր մայրն մեզի: Պիտի ազատենք զանոնք, հէ՛.

Սերգո.— Սուս, ականջ, հովր չե այս: Ոսփի ձայներ...:

Ժիրայր.— ձի՛՞՞: Մարդ կը հագայ, մացառի տակ:

Սերգո.— Կը տեսնե՞ս:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Պահակ մը անհնշմար — Արթին Չավուշ:

Ժիրայր.— Ո՛չ: Չ'ըլլայ բռնուիմք հոս: Շո՛ւտ, կորիմք:

Սերգո.— Հե՛հե՛. հոն է հոն, վագե՛նք:

Պահակ.— Սեւա՛րժ, քե չե կը՛գարնեմ:

Սերգո.— Մի՛: (Կը միան գրկուած)

Ժիրայր.— Ո՞վ էս դուն, կը հրամայես հեռուէն ու կը զխմանա մօտեցալ ետկու անպաշտպան տղոց:

Պահակ.— Ոչ մեկ չալլ: Կը կրակեմ փոքր կասկածով:

Սերգո.— Ի՛նչ մութ է: Հայր մերն քե Ժիրայր, հայր մերն:

Արթին Չավուշ.— (յամբա) Երկու նի՛ժեր, (կը խնդայ) Է՛հ. նաններ կան պիտէ է մօտեցալ ասեմանակով: Ո՞վ էք դուք գիշերուան այս պահուն երբ հրաման կայ որ ոչ մեկ տղայ մութին դուրս գայ: Ը՛մ, դուք այսպէս էք ձեր պապին, շուտ կորեք:

Ժիրայր.— Հայ է. անունդ քե մեզի:

Արթին Չավուշ.— Կասակի ասե՞ն է, բզեզներ, շուտ կուրեք տուն:

Սերգո.— Է՛, ի՛նչ կը պոռաս, մենք որքեր ենք Գրքե-տէն, տուն չունինք: Տա՛ր մեզ ձեր տուն

Արթին Չավուշ.— Դուք փախա՞ք: Ինչո՞ւ, բա՞ն կայ պատահած. քե՛ք տղաք:

Ժիրայր.— Դուն տա՛ր մեզ գորավարին, կ'ըսենք հոն:

Արթին Չավուշ.— Պիտէ է վագեմ ամբողջ արունքներս: Սպասեցեք: (գուրս)

Դուրսէն բուռ վայոց, երեք անգամ

Սերգո.— Ի՛նչ ուժգին կը վայէ այս բուն: —Ո՛ւր գնաց:

Ժիրայր.— Չգիտեմ, ալ վախ չ'ունինք: Պիտէ մեռնի մեկը, կամ բուն նաքի ինք:

ՏԵՍԻԼ Թ.

Ներսէս Ճեպ. Կ. Օղղուշ. Կայծակ, Կուռոյ,

Արթին Չավուշ, Ղօրք

Ճեպ.— Որքե՛ր, տղերս: (Կը համբուրէ) Փուք ու բոք ան այս գիշերին մեզ ի՛նչ եկաք բսկու մեզ: (Սերգո կուլայ):

Ժիրայր.— Վաղն առաւօտ, մեր աղբրեմն ու ֆայերը, բոլո՛ւր, բոլո՛ւր սուրէ պիտէ անցնեն բուրեք: Հովիւ էինք... Տոյան փառան հրամայեց... փախանք: Մենք վախցանք այս մարդին:

Ճեպ.— Ասոնց զենքեր տուք ու չեն լար: —Ասոնք ա մեր միւս ետեր, կուրծքին դուրս ինկած մեր սրերը: —Ա-նոնց վրայ մենք կը փլեմք, կը տեսնե՛ք պղինձէ այդ երկինքը: Տուք նշաններ: Յարձակում Գրքե՛ր վրայ ամեն դիրքին: —Յա՛ւաջ. յանա՛ջ: (Անցք բեռէն)

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ՎԱՐԳԱՆ ՃԵՐԷՃԵԱՆ — ԿՈՒՌՈՅ (վերապրող)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Դ.

ԹՆԴԱՆՈՅԻ ԴՐԱՒՈՒՄԸ
ԴՐՏԵՆԻ ԴՈՇՏԸ. ՅԵՐԵԿ. ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԵՐ

Մ Ա Ս Ա.

ՏԵՍԻՒ Ա.

Փող ու թմբուկ: Ներս Կայծակ եւ Մեմէտ Ալի պէյ առան-
ձին թիկնապահներով, դէ՛ յ դիմաց: Անոնց ետեւ հայ ու
թուրք բանակներ որ կը պահպանեն բանակցութիւնը

Մեմէտ Ալի պէյ.— Կը տեսնե՛ս: Ընելու այս բանակ-
ցութիւնն րնդունեցինք ձեր բոլոր պայմանները: Այսպէս. կը-
նաք վստահիլ մեր սիրոյն. տո՛ւր ինձ ձեռքդ:

Կայծակ.— Ոչ Թօթուելու առաւել արժանաւոր ես իմ
ձեռքիս: Պիտի սրբենք մեր սուրերը (կը սրբեն) Ապահով ե
բանակցութիւնն ոչ քե այս սպառազեն պահակներուն համար
ու պայմաններուն որոնց իջաք, այլ անոր համար որ դուն
Տողանի քիկնապահը Մեմէտ Ալի պէյ, վստահեցիր հոս գալու,
հառարակ Չավուշի մը տառնելով գամելու ձեր ծրագիրնե-
րը: Պատաստ եմ վիճելու քեզի հետ ինչ խնդիրներ, պարտի
խօսեալու շուրջն ու վրան, քեզ դուն խօսեալու աւելի լաւ
կռուիս քան քե սուրով: Դուն ներկաւոր պիտի յարձակիս
գոյներով, դիմքիդ պիտի բռնեմ ես հալելի ն, ուրախ երէ ոտեւ
կերպ շանիս կես մը իմ վրաս:

Մեմէտ Ալի պէյ.— Դեռ պիտի ունիս նախնականքն քե-

րելու կոնակդ: Մեմէտ Ալի պէյ չը շոյեց, ոչ ալ քամբեց ձին,
որու պոչին սակ հաւկիք չի սեղմի: Ինչ ալ սակայն, երբ
արդեն շուտ չէ գրաւեցիր համակրանքս, որու համար խաղե-
րուդ մեջ, երբեքն սուր, երբեքն մօրով ես, պիտի օգնեմ քե-
զի: Առ ինձմէ կին մը ու փարջ մը գինի իբր գրաւական:

Կայծակ.— Պահե քեզի: Մեր կիներն ու գինին կը մը-
ցին ամենուն: Յիմարներ մենք պիտի չը վնարենք գիշերուան
մը վայելիքն, ծրագիրներ ու հազարներ: Դուն կայի՞ր Կեյի-
կի խնջոյքին, երբ ամեն գայլ լլի մնաց չորս անգամ չորսեմ,
ու պակսեցաւ այդքան, մինչեւ որ անհամար խաղանքն քա-
նի մը հոգի փախան մազապուրծ, աւելի խաղաղ օդի մեջ
երկնելու Թուրքիոյ հաւույն: Կ'ուզես եղբ մեզի՞ դարձնել:
Կրնաս Բայց պիտի չը կարդանք. անվարձ ասոր մեջ պիտի ու-
նինք սորվելու ձեզմէ: Ձեր հաւաստին այդ մարգանքը: Ուր-
ամենք հաւան, դուք պիտի վառեք հաւանքի մով, մտնելու դը-
րախիս երջանկութեան:

Մեմէտ Ալի.— Զազիր ոգնիկն պիտի քաշեմ ասեղներ լե-
զուովս, ուր կից մը պիտի կարգադրեք ամեն բան: — Ուզեցի
քեզ ազնիւ ըլլալ ստամբակ. մեր երկինքը չը վերցնէր մա-
կամ մովի խաղ: Ի՛նչ. կը հեզնե՞ս. խիտ սուրք ե մեր հա-
ւաստի շարժելու կեանքիս ծիծաղը: Խաչառակ: (Սուրը կը
քաշէ)

Հայ ճակատ.— Զգո՛յք:

Թուրքեր.— Ետեմք:

Կայծակ.— Ձեր տառն պայմանագրին մեջ սրամաս չի-
շած չէք. պատահ մը մարդ սակայն ոտեւ ասեմ քիչ ես ա-
սոնցմէ. մեկուն համար: Պիտի չընդունիմ քան մը քեզի հետ
մինչեւ որ չը փասես ինձի որ տառն մարդու եմ քու ուժերդ
կը հրամայես հազար քուրքի: Խօսելու համար ձեզի ո՛ւր
պիտի ե վնասել բառեր, բացի երբեքն փոխարինել զանոնք
ձեզմէ: Ինչ ե ձեր նիւրը այնքան դիւրաւառ որ կարն ալ-
նարկ մը մեր բլրակին սակ ձեր առօրեայ մտխոնակներուն,
գայրացնէ քեզ սաստիկ: Տեսար. ես չը շարժեցի իսկ սուրս,
մինչ քու կէտն աւելի դուրս եր իր պատեմեն. քե՛զ հի-

մա, քե ինչպէս պիտի առաջացնենք մեր գրոյցը: Բաժնուի՞նք քե սրախաղ մը փորձենք:

Մեծահո Այի. — Ձեր կանչեցի բեզ այդպէս վերջացնելու: Տո՛ւր չիբուխ մը, հաշուի՛նք: Կ'իշխանք յանախ բնելու այն որ չենք ուզեր: (չիբուխը կրկնուեց) Շնորհակալ եմ: Խօսիմք աւելի հանդարտ. ի՞նչ ունինք վախճալու իրարմ որ բարկացանք իրարու: Այս է մեր ուզածը որ վերջացնենք սա ապարդիւն պատերազմը: Ոչինչ ունիք շահելու. դուք մեզմէ, ու ոչինչ՝ մենք: Մեր հիգր Յրանաւարաց դէմ է, համբալ տուէք մեզ անցնելու Հանքնէն: Դժուար է ձեզի գնիք վերցնել բուրբերու դէմ, որ ձեր ուրբպասիկն են: Ռազմամբերով մենք կրնանք լեցնել ձեր քաղաքը: Ժամանակ է ձեզի մտածելու, խելացի: Անցեալը կարելի է փակուած հաշուելայրդար նկատել: Նրէ տարբերութիւն մ'իւր պոչը շարժէ դեռ, այդ ալ ձգեցէք Ալլանին: Այնտեղ ենք որ սկիզբն ենք դարեւուն ու ծայրը — բաւական բարիք կայ երկուքիս: «Իսի շահիմ ձեր դասը երէ գրեմք մեր ձեռքով: Կր կազմենք խառն դահլիճ մը Հանքնի մէջ, բայց մենք բազմապատիկ ձեզի պէտք է ունենանք մեր առաւել իրաւունքը: Տեղակալը՝ բուրբերէն, ստորագաս պատշտեաններ երկուքն են: Արս ու արօս, տաւար, ալլա, հերկ ու բերք ամենն հալալ իր տիրոջ: Ալլան կ'օրհնէ հողը եւ բարեկամը: Հանքնի կեռասն ու խաղողը, ջուրն ու գինին աւելի են բան ինչ կուզեն հայն ու բուրբը միասին: Կ'ամուսնանանք իրարմ: Կ'աղօթենք իրարու մեր սեփական կրօնի մէջ: Նրէ մերժեմք ու չըլլայ այս՝ այսպէս, երէ գնիք ուժով հասնինք հպատակ, բուրբէն ոչ մէկ գուր, ապաւեն: Կ'ստանաք ձեր վրնիսը մեր կիներէն, ձեր միօր՝ մեր տուներէն:

Կայծալ. — Կ'սկսի՞ քե կը վերջանայ հոս, կը սրի ձեր դաշինքը մզկիթի պէս:

Մեծահո Այի. — Կ'ընէ: Շատ կը պատշինք սուր ծայրերու: Խոստանալու պէտք է սպառնալ: Սիրեն ալ չը՝ նմանիւր ամփոփ դաշոյնի մը:

Կայծալ. — Կարծեմ քե ամենն է: Լեզուիդ վրայ դուն կը վարդացնես անխնայ ալ Բոնուրիւնը պիտի չը տանի ոչ մէկ

տեղ. կը ծեծէ կողերն իր պոչերով, կը նայի միտ ափին: Շուք՝ ձգելէ կը վախճալ, կը կասկածի գիծ ու ձեւ, կը խելոյդէ զայն ամէն չուան: Կը սնանի երկրի փայծաղէն, վերերը կը լուայ ծանրով, կ'առնէ իր գոյութիւնը ընչաքաղց ետէն. կը կուրնայ սնունդով: Կը հրնուի արիւնի ու գանկի տեսերէն, կը բխտէ մահու ձուկներ — իժեր: Կը տաւէ Աստուծոյ եղունգներն: Չունի տուն, չափ, կոնդ ու անուն. ինքն է ինքը, ամեն բան ու ոչինչ — կը մուրայ բոշուններէն: Անասելի կեռոյթն իր աւելի քերքն է նուազագոյն բարիքէն. յաղը իրանը կը փսփի տուս իյնալու տապաքի մը առաջին հարուածէն: Կը դողայ խաչէն, հուսկ կ'երկրագլէ իր խաչեալին: Գիտցի՞ր որ այսպէս երէ խաբէք ալ պիտի չը յաղթէք: Նրէ մեզմէ բան չի՛ մացաք, տեսէք զոնէ ձեզ մերժելու բարեացակամ մեր շնորհը, տեղ ազնուութիւն մը: Կուտեցէ՛ք: Խոստումներէն՝ լաւ է ձեր յաղթանակը: Լեզուն պիտի չը սրքէ ձեռքին քողած սպիները մտքի սուր բջիջներուն վրայ մինչեւ որ կեանքը չը մոռցրնէ զայն: Դժուար է ձեզի երկու բան — վիրաւորել ձեր քիմքը, փոխել ձեր Դուրանը: Ապացուցէք ճակատակը: Կոտրած էք ձեր խոստումները, դաւած ձեր հրաւերներուն, անտեսած մեր իրաւունքը, խուրդախնէր ձեր պայմանները. կողոպտած մեր մեղքները:

Մեծահո Այի. — Կ'ամբաստանե՛ս:

Կայծալ. — Կայ ձեր կնիքը բաժնետուս մէջ: Հարցու՛ր: Գարծեալ, դուք պղծեցիք մեր կուսութիւնը. հինգ բրնձի արծակեցի Դրսէսէն ուր կ'ուզէիք ամբողջ մեր որբերը տաւանգել, չեկա՞նք ձեզի: Վեց ամիս է. ինչ մնաց որ չըրիք: Այրեցիք մեր անտանները, փնացուցիք բախտ ու ալլա, կը խաբարէք մեր գետերը կամ կը բախէք մեղքները անոր մէջ: Կը փորձուիք մեր փեշերը, կը դարպասէք վանքերու մէջ: Ի՞նչ, կուզէք դեռ տնախ չարել մեզ հետ, ի՞նչ երաւիլիք, ի՞նչ խղճով:

Մեծահո Այի. — Վերջացու՛ր. դեռ կիսատ է: Բայց գիտցի՛ր որ երեք բնութեամբով պիտի զննակոծեմ ամեն բառիդ երրորդ արժէքն:

Կայծակ.— Կրնաս: Հաւատով ըսի՞նք որ կ'ուզէի դաշինք հաստատել. լաւ. ինչո՞ւ ուրեմն այսպիսի պայմաններ ինչպիսին են. յանձնատուր ըլլալ, տալ մեր զենքերն ու ռազմամքերը, ինչո՞ւ շփոթել, անգիտել մէկը՝ բացի դիւրաւ որսալու գայն: Քանի՞ օր է Հանիսէն, Տեր Զօրէն: Մենք ունինք սխալ ընելու, իրաւունքներ: Կամաւ ձեզ պիտի չսանք ազգին դգալն ու ժանիքը, քեզ զիջինք շատ բաներ: Ես գիտեմ ուրիշ միջոց մը փակելու սարդին ոտանը: Սահմաններէն երեք ժամ անդին տեղ մը հասարակաց ձեզ ու մեզ, կը կազմենք քրօ-հայ կեդրոն մը, այդ կ'ըլլայ մեր դանիինը, վարելու մեր ներքինն ու արտաքին ձեռքերը: Ո՞վ որ ուզէ անցնիլ մէկ կամ միւս կողմը, կ'անցնի այդ փառավանէն, կը ձգէ իր զենքերը հոն, կը հաղորդուի ու կ'ըլլայ հասարակաց փառափայտ:

Մեծահաւ Ալի.— Տիմար: Ի՞նչ կարծեցիր ձեզ մտնելու նուրբ ու բարակ կտուներու. մտնելու հաւատար ժառանգութեան ու հասոյթի: Պիտի չը չափենք Թուրքիան սգրուկի պնակին մէջ կամ կեալուրի արշարձով:

Կայծակ.— Զը խնդրեցի՞նք, եկած եմ ձեր կոչին. գալով նամբու այդ հարցին, Հանրենէն-Կիլիկիա, Մեր լեռներու ետեւէն փրկելով մեր Զախարի եղբորը, մեր կածաններէն աւելի լայն են քան Ղանլը Պագարի ձորն՝ որ կ'անցնի Հանրենէն:

Մեծահաւ Ալի.— (քահնաւ) Ապուսներ մենք որ կը հարցնենք ձեր խրատը, ուր ամեն բան պիտի կարգադրենք Քեմալի ու Մեմէշի հաշտոյն: (Կը խնդայ) Լաւ որ սա միայն խաղ մըն էր փրկելու մեզ ճիգէն: Հեհէ՛յ. զգոյշ երբ որոտան մեր խրատները: Զգո՛յշ, վաղն առաւօտ — արի՛ւն ու մարմիններ: Արիւն- գանկեր. Արիւն-մահ. կեալուրենք: Երբալէ առաջ մեր սուրերը: (պիտի դաւէ)

Կայծակ.— Ո՛հ. փաշերուն հետ միայն:

Մեմէշ Ալի.— (քահնաւ) Պիտի փախ:

Կայծակ.— Կ'ըլլայ: Հիմա դառնա՞նք մեր ծունկի վրայ: (կերթան)

ՏԵՍԻՒԼ Բ.

Ներս Հաճընի աղաները

Ա. էֆ. Սողանալ.— Աս պի փլեկ մեկ օճախը:

Ռ. էֆ. Ուզուն.— Կրնայ: Հնարքը հասնելու հրաշքին. քայց հոս ոչինչ է մերը, ինչ որ ունինք ջնջին է մեր ամենը:

Մ. էֆ. Գայ.— Ու այդ բաւ է: Ընկերի՛նք: Յաճըքեր ենք նկուղներուն արդէն. այնքան արագ կը գործէ մեր վնիւր որ հազիւ քէ կարելի կ'ընէ շնչել: Ակնբարքի մեջ երկու ասիւրու պէս կ'ենդհարին կեանք ու մահ. ոչ մի՛ն կ'անցնի միւսն՝ արշաւին մէջ

Հ. էֆ. Էֆիսան.— Կրնաս ըսել բանելուպի կտաւ, ուր կը փախ մարդկութիւնը: Օրինակ մը ունինք մեծ հոս: Ի՞նչ արած...

Յ. Մանդրեհան.— Ինչո՞ւ. երբ ոչինչ զսնենք դեռ կըրնանք արձակել ժայռեր մեր լեռներէն, գոռացնել մեր փայրները: Մեր հայրերուն Աստուածը պիտի զինէ մեր անտաններն ու զազանները:

Ա. էֆ. Սողանալ.— Երբ Աստուծ միյ հետ նոնէ, վույ՜ւրնէ՞ պի վախենք.

Ռ. էֆ. Ուզուն.— Զ'օրհնեց: Պահէ՛ր:

Մ. էֆ. Գայեհան.— Մտին մտիկ ընելու օրը չէ: Ան կը զարնէ տեղ մը կամ բարակ, անկանոն: Վասնելու ունինք դեռ զենքեր. կոյր վարձկաններու դէմ ունինք դեռ մարդիկներ.

Հ. էֆ. Էֆիսան.— Անօրութիւնն անտանելի է, մուկերն ալ հասան. ամեն օր երեք չորս հաս կը մեռնին: Հետք կայ տեսակ մ'ալ ճիւղանդութիւն:

Ա. էֆ. Սողան.— Տաս օսկի կուտամ ավա կասու մը թօփ պղտոցս:

Յ. էֆ. Մանդր.— Այս չարիքը պիտի փառսէ ըլլալ բարիքն իր կուրութեան մէջ, ու կը տեսնէ, պիտի պաշտպանէ ձեզ:

Մ. էֆ. Գայեհան.— Ի՞նչ, երբ հակառակը: Միքէ սպառնիլ կորսնցնել է: Ինչի՞ հաշուել հեղեղումն արեան երբ կը պատարագուի ազգը իր իրաւունքին, ազատութեան: Կա՞յ ձոյռումին մեռնելու սխալը, կորուստը. Մտնելէ վերջ փառք ու պսակի գաւառներուն, ինչ կայ նահանջ, պարտութիւն:

Անմահ սկիզբին ինչ կայ վախճան. սկսելով շահած են մեր վերջը, վերջացնելու ունէ տեղ:

Ա. էֆ. Սող.— Աստուծ միյ հետ հեղափոխ կիրիկիան կա-
գո, իստոն:

Ռ. էֆ. Ուղուհ.— Ժամանակ է որ Աստուծ մանանա-
տեղացնէ: (դուրս)

ՏԵՍԻՍ Գ.

Կայծակ, հրամանատարներ, Վ. Ճէրէճ.

Կայծակ.— Հետախույզներն երեք դեպի Ասանա, երեք դե-
պի Գրքէն եւ երեք լրտեսելու բնդանօրի յետախույզ մերա-
դարձան լաւագոյն տեղեկութեամբ որ կարելի էր յուսալ:
Ինձի կը բաւեն միայն երկու հարիւր կամաւորներ, Յրան-
տական զորագներով: Կը պատրաստուիմ երկհարուածի մը.
գիտէ՞ք պատահածը անցեալ շաբաթ:

Վ. Սթուհ.— Մեր ամենէն կարեւոր դիրքերուն վրայ երեք
բնդանօրներ, երեք ալ շատն հոգիւնդ: Փրկելու ինչ որ ցարդ
պահեցինք պէտք է փորձենք անկարելին:

Վ. Ճէրէճ.— Եւ այնպիսի հարուած մը քիկուցնէն որ
համարին կուրծքին ուկորները:

Կայծակ.— Պաշտաններն չընդունեցին: Երեք դեռ ուշա-
նանք բռնաբեր կը կործանէ քաղաքը. ժողովուրդը կը ծաղու-
տեւորուի վրայ, մնացին ձեռքերը: Հրետանին կը գործէ անհա-
խընքաց արագութեամբ, ցանկելով անկուիւ, ահաւոր աւեր ու
հաւանումներ: Բնդունիլ մահը ինչպէս գա՞լ, քէ մեռնիլ մե-
ծագոյն շահի մէջ: Պատգամութեան կոմիտէն կը վարուի շա-
ղապով, կրնայ չը համաձայնիլ: «Երեք չը յաջողինք», լաւ,
երբանք, բայց, «Երեք գիտան որ դուրսն են լաւագոյն ուժե-
րը», առաջ ու ետ, կ'օգնեն աստիճան ալ, կը յաշկանեն հոգա-

տար. տեսնելն մտնուի մեր տեսնելն. բայց ընտր մենք — զին-
ուորը, պիտի առնենք մեր վնասը մեր սուրբերէն: Ազգի գալ
կամ ոչ, որոշած եմ ես երբայ:

Արշակ.— Ելի կ'ասեմ, որ ձախողուի կը գցենք բուրդը
կրակին: Կը կորչին քաղաքն ու բնակչութիւն, կը կորչին
մենք: Ինչ որ զոհել ու շահել ենք ցարդ, չը բաւէ անցնելու
մեզ արեւոյթեան հեղ զգից. բայց դու Արամ կամաւոր ու-
նես, կայ վրեժ խումբը որի տեսնել կ'ենք: Դուք գնա-
ցէ՛ք: Կարող եք դժոխքից ել կրակ փախցնել մազ չ'ալրած:
Մենք կը պահենք քաղաքը. պէտք ունինք մի կերպ գոհել:

Գարաճ.— Պիտի երբամ գարանահեղեմ, բերելու բն-
դանօրներն ուսերուն վրայ: Զենեկները պիտի ունենայ իր
գործիներն — իրաւունքն է:

Արմենակ.— Այս պարուն, երեք անուանող գիրքն
ըլլան գնդակներ: — Յարձակուիմ կը խոստանայ յաջող
դուրս գալ: Մարդ աւելի լեզու է քան քէ քեւեր. երեք շա-
բաթ է որ կը վիճինք հարցը, երբ հիմայ պիտի հանգչենք
փամփուռն ու պաշարի վրայ:

Վարդան Ճէրէճեան.— Ապահով եմ որ կրկնակի այս
տիպը աղմուկին չափ ալ պիտի քողու մեր ձեռքերուն մէջ:
Հարուածն այնպէս պատրաստուած է որ՝ ոչ մէկը մկնտոյն
պիտի ընէ. «Ինձի չը դպաւ», «Ես չը մեռայ»:

Կայծակ.— Որոշ է հիմա որ պիտի երբանք: Զեր ամ-
բողջ հոգը պիտի ընէք պատգամել քաղաքը: Մտածել՝ երբեք
մեր վրայ — մենք կ'երբանք մեռնելու: Երբ ոչինչ մնայ ընելու,
մեր գեներէն արձակեցէք աղաներ: Շուտով սակայն կ'ու-
նենք հաց, փամփուռն, ուժանակներ, գնդացիք ու բնդա-
նօր, եւ մեզ, ամբողջ ինչ որ կանք. հո՞ր կուգան գորավար
եւ ուրիշներ — հրաժեշտ:

ՏԵՍԻՍ Գ.

Ներք Ճեպ. (վիրաւոր) Տ. Տիրան, Տիկին Պայծառ. Տէր
Գրիգոր. Մ. էֆ. Գալեան. Մարտուհիք. Մըկըր. Արթիւ
Զաւուչ. Մուշեան

Տիկ. Պայծառ.— Դեռ ինչի՞ կը յուսաւ: Տեսէ՛ք մեր գո-
րավարին մահու վերքը:

Կայծակ.— Սպայակոյսը համաձայն է գորավար: պիտի երթանք:

Ճեպ.— Լաւ. հասարակ փորձ մ'երեւաց այդ եեզի. այդպէս չէ: Կը կոչէ աւելի քան ինչ որ կրնանք տրամադրել մենք ահա:

Սրշակ.— Ադ ի՞նչ է. ո՞վ զարկեց եեզ գորավար:

Ճեպ.— Ոչինչ: Ձեզին վերք. կամուրջէն անցած պահուս. քուրք գնդակ:

Տք. Տիրաճ.— (Չանայով հեղձել) Ոչինչ — չնչին. զրկողակն անցած է կողքէն ու փերած ոսկորները: Խնդրեմ, իշխան, ըսելիքներ երբեք ունիս վերջացուր նիւղ այստեղ: Պէտք ունիս անկողնի, անմիջական գործողութեան: Փութով պէտք է հասնենք կեդրոն:

Ճեպ.— Այո՛, բժիշկ. կը յուսամ ապրիլ ոեւէ կերպ: Դեռ դաշտեր կան ծածկելու, բարձրանալու՝ գագաթներ: Իմ վերքիս մէջ բան պիտի չընայի կարմիր, բացի ձեռքերդ: Պիտի քալեմ ձեզի հետ, վերջին մղոնը. որքան ալ կուտեսիս վրայ այրին յոյսի ու հաւատքի գոտիներ. Նախ պիտի աւարտենք պատերազմը, թեւեւեմք ազաւ Կիլիկիան:

Սրշակ.— Ձարմուռել է սուրի, գեմքի իմ ընկերը: Պատուել է կողը, զոր խփել է սուրով: Խրխրում է արիւնը, պատեանի վրայ ծորում, հեզում է մասնիչ ձեւեր: Խնայուել եմ ես առնելու վրէժը նրա վերքի մէն մի բջիջին: Մնացել որ փաթորւեմ Աստուծոյ կոտորներին, վնարեմ կրողին իր կոպեկները:

Արթին Չափուշ.— Մարմնիս ամեն կտորով պիտի մրցիմ ահա մեզ:

Վ. Արթուր.— Այսպիսի ասեմ մը հաւատալու այս կոյր դէպքին, պէտք էր ծամել աչքերը, տաշել Աստուծոյ ուղեղը գիտնալու իր իմաստութիւնն ու գաղտնիքը, խափանելու մեր մեկը, մեր ամենը, պակսեցնելու բաղաժի մը մրրիկէն, մեր կեանքէն:

Վ. Ճեպ.— Նմանաբոյր լեզուների մը պիտի տայի իմ քեներս:

Մկրթ.— Զորավարը պէտք ունի հանգիստի:

Գարաճ.— Իսկ գանձելու քուրքերը:

Պարճաղ.— Խիստ ծանր է այս հաւուածը. — Կոյրի մը հետ պիտի փոխենք աչքերս:

Տէր Գրիգոր.— Կը հասնիմ մաս տու մաս, կը մնամ պեռ Թովմաս — ինչ ալ մեզ հետ պիտի ըլլաս: Որ դուն ապրիս պիտի մեռնիմք մենք յօծար:

Կայծակ.— Գիշեր չ'անցած, Տոդան պիտի ծարաւի շուքերու:

Օր. Ճերբաճ.— (մեկուսի) Տօթօ՛ր, կ'ապրի՞.

Տք. Տիրաճ.— (բարձր) Պիտի ապրի: Կոյր փամփուռս մը պիտի չըծաղի գիտութեան դանակներուն. երբ չհասնի աղօթք մահուան ու չը գտնէ ազգի մը հոգին Աստուծոյ քով ողորմութիւն, դեռ պիտի չը հարցնեմ մահէն իր լուսան: Նեք մը մահը՝ կեանքի աղեղին վրայ, արձակուելու:

Ճեպ.— Կեանքի երկու ծայրերու մէջ մենք կը նմանինք կիցներու. կը հիւսենք ուրիշի մը կապերս, անգէտ մեր գիտէն կուտանք մեզ առեզներ: Տարածութեան, ժամանակի ձեռքին ջնջին խաղալիկ ի՞նչ է մեր ժառանգը իբր հսկաներ: Փողելու վսեմ գործը կիսաւարտ, յանձնելու անսահման փոշին, տեսան հազուսներով նամբողելու այս հեզմանը յրջօրէն, ինչ է մեր վարձքն, վարձակալի՞ քէ տիրոջ: — Քառասուն վերք ունիմ. վաքարագոյնն է այս, չգիտեմ ինչպէս պիտի համաձայնիմք բժիշկին հետ, կակուղ բարձ ու անկողնի վրայ չեմ քնացեր երբեք, իմ ծնունդս ալ եղած է գետնի վրայ: (Կը խնդայ) Անգամ մը երբ հինգ մարդ յարձակեցան վրաս, ես կապեցի զանոնք քարէ սիւնի մը: Նեցուկներու պէտք ունիմ հիմա: Պիտի չկրնամ գործածել այս սուրը, մինչ պիտի տանք մեր վնիւ-որոշումներն միասին, ո՞վ իրեն ու ինձի համար պիտի արժեցնէ այս երկաթը:

Սրշակ.— Դեռ լաւագոյն քեկնածուն ես մարդն է:

Երբ նակասին մեզ պահուի քաջին սիրտը, համբոյրք պիտի քնէ զայն նուիրական. իսկ իմիքնս հոն պիտի իյնան պարզ գամեր ու կարմրած աւազներ (Սուրբ Կուտայ՝ համբոյրով) Երբ պատրաստ է եկեք զիս տեսնել: Ծանր է ինձի այս քաշը:

Կայծակ.— Դժուար է գործածել այս սուրը տիրոջ պէտք: Պիտի շարժեմ զայն կայծակի պէտք: (Կերթան):

ՏԵՍԻՒ Ե.

Ներսէս Հաճընի Ողիւն. Կոչնականեր
Հաճընի Ողիւն. — Պիտի ապրիմ: (չարհարանք)

ՏԵՍԻՒ Զ.

Օր. Հանգստան, Կատարի Երգով
Օր. Հանգստան. — Հասիկ հասիկ կոչնականեր

Որո՞ւ համար

Իշխանքս ե զարնուեր

Ինձի՞ համար:

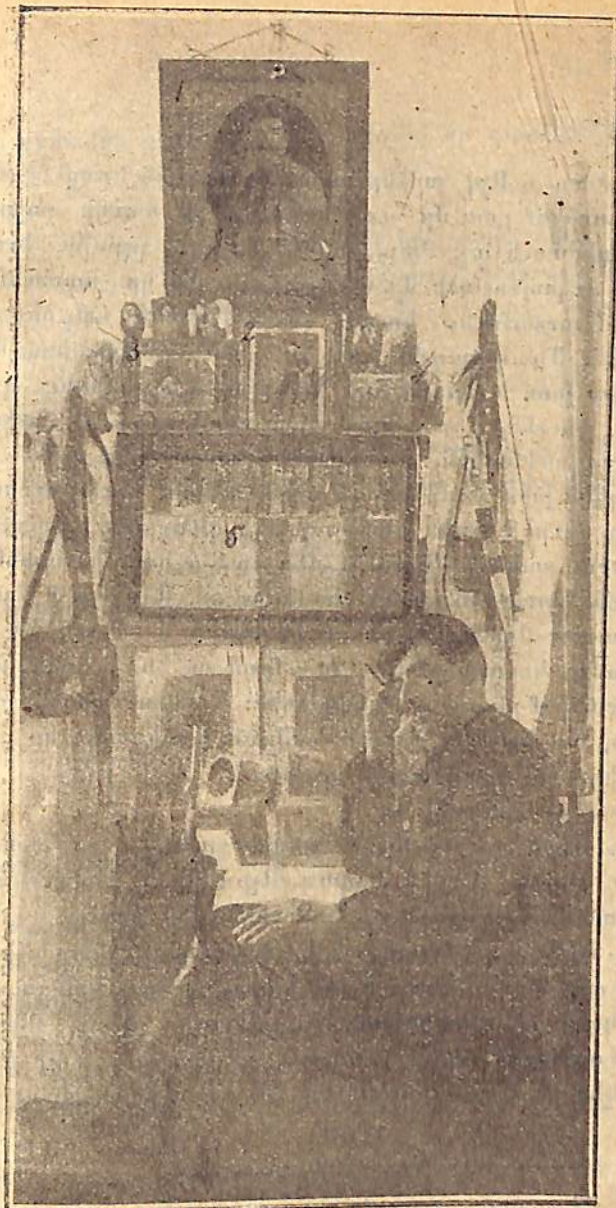
Պէտք է տեսնեմ զինքը, այստեղէն է անցեր:

Հաճընի Ողիւն. — Պիտի սիրես դուն, չը զիտնայ մէկը. ե-
րբ մեռնիմ ես, պիտի ըլլայ մէկը, յուզելու զիս նորէն: — Պի-
տի ապրիմ: (զուրտ):

ՏԵՍԻՒ Է.

Վարագոյրը կը քաշուի դէպի աջ փոխելով տեսարանը.
Տողանք — Քրահոսական տարազ — Ճեպ. եւ ուրիշներ:

Ճեպ. — Գիշերն արդէն իջաւ. խիստ յախուռն է այս
ծրագիրը: — Ինչ տպար Գրանագիրներ, երբ սակաւն մերկաց-
նես համագգեսէն հայ մարտիկը: — Քաջե՛րս, դուն դարձաւ
միշտ յաղթանակէ, պիտի հասնիք այս անգամ հրաշխին, կը-
նայ քեւ դոյզն անգգուշութիւն մը խորակել այս ձեռներեց
մահափորձը. աւելի վստահաւոր է ձգել որ քնդանօրներն ա-
ւերը շարունակեն: Գնդակներն անբնակելի կը դարձնեն նը-
կողներն ալ: Ձեր սակաւ քիւրով, դիւցազնագոյնն քրա՞ծ
էք: Ու խաղը կը յարմարի քուին: Բացակայ, դեռ պիտի՞ յու-
շեմ ձեզ պատերազմի ամենաստ պաներուն: Թշնամիին տո-
կալով ժամ մ'աւելի, պիտի յաղթեք զայն կրկին ու շահիք
ձեր երկրորդ գրոհները:

1. — Ճեպենեան. 2. — Արամ Կայծակ հերոսամարտէն
վերջ, Ասանա իր գրագեներակին մեջ. 3. — Ճեպենեան վիրա-
ւոր սնարին մեջ. 4. — Վրէժ խումբ. 5. — Վրէժ խումբի անդամներ

Կայծաղ.— Այդ ամենը առաւել այդքան քողի մեզի պիտի չփորձենք բան մը ուր մեր աւելը չը հասնի յաջողութեան ձախերուն ալ: Բայց այժմէն իրազեկ ըլլալու իրարու դիրքին, երկհարուածի մը ուր դուք ներսէն կը հաշուէք որքան մեք արտաբան, կուզեմ կարեւոր գիծեր սալ ձեզ մեր ծրագիրէն: Միակ գաղտնի ելին Հանքնէն Գրքէն խառնուցեալ է: Սա խոր է հասակ մը քաղելու մեզ մինչեւ զոյս մինչեւ ջուրէն մեր ելիր հինգ բալէ երկար: Հետեւելով զննիչներու օրինակին, երբ գիշերը կ'ապահովէ ամէն բան, ուր կ'օգնեն խիստ շաւրքեր ալ. պիտի իջնանք հոն ջուրերուն, ու մէկը միւսին ուսին սահելով՝ մէկ գիծ, վեց քուրք կամաւորներու տակէն, կ'առնենք մեր շունչը եզերքի տակին վրայ: Հոն Գարա-Ջեհէննէն իր յիսուելով, Անդրանիկ Գայեան է: Գասպար նոյնքան ուրիշով կ'անցնին Ս. Սարգիսի ուղղութեամբ, Կուռն իր վրէժ խումբով ու եւ մնացեալներով կը դարանինք բնականօրէն նիւղ ետին: Այսպէս օդակն օդակը պատած, առջեւէն ու ետեւէն, անխնայ քափերով կը բռնենք մեք Հիդրան, Ֆրանսական լաւերով:

Ճեպ.— Հրաշալի է:

Վ. Շէրէ.— Կը մնան հոս մարտնիներ — քաջեր, Այր Պողոս, Մկրտ. Արքիմ Չալուս, Ալքունեան, Շրիսրսրմն ու Բանանան, վաշտակներ, մանուկէն ծեր՝ ամենք:

Վ. Ալթուն.— Լաւագոյն է որ Հանքն կրկնապատիկ պրօքսնէ աղմուկ ու որոտ, սպառնայ ու նակաւ կարգայ. քանքէ նակասի պարապ քողուած դիրքերուն վրայ Ոչինչ մը յանախ այնքան անառիկ ամբողջ է: Անկարելի է որ քուրքեր գուշակեն քէ այս զգեստին տակ կը գործէ հաւատարմութեամբ լինը:

Յնդանօթ. աղմուկ

Մարտուհիք.— Կը կանչեն:

Բանակը.— Կուգանք շուտով:

Ճեպ.— Յաղթանակին առաջին մասը պիտի շանիք անհեւ գգուշութեամբ, կը հարուածէք յետոյ վագրի անակնկալով ու խեղդէք բռնամիտ իր մոյկին մէջ: Հուսկ երբ վերջա-

ցուց բռնամիտ դուք դեռ չորս անգամ կը դառնաք կալը ու կ'օրհնէք կարմիր խոփը:

Բանակը.— Կը կանչեն:

Տէր Գրիգոր.— Այս դրօշակը կը տանի ձեզ: (Կուտայ Ֆրանս. դրօշակ) Թող բերէ եռագոյնը: Հայերուն Աստուածը դժոխքի դէմ պիտի հանդիպի ձեզ: Մեր աղօթքը պիտի փլէ ու շինէ աշտարակներ:

Կայծաղ.— Վաղն այս ասեմ հոս եմք նորէն միեւնոյն քիւով:

Տողանցք. Հաճընի Ոգին կ'առաջնորդէ: Երգ. նուագ

Ներս Օր. Հանէսեան, զսպում ջղաձգութիւն

Ճեպ.— Ա'րդեօք:

Բեմակէս վարադուրը կ'իջնայ

Դաշտ. գիշեր. ամպամած լուսին: Դեռ՝ չամբերու մէջ ցոլցուն

ՄԱՍ Բ

ՏԵՍԻԼ Ը.

Ներս հինգ թուրք պահակներ թրքուհիի մը ետեւէն

Թրքուհի.— Անամօք. դեռ կը ցցուի՞ս ետեւս. եկուր ու տես (կ'ապտակէ): Սուրբ դասդ կիցն մը որ չը շփոթես պատճոյ: Տողան հոս դրկելէ առաջ պէտք էր մալել ձեզ: Ձեր կուրք աւելի լաւ կը մղեն շուները: (Դուրս)

Բ. պահակ.— Ճիշդ էր քսածն քէ շուները աւելի քաջ են իրաւունքներ պահելու մէջ: Պատէ դալբաղդ, հազցո՛ւր անոնց:

Բ. Պահակ.— (Քահքահ) Լաչակ կապի՛, լաչակ կրծքիդ: Երէ ինձ գար այդ ապսակը, երեսիս վրայ մագ պիտի չը բուսնէ:

Ա. պահակ.— Ե՛հե՛հ դուք չը գլխէ՛ այդ ապսակին հանդէք: Իմ մօրուսը կտրուած ասեղներ է:

Դ. պահակ.— Բան մի՛ շինե՛ր, Աւելի վաս է քեզի չ'ընդունիլ սկարուքիւնդ, երէ ես ըլլայի քու տեղդ, ինչպի՛սսս...

Ա. պահակ.— Բա՛ն, դուն ալ, *զըզ* Մեմէս, Անրվիասի կարծիք չեմ հարցնէր ես:

Ե. պահակ.— Լաւ կ'ալաւ. նորեղուկը, ոչ մեկը միւսեղ պակաս, առաջին հախոյրէն կը խորհի ամուսնանալ, մեկ ապսակին կուգէ խզուիլ:

Ա. պահակ.— Ձեր շինածը կամ քերի կ'ըլլայ կամ կոտորած: Ապսակն ես եմ ստացեր, ցաւն ինկաւ ձեզ. կ'երեւի քեզուք ալ կ'ուզէք ապսակներ: Ձեր առջեւ պիտի չ'ուզէք անուշ... ես պարծանքի բան ունիմ. դուք ի՛նչ ունիք:

Ե. պահակ.— Պատմութիւններ...

Ե. պահակ.— Ես վարժ եմ մարմիններու զիտութեան մեջ:

Ա. պահակ.— Վերջացուցէ՛ք, Գիշերուան այս ժամը տառապանք չէ մեզ քարոզ կամ պարծանքի:

Խորքէն կ'անցնին թուրք եւ թրքուհի մը

Դ. պահակ.— Վերջին նորոյքն է այս: Մեր այրերը կիներու հետ կը հոսին նամազ կամ ապստոս:

Դ. պահակ.— Հետեւինք այս ժամագրութեան:

Ե. պահակ.— Խրախնայեմք մեզ է այս գիշեր Օսման: Բոլորէն լուսածները մենք՝ ապուշ եմք այսպէս պահակելու:

Բ. պահակ.— Անկորային նոր ուղղամբերք ու զինուոր ստացանք. կարծեմ քիչ պիտի ճնշենք:

Ա. պահակ.— Պիտի խնդրեմ Տոպանէն աւելցնել ձեր վարձքը. Երբանք: Այս տեղերը բերնի պէս ապստոս են: (*Կերթան*)

ՏԵՍԻՎ Թ.

Ներս հայեր, Վրէժ խուժըր

Վ. ճէրէճ.— Զգոյ՛ք: Քամին անսովոր կը մոնչէ:

Պ. Սեահեան.— Անորինակ էր մեզի օղակաւոր գետն այսպէս անցնիլը:

Թ. Պաշտպանեան.— Յանախ ձեւեր կը տեսնեմ: Մեկը մեզ կ'առաջնորդէ:

Ա. Արարաջան.— Վաստէ՛ռած վարձկանի հետ է մեր գործը: Առաջանանք:

Յ. Չա՛տիպեան.— Վսանցն այնպէս անցաւ որ յաջողութիւնն ամբողջ մեզի բողոք: Ջուրերն կ'ընթանան մեզի հետ:

Թ. Պաշտպան.— Ինչ ցուրտ էր գիշեր. լեցուն էր սառույցի կտորներով:

Ներս Կայծակ եւ Գարաճէճէննէմ

Կայծակ.— Սեանչելի լողանք էր, բացառիկ վայելիք:

Վ. Ճէրէճեան.— Գիտեմք կային:

Գարաճ.— Տղամ ապստոս են: Պիտի ծծենք իրերուն քսիւնք:

Կայծակ.— Դուք պատրաստ էք: (*Վարդան կը քննէ*):

Թ. Պաշ.— Շնչառութիւնս կ'եցած է:

Պ. Սեահ.— Սարսափելի աղօթք մըն էր, քրիւր:

Ա. Արարաջ.— Ամենաւաս էս քրտեցայ ակնաջներէս:

Յ. Չա՛տիպ.— Երէ անոնք նզա՛ն իմ արտիս պէս, պիտի ճանխենք:

Վ. Ճէրէճ.— Պատրաստ ենք ամենա ալ:

Գարաճ.— Անապարեմք: Գիտենք մեր զինները:

Կայծակ.— Մեկնելէ առաջ: -- Պահը կ'ընէ զիս իմաստուն: Մեզմէ անձնիւրս ունի իր առանձին պատմութիւնն ու յիշատակը ամեն ծերայ ու քարի հետ: Արիւն ու դիակներ ունինք այս կիրճերուն մեջ: Հովերուն մեջ պիտի գտնենք մեր հողիւն անիւններ — ուրկէ՞ այս քամին: Ամեն իր ու ձայնի մեջ մենք ունինք բաւական վրեժ ու քաղերք: Թիզ առ քիզ կը նանչանք այս վայրերը, մենք տէր ու արժեամբները, ըստուկն ու հսկանքն այս բնագաւառին:

Թ. Պաշ.— Սո՛ւս... կարծեմ մեկն անցաւ. դեւի պէս, սուլեց-կորաւ:

Յ. Չա՛տիպեան.— Հովն էր. ինչ ալ, Անապարեմք: Յաջողութիւնն այնքան ուրախ է որ, կը վախճամ կորսնցրեմք:

Վ. Ճէրէճ.— Երկրի վերջին յարկին մէջ ալ պիտի՝ զտեսնեմ գայն:

Գարաճ.— Հով կամ մուկ շունկով կրնան բանակ մը մասնել, պզտիկ աղմուկն յանախ տուած է պատերազմ: Կասկած մը կրնայ այնքան խորք ու բարձրութիւն զտեսնել՝ որ հրաբուխի պէս ժայթքի:

Կայծակ.— Երբ կը լարուի պաշարման շղթան, կարմիր հրքիռ մը պիտի՝ յաջորդէ չորս պայթիւններ, իբր մեր ռազմականներ: La France մեր կարգախօսը:

Գարաճ.— Ամենն աւ է: Մեկ պայման կայ, արձանագրութիւն մինչեւ առտու որմէ յետէ մը ցաբաշխութիւն. մնաք բարով: (Դուրս)

Պ. Սեան.— Բաժին ունին ասոր մէջ Հանքնի մարտիկները, մեծագոյնը, պիտի՝ շահիմ ես: (Դուրս)

Վ. Ճէրէճ.— Մորք կայ այստեղ տաշելու, պիտի՝ շահիմ ամբողջ, կամ կորսնցնենք: (Դուրս)

Յ. Զամա.— Հեռուն Հանքն կ'օրորուի մեռելի մէջ: Կը սպասենք: Պիտի դառնա՞նք: (Դարան)

Կայծակ.— Ծածկէ՛, ծածկուի՛ր: Պիտի փաստենք Աստուածն այս գիշեր: Ի՞նչ մուր է — պիտի նաքին դաշտոյններ: (Դարան)

ՏԵՍԻՒՂ Ժ.

Ներս 2 Թուրք պահակներ

Պահակ Ա.— Օր մը պիտի չգտնես զիս հոս:

Պահակ Բ.— Դուն ալ զիս:

Պահակ Ա.— Դուն պէտք է չուան կապէս կոպերուդ, ուզած ասեն գոցելու: Կամ բանալու համար: Պէտք չէ զգալուն ըլլան աչիւնն այնքան որ բարքիչները վերցնեն իբրեւ ասեղներու: Ուր լուրքիւնը խոհեմութիւն է, կոյր ըլլալ գորութիւն, դուն կը պոռաս, կը պոռ պոռաս: Ուր պէտք է անհետել կամ տեսնելէ յետոյ խնդալ ու անցնիլ, դուն կ'այրիս, կը բարկաւաս: Եւ ինչ է բոլորը. Տողան փաշան ուզեր է խոսապա-

հանջ, որ ինչ վերցնես ընես զայն ծայրագոյն բափով, փչաւելի անգուր ըլլաս, աւելի պարտանաւա՛յ — Օսմանցի: Որքան պիտի կրծենք այս փեշերը դեռ ու չը արբենք երկրի սաբուրք:

Պահակ Բ.— Երբ Տողան դադրի ինք քննելէ ու սկսի գործել: Կ'ուզես բսել քէ իրաւունքն ունեւէ՞լան մը պէս իր զինուորը նախասելու, զի՛ս, յետոյ վանելու:

Պահակ Ա.— Ոչ դուն, ոչ ան է յանցաւորը, ոչ ալ ես: Խլուրդներով այս լեռներն են դժուարամարտ: Գառնուկները որ այդքան համարձակ մորթեցինք. կասալի գայլերու պէս դարձան անապատէն: Հիմայ ասոնց մեռելներն ալ կողջըննան: Երբ կուրին մեր եզերն ալ ինչպէս անոնցը, վարձկանները խօսքի ու նամուսի չուի ունենան փաշութիւն, երբէ քանի մ'աւելի բան ունենանք պարծելու վրան, բացի խախնանք եւ դաւ, սնանկ երեւոյթներն որ գիշես, մեր հեղզ քիւերն որ երուելու համար կը փութին իրարու, անտարակոյս մինչեւ ցարդ, մեր կամքին հաւու կտրած ոտքի պէս պիտի փաշենք Հանքնի ջիղերը, իր պարզ հրճուանքին:

Պահակ Բ.— Այս գիշեր որ Տողանն է պատնառն այս ամենուն: Կեղծ ու անշան նուանումներով, տեղեկութեամբ կը խնդէ Քեմալին ականջները, ու վարձ ու փառքի համար կը յամառի դեռ զովանալ:

Պահակ Ա.— Հալածական այծեամի փալաչափով գրնաց այս պատերազմը կեալուրհերուն, եկաւ մեզի մըստկուած կրեայի մը ոտքերով: Հանքնն ամեն յարձակումին կը կերակրենք Անկարայի քոֆերով: Քեմալ փաշան կ'սպառնայ ու կ'սպասէ: Սլապէս, պիտի՝ տկայ Հանքն տարի մըն ալ:

Պահակ Բ.— Ես առ խօսքդ, բաժնէ հինգի: Մեր հրատակներուն բսելիք չի կայ: Զայնեն՝ ճշաւորը կը կրճկուի իր կիսուն: Կարծեմ, ինչ ալ, դեռ պատառ կայ մեզի:

Պահակ Ա.— Վտանգաւոր է խօսիլ աւելի այս մասին, — փոխենք նիւրը: Վիճի եւ Շահին պէշեր պիտի՝ չուզեն ընդունիլ մեր առջեւ ինչ որ առանձին խոստովանին:

Պահ. Բ. — (Փոխելով) Այդ եզր շատ կարն պոչունէր: Ո՞վ է հոն:

ՏԵՍԻԼ ԺԱ.

Ներս՝ Վիճի, Շահին

Վիճի պէյ.— Դուք երկուքդ արժանի եք աստիճանի. հա-
զիւ քե՛ս ձեզ պէս չորս պահակ ալ կայ այս մօտերը: Չգիտեմ
քե՛ս ինչո՞ւ հոս եմք, գրօսանքի՞ քե՛ս պատերազմ բնելու: Հսկա-
ղութիւնն լաւ անցա՞ւ:

Պահակ Ա.— Դժուար քե՛ս բան ըլլայ այստեղ հսկելու:

Շահին պէյ.— Աղմկոտ գիշեր է, ամեն բան սեւ խառ-
նուրդ մը, քամին մեր խուրեւեղ երկուքը աւերեց. սարսափե-
լի է. օրները կռուի մեջ են:

Պահակ Բ.— Կրտսէն քե՛ս գետնէն բարձր չորս-հինգ ծառ է խոր-
նակուեր:

Շահին պէյ.— Դեռ նշաններ են: Ալլահը բարկացեր է.
պիտէ՛ խալիֆն: — Յուրճն ալ շան պէս կը խամեն:

Վիճի պէյ.— Զրոյց կայ քե՛ս մեր պահակներէն մի բանին
Ֆրանսական զլխարկներ են գտեր, ուրիշներ տեսեր են զիրենք:
Զ'ըլլայ որ քակարդ լաւեն ջորիները մեր վրայ: Անոնք կը
ցուցնեն ըլլալ ոչ մէկ սեռէ:

Պահ. ներս.— Բա՛ն, փութ-բութան գիշերին անկարելի է
այդ, Հո՛ւ:

Շահին պէյ.— Վստա՞ն էս: Ազգերուն ամեն բան կարելի
է: Նքէ խնայուեր զինուորը ցուրտէն-մութէն, կը դադրէր
պատերազմը: Տարօրինակ է ազգերու գործը, ոչ տեղ ու-
նին, ոչ ժամանակ, կ'սպասեն միայն առիթը: Ներսպան
սեռ չունի, կը հրճուի մերք կնոջ խաղերէն, մերք գա-
զանի. կը խաբուիս երբեմն համբոյրէն, երբեմն միտէն —
ապիրա՛նք:

Վիճի պէյ.— Նքէ Ֆրանսան կ'օգնէ մեզի, անոր համար
է որ լաւ շահագործէ մեզ: Նքէ ան կ'սպառնայ կ'ուզէ յիշե-
ցնել մեր խոստումը: Զրի չեմք ասանար մեր ռազմամբերէն
ու զինուորը. փոխան պիտէ քե՛ս ազատ մուտ գտնեն մեր յու-
րեան ու աղբիւրներուն:

Պահակ ներս.— Անգղամեն՝ րը:

Շահին պէյ.— Զ'իյնար ձեզի ըսել այդ, դուք ունիք
մեծաւորներ:

Ներս Նուսուֆ

Ինչո՞ւ միմակ էս Նուսուֆ:

Նուսուֆ.— Ընկերներես ոմանք յոգնած կը մարտեն գի-
նի, ուրիշներ՝ յոգնած կնացեր են փորի վրայ ու կ'երազեն չը
ծերացող աղջիկներ, յաղթանակներ:

Շահին պէյ.— Պիտի քաւեն:

Նկայ ձեզի հաղորդելու Տոդան փառայի հրամանը:
Վաղն առաւօտ, Հանրն վերսին կը ռմբակոծուի: Գա-
լուս տեսայ, կը շրջէին կրկնաձայլ պահակներ: Կ'ըսեն քե՛ս
Ֆրանսացիներ կան եղեր, քաջնուած մեր սահմանին մեջ:
ձի՞ւղ է:

Վիճի պէյ.— Դո՞ւն ալ լսեցիր: Պիտի երբամ ու նորէն
կրկնապատկեմ պահակները: Շրջեցե՛ք դուք այս տեղերը: Նքէ
կռիւ առաջարկեն, անշուշտ պիտի պատասխանենք: Այս գի-
շեր Հանրնի մեջ ալ անսովոր երուզեալ կայ:

Ռազմաճշան

Պահակ Բ.— Զորս որո՞ւ պայքիւն էր ու կարմիր հըր-
քիւ մը:

Ազմուկ. թնդանօթ. համազարկ

Վիճի.— Ահա. Ալլանն օգնեց մեզի զաղտնի — ինչ որ
բուռեցաւ նամարիս էր: (գուրս)

Դուրսէն.— Ալլահ, Ալլահ. (խառն խաղաղանչ պոռչը-
տուք)

Դուրսէն.— Feu soldats, vive la France, marche,
feu (հւայլէն):

Շահին պէյ.— Քաղաքակիրք պնակալեզներ: Քրծ-
նիլ մեր շուրջ նիզակներով, յայտն ու ահաջել, սրիկա

ըլլալ — չէ՛, չէ՛, չէ՛, քաղաքակիրթ: Պիտի չը խնայե՛ք
(գուրս ամէնը)

ՏԵՍԻՆ ԺԲ.

Պատերազմ. Թուրքեր տղէն ձախ: Հայեր ձախէն աջ:
Դիակներ — կը լսուի Գարաճէհէնէմի քահքահը:
Հայեր կ'առնեն բեմը:

Կայծակ. — Կասա՞կ քե յաղթանակ:
Վ. Ճէրէճ. — Մեկը կամ միւսը, ու երկուքը:
Թ. Չամսիպ. — Ո՛ւր է Գարա Ջեհեննէմը:
Գարաճէհէնէմ. — Գարանեհեննէմն հոն է ուր ոչ մէկն
է: Վերջացա՞ւ: Փամփուլեաներու կեսն հետ է դեռ:
Կայծակ. — Ասկէ չորս հինգ ժամ հետու է բռնամիտ: Այս
սփոցէն դողացին դէւերն ալ:
Թ. Պալապանեան. — Ինչ լա՛ւ էր Ասուած այս գի-
ւեր:
Պ. Սեահեան. — Արաբացանեան, լաւ բաղդ էր քեզի
զարնել զնդաձիգը:
Ա. Արաբաջան. — Այդպէս կըսեն: — Թնդանօրներն կը-
նա՞նք սանիլ:
Վ. Ճէրէճ. — Եթէ քեզից:

Գարաճ. — Ես խոստացայ սանիլ մեկը:
Կայծակ. — Կը փորձենք երեքն ալ: Վսանգներու ա-
ռիք չը տուած անապատներն հիմա: Յետ քոչեցիք բոլոր
դիրք ու պահակները: Նետեցիք զխարկներէն քանի մը
հաս հոս ու հոն, մեր հայրենիքէն իբր յիշատակ: Պիտի
սանիլնք ամէն բան ու ինչ որ կայ, ուսելիք ու մը-
քերք: Ամբողջ է մեր քիւր: Թեւեւ քաց ըլլան արիւնէն
մեր ձեռներն ու ոտները, մեր սրտն վրայ չը կան կեփո-
ւեր: Յառաջ. բառնանք սալերը աւառներով, առջեւէն

արջառները, երթա՛նք: Այս վայրերուն բոլ հոկէ մեր Աս-
ուածը:

Թ. Պալապանեան. — Պիտի չինե՞ Ասուած նորէն, մար-
դու փլածը:

Կը բացուի բեմակէս վարադոյրը: Կ'երեւայ Հաճընի
Ժողովուրդը խոնուած. Հաճընի ոգին մէջտեղ. պատկեր:
Պ'ընդառաջէն իրարու:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե.

ՄԻՋ ՆԱԾԱԾԿԸ ԳՈՅ: ԱՆԿԱՐԱ:
ԲԷՄԱԼԻՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ: ՇՐՋԱՓԱԿ:

Մ Ա Ս Ա.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Ներս 2 գուշակներ

Գուշակ Ա.— Քելե՛ հաա՛ղի, հարցնելն ամօր չ'ընի եմ— մե՛ ախօր կանուխ աչեբուդ չափախը լուացի՞ր

Գուշակ Բ.— Եօրն անգամ, բան է հարցնելու: Ելի այս- ֆան ասեն հետս ես, տեսե՞ր ես որ ես ֆիննան նայիմ դեմս չը լուացած: Բա՛ն: Ճրպոս աչեբուդ ֆիննան կը նայուի՞: Ալ- լա՛ն: Զինեբը արիւն ու մուխ կը լեցնեն. տեսածդ կըլլայ ագոաւի կսուց կամ դագաղ, շան դուռն կամ սաչաղ - ցաւ, դժբախտութիւն: Կ'ըսեն ֆիննանն հարբուդ է:

Գուշակ Ա.— Հը՛ր, ճիւղ ու բիւս: Վկայ աչեբուդ քա- րախը. չը գիտեմ դու ո՞րք կ'ուզես. դրախտ ու դժոխք կը մաղես իրարու: Կ'ըսես ինչ որ բոպեն խաղայ լեզուիդ վը- րայ կամ ինչպէս կ'ըսան աչոանեբդ: Գու տեսածդ մեռել է, անվիդ սագ, ի՞նչու ձագ:

Գուշակ Բ.— Էհ, քիչ բա՛ն է ի՞նչու ձագը:

Գուշակ Ա.— Ամօր է: Չար լեզուով դուն կը խլես մե- րացը: Մեր սուտեբը կը փախն պատեանեն, բոնեբը ավաւկա- րա, անըլփաս:

Գուշակ Բ.— Է՛րբ: Երբե կինն պանէ քրի կարծիքն իրեն

կուտէ լաւագոյն քրուաբ: Ի՞նչ ձեգի, ի՞նչ կընեմ, ես կ'ընեմ: Օ՞ն կը հոսի ֆիննանս, բոլ նայել չը տան, բայց ես գիտեմ բաղդին զապանակները. գիտ կը մուրան: Ըսէ՛, քե՛զ կանչեցին հոս քե գիտ. փառային ֆիննանը նայելու: Թեւ սուր ագոա- նի կսուցը - ցաւցնէ, երկայնօժիս՝ կը ժողվէ հասիկներ ժա- մանակի ծածկերէն ու հողին՝ կը պարպէ յոլութիւնը:

Գուշակ Ա.— Անհաւատ, դուն կը փորձես պարպել Ալ- լանն ի՛ր գաղտնիքներէն: Դուն կը խլես մե- րացը, ու ֆանը կ'առնեն շունեբ: Երբ ոսկոր ունի լեզուդ, բոյնի ու դառոյ- նի երակներ, տա՛ր նախ քիմփիդ, յետոյ խօսէ: Մեռնիլ կայ քեզի ալ, ի՞նչ կ'ըլլայ, աւելի լաւ, աւելի լաւ պատմէ:

Գուշակ Բ.— ձերմակ մագեր ունիմ, ֆառատուն աշուն դեղին եմ քեզմէ — կը նախնամ երկրի ջուրեբը: Առարկան Աստուծոն է, ձայնը դեւերուն: Դու լսե՞ր ես դժոխքի կարկաչը. երբ կը ցնցուի երկիրն եզան կոտորին վրայ, ու կը պատնի շանքերէն, Կ'իշխէ նաւը ու խաժամուծը ջիւներուն. ֆամին կը գոռոռայ, կը նարոտին ջուրեբը. աւելն ի՛ր մօրուքը կը լաննէ դեւերուն որ ալ կը սկսին կոչուցն ու կը տապկե- կեն հրդեհն հրդեհով: Պատեբազմն ինչ է, — ասկէ մէկ կայծ: Ըսի քեզի ինչ որ պահած էի ցարդ: Ապրելով պիտի շանիս գաղտնիք, ֆան քե իմաստութիւն: Ուշադրութիւն: Հարբ չէ ե- կիրն կ'ըսեն, տեղ կը փոխեն: Կենն ես. տես՝ որ չը կրեն քեզ: Զինուի՛ր: Ամեն չարիք անգամ ամեն բերան մինչեւ ի՛ր խորագոյն ուծը, շատ քիչ է դեռ լեցնելու դեռի մը կոյժը: Գիտեմ այս ամենը արհեստիս համար, գիտցի՛ր ու կօզնէ քեզի ալ:

Գուշակ Ա.— Ֆա՛լլան հաղդի դուն ա՛լ փչացեր ես: Զը գիտեմ դուն ինչպէս պիտի մեռնիս: Բայց անկասկած շուտով պիտի գտնուինք — պիտի ա-մուս-նա-նամ: Նուեբիդ հետ պիտի փերեմ սիրտդ ալ ֆարի մը վրայ: Ոչինչի մը ծակէն պիտի ըն- րեմ նախի Աստուծոյ աւելի գոն ըլլալու համար: Պիտի ծնիմ ու տամ մօլլաներ:

Գուշակ Բ. (կը խնդայ) Գու տեսնո՞ւ պիտի վիժի ու բե- րէ ձեւեր՝ գորս եւ իժի:

Գուշակ Ա.— Հոգ տար հա՛ղդի, ես առ խօսքդ: Բեզմէ

ուծով, լեզուդ կը շարժեմ շուներուն: Փշացե՛ր ես դունձին-
ջանիդ պէս: Չորցեր է աչիդ մէկը, պիտ' զարնէ միւսն ալ
քարալար. վեհա մ'ես դուն' Ալլահի մասներէն, վիժուկ մը:
Քու կեանքդ կարելի էր տար կասուի սալ, տար մուկի:

Գուշակ Բ. — (Դիւախին խնդուք. բարձրաձայն)

Գուշակ Ա. — Լի՛րբ, անպակառ: (Կ' յարձակի)

Գուշակ Բ. — Կայր ու փշացած. կը զարնեմ հեզ գէտին:
Հեռո՛ւ: (Կը խնդայ)

Գուշակ Ա. — Դեւր, դե՛ւր. կոտոր բուսնի ջիգեարներուդ,

Գուշակ Բ. — Կեցի՛ր: Ես կապեցի տափաղեղդ. կրնամ
հակել. բժժանքը չեղաւ դեռ շաբաթ մը: (Կը խնդայ)

Գուշակ Ա. — (Կ' աղեր է) Ո՛հ, ոչ հաղդի. քէ կ'ասեմ քէ
կը սիրեմ հեզ, մի՛ դպիր բաղդիս: Այ եմք քրեւ. կը մոռնամ
քածդ, քսածդ երէ վոս չը խօսիս, մէկ ինձի, մէկ մարդուս.
մէկ ալ Թուրքիան չը կապես շա՛մ դունչի: Երէ պէտք ունե-
նաս ինձի, կ'օգնեմ: Քիտութիւնս կը պարտիմ հեզի, բայց հի-
մա զատուիմ, ու զատ հալեմ:

Գուշակ Բ. — Դե՛ւր, դե՛ւր: (Դիւախին խնդուք. երթալով
բարձր)

ՏԵՍԻԼ Բ.

Ներս պահակ, 2 մոլլաներ

Գուշակ Բ. — Ո՛ւր ես, ժամ է կ'ըստասեմ հոռ:

Պահակ. — Պիտի գողնամ այդ խնդուքը կուտե՞ղ, կամ ք-
սեմ Քեմալ փաշային որ նակազ դրկէ հեզ. առով կրնա
բանակ մը շփոթեցնել դուն:

Մոլլա Ա. — Ասկէ առաջ կայ հոս այդպէս լրբօրէն ին
խնդալու՝ համեստութեան պայմանը:

Մոլլա Բ. — Ինչո՞ւ հոս եմ ասոնք, փաշա՞ն տեսնելու:

Պահակ. — Կանչուած են մէկու մը գուշակութիւն րնելու:

Մոլլա Ա. — Հր՛մ. շուտով կը կանչուին ասեանքն. ան
կասուներն ալ պիտի հանէ հոն. — մանչը պիտի բարկանայ
ք թիծաղ)

Պահակ. — Ո՞վ է այս մանչը որուն կ'ակնարկես:

Գուշակ Բ. — Մեր փաշան:

Մոլլա Բ. — (Կեզձեղով) Ոչինչ. ոչինչ:

Մոլլա Ա. — Զարմանալի դարձ մը մեջ կ'ապրինք. ան
որ սեպ մերձեցինք, հիմա պիտի դառն մեզ: Մեր ասպրօռն
ու դիւրք՝ ծանրութեամբն իրենց, կ'անցնին փոփոխութեան
շրջանէ մը, բայց Ալլահին ընտելալները պիտի պահեն Մու-
համմէտին սուսերն ու պաշտօնը: Երբ չգտնենք մեզի
պատասխան իրերու այս ընթացքին մէջ, պիտ' վերժանենք
Գուշակը ինչպէս կ'ուզենք, ծախենք հօր արեւոյութեան կամ
դժոխքի: Մենք կ'երբանք, դուն իմա՛ց տու: (Մոլլաներ
դուրս)

Պահակ. — Խռձամները. պիտի չը բողոն որ ազատ գոր-
ծենք: Ամեն լաւ բան չ'անցնիր սուղակէ. յիմարութեամբ պի-
տի շահինք ամենք, ուր պահպանողն պիտի չը տար մեզի կեսը:
Ալլահ է Քեմալ փաշան, ան պիտի փրկէ մեզ ու ամենս:

— Ա՛, դուն հոս ես Ֆարսա: (Կը մօտենայ)

Գուշակ Ա. — (Քողը դնելով) Կը սես, դուն տեսար զիս
առաջ, բայց քարքեցիր հանքի մը:

Պահակ. — Է՛, դո՞ւն ինչ ես, իմ հանքիկս, բայց ինձե՛
զատ կը քառիս ամենուն: Եկար որ Ֆինդա՞ն նայիս: — Այս
ո՞վ է:

Գուշակ Բ. — Աւելի վատ բաներ պիտի պատահին:

Գուշակ Ա. — Զարժեք մտիկ րնել. ասոր հոգին սեւ բայ.
դուք է դժոխքն ընդդարձ որ պիտ' նաքի խաղաղ օդին:

Պահակ. — Դեռ կը սիրեմ հեզ Ֆարսա: (Կը մեկուսա-
նան)

Գուշակ Բ. — Պառնած հաղդի, կոնակեղ ոմանք, ոմանք
հոգիեղ, բահար ես դուն ամեն հաշի. Է՛ն ջանալար է մար-
դը — հաղդին գիտէ այդ — իր ամբողջ բարիքներով, յիմար՝
իր անձայր խելով: — Է՛յ, Է՛յ, ձեր համբարները կը համբեն
դուք: -- Մարդու հոգի՞ն, հաղդին այդ կը հանչնայ ամեն
լարով: Գիտնալէ վերջ, ջղայնօրէն կը խնդայ. մարդէ եկող
անարգանք կը ցնցէ քալախս միայն, ու կ'ըսեմ, ես կը խըն-
դամ բարձրաձայն: Գիտեմ կեանքի գաղտնիքը. կ'անցնիմ այս

վարեն, այնպես որ կարծես քե բնաւ եկած չէի հոս. Հաղորդեմ ինք մուրացիկ է, բայց կը մուռան իրմէ: Ըսէ՛ք քե ես հաց ու ջուրի համար Գինջան կը նայիմ: Ջաննաքին ալ պիտի չը հասկնան զիս, ու ես հոն ալ ալսպես պիտի խնդամ:

Գուրսէն.— (Քէճալ) Գացէ՛ք, բայց չըսէք մեկուն որ հոս եկաք:

Պահակ.— Մոռցայ, ինչպես գողցար զիս Գարսաւ. մտիկ քե. յետոյ ինձի կը պատմես: (Գուրս)

Գուրսակ Բ.— Առագաստներ կը մաղթեմ բզեզս:

ՏԵՍԻՒ Գ.

Ի երս Քէճալ եւ Թիկնապահ. 2 պահակներ

Քէճալ.— (ժանտիպ) Թողուն որ քիչ մը մեծնամ, որաւկալ ու բռնամի, անոնց վրայ ես կը գլորեմ Հիմալայան:

Թիկնապահ.— (Գուրսակներուն) Դուք հոս, լաւ: — Փաշա՛, քոյլ տուէք խնդրեմ, այս կինը, Թուրքիոյ բախսին Գինջան բանայ. մի՛ ծիծաղիք: Մեր վարանի մասին դոյզն պատրանք մը անգամ պիտի՛ ծռէ զիս ամեն գեղմ ու գաւաթի. կ'ըսեն քե այս կնոջ Գինջանին մեջ ապագան լիալուսին գիշերուան պես կը փայլի. կուզեմ զիսնալ քե ժամանակն ինչեք պիտի՛ ծնի, ինչպես պտակէ մեր ջանները:

Քէճալ.— Ինչպես որ կամիմ, ոչ քե ինչպես որ քեք բազդախնդիր այս կինը: Քիչ մըն ալ բազուկներս երկարելու չափ, կը չափեմ ամեն լայնք ու հասակ: Կարելի է նետել ժամանակը ետ-տուաջ, բերելու ուզածդ, ճանելու ինչ որ ոչ: Շուտով դուք կը գտնէք իմ քունցիքս ամեն կ'ընտրի մեջ, իմ վրէժս ամեն փոքորիկի մեջ, ամեն յաղթանակի մեջ իմ կամս:

Գուրսակ Բ.— Էնե՛ք, քիչ յոխորացիր, ես լաւ կը նանչնամ քեզ:

պահակներ.— Լռէ՛, կից.

Գուրսակ Ա.— Օձի աչք է արտը Գինջան, դժոխքի վրայ փլուկ մը.

Թիկնապահ.— Արհեստակից՝ կը նախանձիք դուք իրաւուն:

Քէճալ.— (Կերթեւեկէ, ինքնիշխան) Եւրոպան պիտի դիտէ միայն — միայն: Կրկեսին մեջ միմակ պիտի ըլլամ ու լայն պարզեմ մկաններս.

Գուրսակ Բ.— (Քիչջան) Կը դառնայ ամեն բան հոս զլխիվայր: Ինչ որ կայ, անորո՛ւ է, անորո՛ւք՝ ճշմարիտք: Իրերն անկուտ ծլումի մեջ են: Կեցե՛ք:

Քէճալ.— (Խորատոյգ) Լաւ պիտի՛ սուրէ ապարօք մտաւ կի մը ծայրը: Պիտի խմեմ ամեն քոյն նպաստիս շերտիկէն: Քաջն են իմքիշերս, ու ամեն ծայր կուտայ արմուկն ինձի:

Գուրսակ Բ.— (տարուած) Բռնեցի՛: Զինը հովի փեշերուն մեջ: Քարեն պիտի իմանամ սիրքը, ու քաշեմ սեղան՝ գաղտնիքներ: Մանկանացուի խաղերեն պիտի խաբուին ոգիներ: (օրորում) Տար ու բեր, քարքեր, քար ու բեր, քարքեր քարքեր հողեր-օղեր, շա՛ն կամ խեռ: Հոս չէ, այդ չէ, դեռ դարձիր, հոն ուր արեւն կը բացուի — սալա՛մ: — Անձրեւ: Արիւնքի կարիւրներ կը քաշեն մագիւլներու պէս գիրար, վա՛ր, վար, վա՛ր. կը տեղայ շոգին, ան որ գնաց մարդեն Ալլանին: Երկինքն դուրս կը բանեն ձուք ու ձիւներ. պնդներն իրենց կը ծամեն դեւեր — պիտի՛ աղօթեն: Ինչ ցուրտ, ինչ ջր-խուր, մազէ կամրջակ սա քաղաք, պիտի լեցնէ, ննի ու գահեր, երազ մ'առանց երազողի. ու պիտի մնայ աւեր, ըսուի քաց մըն էր:

Թիկնապահ.— Հանրնն է այս:

Պահակներ.— Պիտի յաղթենք ուրեմն:

Գուրսակ Բ.— Տար ու բեր, քարքեր, քարքեր, քարքեր քարքեր երկիրներ — սալամ: Ահա շամփուրներ. դեւեր կիւղեն շան դունչեր — ոնիրներ: Բուի մը նաքած աչքին մեջ կեռան դաշոյններ: Կին-ջին մը կը փորփորէ եւրիին խեղձ Ալլանը լացնելու չափ: Սա մէկը կը փչէ ոսկորներ, կը լսէ՛ք: Ֆառալիք մը կ'սպառէ կը լեզուն շողբերու վրայ, պիտի խաբուի իր փառքեն (Քէճալ կ'ուշկնդրէ): Պիտի քանդեն ջիւներ իրենց շինածը, ու դառնան մզկիթներ պոչի վրայ: Պիտի

խեղդուի սարգը իր պալատին մեջ ու ամեն բան անցնի սուր
կասակի: — Խառաբայ պիտի ըլլայ Թուրքիան: (Կը խնդայ)

Բոլորը. — Յաւագար: (պահակներ կը յարձակին)

Գուշակ Ա. — Սո՛ւս է, սո՛ւս է, հակառակն է: (Կ'ըստ
պահայ)

Գուշակ Բ. — Հե՛ռ'ու, չը բարկացնէ ջիները: Լեզուն
կեսն ալ պիտի չը պատմէ աչեւուն: Վա՛յ: (խնդումը)

Թիկնապահը. — [խլիւղով ֆինջանը] Ալլանի ա՛ջըր այս,
սե՛ս: (կը փչըլ)

Քէմալ. — Անձակեցե՛ք այս կինը կամ զարկե՛ք երկուքի
(գուշակներ դուրս) Կոպանի առե՛ք երկուքն ալ, կրեցե՛ք
մինչեւ իրենց ոջիւները:

պահակներ դուրս

Պառաւներէն չէ դարմանը բիկնապահս, ոչ Ալլանէն, ոչ
ջեներէն: Կանք մենք. ու կը բաւենք: Ապահով գիտցիր որ
Թուրքիան շաղկապ յաղթանակ կը տանին:

Թիկնապ. — Քեզի՛ պիտի նետելիմ:

Հլուքիւնդ պիտի վարձատրէք քեզ: Լսե՛ք. Թուրքիան առա-
ւել քան մեր ձեռքն է. Մեսայդի այս կինը կը քերէ շատերուն
կողմէ: Արեւելքը գեղեցիկ նայարն է: Խոստանալով գիրկ
մը, մենք կը շահինք գիշերներ, յօնեւրու հրաւերով՝ անկո-
ղիւններ, կաւիք մը միտով՝ կորսանք ինչ շուններ: Քմայքն հոս
զօրաւոր կամքն է ու ժպիտ լաւագոյնը՝ դառնունքով արկալի
մը աչեքը: Խռեալի մը վրայ կը բռնենք դարպասն ու դար-
պասողը: Մեր ուժերն կը բազմապատկեն: Ճարպիկ ոտք կը
ձգէ քառակուսի պատնակաւ: Մեր բիկունքն կը խրվոյն
նետարներ, կը ծախուին մեր շուքերը մեր գոլս գինէն աւելի
սուր: Զարմանալի — ժողովուրդը: Սարսափելի. պիտի աւե՛ ու
պաշտէ: Յետոյ կայ մեր ժառանգութիւնն պարսպ գանի մը որ
մէկ պիտի ծնի: Ի՛նչ. պիտի խնայե՞նք միջոցը նպատակին: Թ-
րէնք. պայման, արդարութիւն, ասեան—բաներ՝ ասոնք որ կու
զան յաջողանան վերջ քան քե՛ս առաջ: Երբ բուլանանք, միթե՞
ազգեր պիտի չը բաժնեն այդ կարկինով մեր հողերը իրենց:

համար: Տղէս է մեր ժողովուրդը, պիտի չ'սրափի մինչեւ որ
մտնեն իր յուրեան մեջ ու պատեն բարձերը:

Թիկ. — Մուսամմէս քեզ կը խօսեցնէ:

Քէմ. — Պէտք է փոխել չարիքն ուղիւնքի: Միջերկ-
րական ու Սեւ ծովի մեջ պիտի խեղդեմ բարբեր, խեղդեմ ազ-
գեր: Պիտի շինեմ ու ջանազարդմ պալատներ: Մեր արեւին
մեջ պիտի ալբենք ազգերու ձեռքը: Ով որ փերանք մ'առնէ
մեզմէ, պիտի տալ սեղաններ՝ Հնդկաստանի համեմունքով:
Ժողովուրդի ասայնքն պիտի գամեմ կրօնք ու կուրքեր, սան-
դուղ ու պատկերներ, նաւ ու քեւնակ, ծովե՛ր, ծովեր — երբ
անգամ մը յաջողիմ բազուկի մը պէս շարժել ազգը ու քա-
վել ուղեղի մը: Գիտեմ կարգ ու դասի խաղեր: Պիտի կր-
քենք ազգը — փոխենք: Ժամանակը մինչեւ լուսնն իր պիտի
նմլեմ ու կախեմ նոր Թուրքիան մարդու մը աստիճան:

Թիկնապահ. — ձեռքիս զինուոր մը ինչպէս դուն սփո-
ւանք ու պարծանքի համար պիտի չըսէր անշուշտ այս ամե-
նը: Կը հաւատամ որ մօտ է օրը, երբ մեր Ալլանը ամբողջ
Թուրքիոյ բաղդը պիտի դնէ՝ քու ամբարան մեջ ու դուն բա-
նաս ոսկեղարք:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Ներս աստիճանաւոր եւ պահակներ

Աստիճ. — Հրամանիդ է ամեն բան փաշա. Տոլան փա-
շան զարնուած է, Հանրն յորդած փեշերէն: Արամ Զավուշ
հազար հինգ հարիւր սոված գայլերով յանկարծօրէն, հիմնա-
յատակ աւերած է Ռումլուն:

Քէմալ. — Կը սխալիս. Տոլան բէկ հասարակ զազան չէ:

Պահակ. — Բայց պատահած է հաստատ:

Աստիճ. — Լուրը մէկ օր նետ է որ կը հասնի մեզ: Կե-
զելիմն ու Ռումլուն ամբողջ շրջակայ գիւղերով այրած են,
սիւսացած մեր մերթնեւրուն: Զայրացած է Թուրքիան կասաղած
վագրի պէս, ու ոռնոցով կը լեցնէ Անկարան:

Քէմալ.— Ես կ'ըսեմ շխնոյով: Վերջացուր. գիտեմ հիմայ ամենը:

Թիկ.— ... Բայց փառաւ անկարելի է. չափն ու սանմանն անցան այս շունները. պէտք է տրաման վերջացնել ու դարձնել բախտի ծխնին, բաւական է:

Քէմալ.— Սպասե՛ք ու տե՛ք: (*կ'երթան*)

Դուրս փող, թմբուկ, աղմուկ

ՏԵՍԻԼ Ե.

Ներս Թուֆան եւ բանակը

Բոլորը.— Կեցցե՛ք Թուֆան փառան:

Թուֆան.— Ո՛հ — Կեցցե՛ք նոր Թուրքիան:

Բոլորը.— Կեցցե՛ք Թուրքիան:

Թուֆան.— Երկար կուգայ ասոնց աղիքն իրենց. կ'իյնայ ծալքը դուրս, մեր դասը դեռ չը սորվեցան: Ուր կ'ապրինք մենք պիտի չըլլա՞նք անոնք կամ պիտի չեն զոսխի փրկուցին:

ՏԵՍԻԼ Զ.

Ներս Քէմալ. հետեւորդներ

Բանակ.— Կեցցե՛ք մերփառան:

Քէմալ.— Կեցցե՛ք բոլոր բանակը: Թուֆան 3 000 ֆաջեր քեզ, 3 քնդանօր, 50000 զենք ու սուր. 24 խորհրդակց, միլիտաններ փամփուռ, 10000 ձիաւոր ու այսօր պատեր: Տողանին ուր ամիսէն չըրա՞ծը դուն պիտի պարծենաս մեկ օրէն: Թուք մը Պիլնիան մեր նամբուն փայ Օլիմպոսի պէս ծառանա՞լ: Ինչով կ'ապրի այս սնանկ հողակոյսը — մեր հացով ու փամփուռով: Դուք չունիք այդ անդրդուելի արհամար-

հանն ու ունին ձեր ստուկները: Ո՞վ եմ անոնք. ձեպենի, ձեր այծ մը, հազիւ իր կապերէն փրկած, Արամ Զափուռ մը որ դիւրաւ կարելի է ձեր մոյկերուն մէջ գետնել: Ձեր խղիք բողածները, խաղան մեր վաքանի փառներուն ու հակասազրին հե՛տ: Յիմարներ ե՛ք դուք կամ հաճըրող գազաններ: Կարելի՞ք տեսնել զգուկը որ կուռի մեր արիւնի մեղր ու կարով: Ու դեռ տոկա՞լ: Ի՞նչ գերմարդկային ուժ պէտք է աւելի քան ձերը, հզմելու ափ մը հող, բուռ մը մարդ Տողանի տեղը պիտի երբա՞ք դուք: Բայց երբ մահը պիտի բուլացնէ ձեզ ալ, ու ապրելու փափաքը գերակռէ ձեր նամուսը, երբ վրէժը պիտի չը խառնէ արեան եփը, ու Մահամմէտ չը մոռցնէ պզտիկը, զոհելու մեծի համար, ապա լաւ է հիմակուրէն լուծել այս բանակը, բողուլ Թուրքիան հովերու ողորմութեան:

Ուստի բանակի մէջ

Թուֆան.— Բաւական է փառաւ, այս բանակը Թուֆանի ձեռքին քան Հանրն կը սեղմէ մեկ բռնուցքի մէջ: — Թող հօտին սուրերը: Ժամանակ է որ լուանք արիւնը աւրելուն:

Թիկալ.— Էգ է խօսքը, գործերը որն. ցուցուցե՛ք ձեր սեռը, որ փառան ամեն մեկը պատկէ քաղ ու դրօշով:

Եանակ.— Մահ, մահ, մահ

Բոլորը.— Յառաջ:

Քէմալ.— Պիտի՛ ըլլայ այս վերջինը, վերջինը, վերջինը: (*դուրս*)

Միջնածածկը բաց

Հաճըն, զառիվեր. ժեռուս բարձունքներ, գետածիգ պարկեր. խրամատներ: Ստէպ կ'երեւան զլուխներ. յետմիջօրէ: Յողք: Կեղբոն:

ՄԱՍ Բ.

ՏԵՍԻԼ Է.

*Դիրքի մէջ Դարաճ. Մ. Շըխրտըմեան, Տէր Դրիգոր
մարտունիք. ծերունիներ*

Դարաճ.— (կը պոռայ) Հէ՛յ. ինչո՞ւ կը սողաք ես ես: Կ'երեւի հասկցաք վերջապէս թէ յուսահատն ալ պէտք ունի վախճալու անձնասպան ըլլալու գաղափարէն: Քեմալ անմիտ չէր պոռալու Անկորայէն. «խաղաղակներ դուք վաւառ, սրիկաներ դուք պագռոս, երէ մարդ ու փամբուլէսի գործաւորներ ալ բանամ Հանքնի շուրջ. պիտի սպառուք դուք ամենը ու խրամ մը չը գրաւէք Հանքնի:» Նապաստակներն ալ չունին ձեր լեզուն, քեզ լեզունով դուք փորձէք չափել բեւեռները:

Մ. Շըխրտըմ.— Ազմուկիդ չափ երէ փամբուլէս ըլլար ինձի, մինակս կ'երթայի Ռումլուի գրաւումին:

Օր. Հանէսեան.— Ու գլուխդ թելերուդ տակ կը դառնայիր ես:

Օր. Պուրճաղեան.— Ան քուրբերուն կեանքը կը կապէ իրենց խոզուքեան ու բոներ կ'արձակէ, խիսնջացող, անաւոր, գնդակի տեղ. յոռեգոյն մասն է ան որ կը մտնէ ականջներէն:

Տէր Դրիգոր.— Կեսը չենք մեր պողոտաներէն: Աստուած պահէ:

Դարաճէնէնէ՛.— Տեր հայր, ա՛յդ կողմէն — հրսկեցէք: Վարսուն կ'իյնան ձերեքուն հրաւերը պիտի համարենք, երէ պահենք այս դիրքերը մինչեւ մերոնց վերադարձը:

ՏԵՍԻԼ Ը.

Ներս մամիկ ջուրի փարջով

Մամիկ.— (հալւորին) Հէ՞ս կոս մոյդ, պող ջոյ բիծի ձիւ, խմիցէք, եվիտնի, ինչո՞ց երկն տէր դատար տունում պըրգտես.

Հալւոր.— Պրէ կնիկ. ընտա երկն բոն կ'ունենո՞. հոց կօ՞յ դուն ենէյ խապոյ տօ՞յ: Ընտա անօրի փոյեվ ըսոյ շանուոցք հետք գլուխ կեննրուի՞:

Մամիկ.— Պրէ մոյդ, մենք ինչ ասենք նե պալոյ է Աստուոց հետքընիդ ընօ: Խապոյ ունի՞ս, քեզիտնց ա աշխիւր միւռով Աստուոն ուղլմի հուզգուն, ինչալլա էսոյ ետք խալիւրի կ'ազո. շոքը դնոց փշը մնոց. պըրգտես դուք զանէյ նեք նեք մենք քու հանիներ:

Օր. Ժորրահեան.— (կը խմէ) Աստուած տունդ պահէ մամիկ:

Հալւոր.— (կը խմէ) Օ՜յս սիւրսս բրահաթիցով լիս իջնու պապուդ հիզգին:

Մ. Շըխրտըմեան.— (կը խմէ) Արեան հոտ կայ բայց անուտ համ ունի:

Օր. Հանէսեան.— (կը խմէ) Զուրի տեղ հաց, մեր փորը մեր տունն է: Զը վեսանայ:

Դարաճ.— Ինձի մի կտոր օգլ ըլլար. կը լուայի թուրքիան մեջը:

Հալւոր.— Պըրգտէք ըսոնք ավա պաշլեցին միլ վիեվը քըրքով. իսնունք ետք:

Մամիկ.— Ի՛նչ տիւրմիտի կ'աննու. մէյ պապա կըրիննին սող քըննոն:

Հալւոր.— Կըլոգ վէտի վըլընին. ինչոց ընօ նե նիհայէք էյ մը ըսոնք, ավա միէ մօնքօն պիննոն. Աստուոն Սօդում Գումուրի կեակնուն մեջ պի խանձէ գենոնք վե մեկը չի պի գըտըվիէյ մասի վիլեկ սամլօ մը ջոյ տօ հտոնց ան վախըրք: (կըրթայ)

Ներս Արշակ

Արշակ.— (քեմին վրայ) Մի կտոր ալ ինձ կը տա՞ մամիկ, ապերի պէս ծարաւել եմ:

Մամիկ.— Առ դուրսոյն իննում, խմե անուշ քրննո:

Արշակ.— Ուր տեղից վերցրիր այս ջուրը: Փարզը վերքի պէս ջուր է տալիս: Հոսում է. կարծես քուրքի ձեռք կայ մեջը:

Մամիկ.— Չարքիլիսի ջուլ է, տիւնների էլին է. երկնս կուն-
նո, զիյան չունի: (*զուրս*)

Արշակ.— (*մտնելով*) Ո՞վ գիտէ ինչպէս նրանք դառնա-
լու են: Թողին մէկ ժամ հեռու կիւրլեւեր, հունա՛ւ որ մո-
տուդ վերցնես կը դալի, եւ քնտեցին մի վեց անգամ կիւրլե-
ւեն—Ռումլու: Հանաք չի վերցնի. քուրքերը յաւաքել են որ
մեր լաւագոյն ուժը դրսումն է, ասոր համար էս կատաղի
գրոհները:

Պարս.— Ընդ երկու օր երկու գիշեր է: Թուղիկներն
ալ չը դարձան:

Արշակ.— Երեւի պիտի գան անոնց հետ:

Օր. Ճերբահան.— Կ'ըստասեմ ամեն բոլոր — կը շն-
չեմ արտիս հետ: Պիտի նուազիմ քաղցես կամ — կեանքես:

Արշակ.— Մի քիչ ալ բաշի: Ուժգին կացեմ. ես գնում
եմ: Միւս դերքերն քիչ աւելի ապահով են, վաճաքը էս կող-
մից է: Մեր օրսի շուները ուր են ուր չեն կը գան, նրանք
այնպէս կուտ են հիմա որ մեռնին ալ փոքի վրայ կը սողան
տուն:

Դուրսէն.— Կրա՛կ քուրքեր ինչ բախի կ'ըստասեմ: (*ընդ-
հարում*)

Գարաճէնէն.— Հաշոցը վախի եզն է: — Արեւիկ, փամ-
փուտ:

Արշակ.— Միւս դերքերն ձեր կեսը չունին, էլի. կը
նայեմ: (*զուրս*)

Օր. Հաննէսեան.— Հազիւ քի յիսուն հաս փամփուտ
կայ ամենուս:

Մ. Շըխրաբ.— Յարձակում, վարի ծայրեն: Զգոյ՛, դիր-
քի:

Պուրճազ.— Երեւ ամեն տեղերն կախուր քուրք ոնիր մը,
ծառերը պիտի սկսնին ցատկոտել, ծանրացած գունդին վրայ
իրենց տեսնեն այրելով Աստուծոյ աչքերը:

Տէր Դրիգոր.— Այնպիսի վիճակի մը պիտի պատահե-
աւելի սարսափելին: Բայց տե՛ս որ ան կը համրէ իր հանճարը
ծառերու կեղեւեն:

Մ. Շըխրաբ.— Թուրքերն սկսան ծուռ ծուռ փալել:
Շփոթեցին նորէն ձեռք ու ոտ: Խեղճեցնի պէս պոչն կ'առ-
նեն իրենց ուղղութիւն: Ինչ որ ցատկեն ոտով պիտի բռ-
նեն իրենց ձեռքով ու իյնան մեր ափին մէջ: — Հաց կայ
մեզի:

Օր. Ճերբահ.— Լաւ յանկերգ վերջացնելու խօսքերդ.
հաց հաց, քրուեցիր մեզ: Ականջներն հոս կը խառնուին ա-
ղիքներուն:

Գարաճէնէնէն.— Կ'երդնում մերոնք են: Այդ մե-
կըն Արամն է, կրակի կտոր, իսկ միւսն Կուռոն ... քեզ
պահած:

Օր. Ճերբ.— Թեւը պահած:

Մարտուհիք.— Ռումլույեն, Ռումլույեն, — ապրի՛մ մեր
եղբայրները:

Գարաճէն.— Նապաստակի հրամաններ կան ասոնց կո-
ղերուն մէջ: Առիթը փորն ու կոնակը միասին կուտայ մեզի
— յարձակի՛նք տղերք:

Դուրս. Ընդհարում

ՏԵՍԻԼ Թ.

Ներս Մըկըր. Վ. Ալթունեան. Արշակ

Արշակ.— Նրանք են: Կովկասի նախահարում էլ քիչ
եմ տեսել մի նման փորձ Զարկել են Քեմալին մինչեւ սի-
սը — գալիս են: Սկսում եմ ամաշել իմ նախորդ մտքերիցս—
ծիծաղում եմ:

Վ. Ալթուն.— Յախուռն ձեռք կ'ընդունինք երբեմն
փայլուն փերուածներ:

Մըկըր.— Բախտաւոր է Հանրն:

Վ. Ալթուն.— Յոյսի մը կը պարսկենք մեր կապարները:
Կիլիկիան դեռ չ'սգաստացաւ: (*զուրս*)

ՏԵՍԻՒ Ժ.

Ներս Ռուբէն Երկաթ եւ Չանիէլ

Ռուբէն Երկաթ.— Խոնճուրիւնն մինչ վիճի, քաջութիւնը կը վնասէ: Կը տեսնես Չանիէլ քեզ ամուսնան մը բանակուելու ուր կը լանգի այսօր: Ռուբէնը կը սողայ Հանրեմին: Կիտրեւներ կը նգնի ապրիլ մեզմէ:

Չանիէլ.— Ճամարիսը բռնել կ'ուզէ քեզ լաւ է: Չեմ վիճիր, վեհը կը քաղէ վեհ. կը նշուի ըլլալեն վերջ: Մուկն ու կասուն վնասեցին այս լազրանակը: Սովին հացն է այս. մինչեւ եղունգներս անօրի եմ: (Դուրսէն փող ու թմբուկ) — Միանա՛նք: (Դուրս)

ՏԵՍԻՒ ԺԱ.

Ներս Կայծակ. Վ. Ճէրէճեան, Վրէժ խումբ, Մարտաւէրք եւ ուրիշներ

Կայծակ.— (Խնդալով Ներս. — Ո՞ւր էին այս խելացի հազարները երբ Տոկան 500 հետիոտն, 150 ձիաւորներով ձորի մը մէջ քսան հայդուկներու ձեռքին մինչեւ իններորդ մահը հոգի տուին: Երբ Կեօգէլիմն ու Ռուբէնը շրջանի գիւղ ու շէնքերով ամբարձանք 3000 արջառի — ձիերու — սաղներուն, կ'երեւի քեզ ձեզի համար եր հաւատարիմ՝ ձեր շունն ու կասուններու ամենի մոլուցքը. ձեր անունն էր անպայման որ լայնեալս փոքրացանք զոմեւներ, ձեր փառքին համար կովերուն բառաչը: Ձը լսեցի՞ք դուք ձիերուն մոլեգին վրիճը, սաղներու կոխնով, մեր քափ ու դոփիւնի քփոսոցը որ մեր սեմերուն վրայ դարձեալ քարխեցիք մեր սուրը ձեր արեան մէջ: Կը կարծեմ քեզ կասա՞կ է այս: Դուք խեղդեցիք խիղճը խիղճով: — Լաւ ընկերներս, ամեն բան վերջն է: Մենք աւելի վաղ էինք տեսնել այս քաղաքը: — Հէ՛ իմ քողածներն չորս հասակ բարձրացեր են:

ԽՈՒՋԱՊԸ

Արշակ. — Իսկ դու դրել ես մի մասնաշափ:

Վ. Ալթուհ. — Դուք այնպիսի յաջողութիւն ձեռք բերիք որ բաւական է ըսել թէ յաղթեցիք մեզ:

Վ. Ճէրէճ. — Յուշիմք թէ կարելի էր: Աւասիկ վկայութիւնը: Այս երկու մեղեկները: Սեանեան ձախ իսկ ես աջ թելես:

Մըկըր. — Թիւերը որ բողոքիմ ռազմադատ, զլիսանաւձ օձերու պէս պիտի զարնեն թնամին, պիտի ճանին գերիներ:

ՏԵՍԻԼ ԺԲ.

Դերս' Ղլլ. Փանոս

Ղլլ. Փանոս. — Օնօ՛, բայել իկիմ ասլուն ախբիյեքս, թեզ հավասիս մը տուէք, ինչ խապոյ կո ներեն, ինչ էլիք բողիք, հոց շոտ բիլի՛ք ետոյ խապոյ տուէք: Ախբայ նես ձգիցեք գացիք զգմէ: Նե հոց ունիմք, նե հայվոն ունիմք էի կտոյ մը դրոտ առնումք: Չան անցիլ, երնին մը պիլէ չը ձգիցիք նես: Մասուրնիս կրիեք լէք Ֆիշեկնի տեղ բուլլուցը պետոնք իտի: Էէ՛, ինչէ ենե. սող իկի՛ք ա, ենեոյնք ըրինք բոն չգո:

Օր. Հանէս. — Փանոս ախպայ, ալ շո՛տ խօսիցոյ:

Ի՛նչէ բանիդ չը կեէ՛ք, ենկենիդ ըր խաւոն: Նեք էլ Ղլլ-իցոնք Փանոսն խօսիցնք պիւրին քնայնօրը տնկիւմիս ենեւոն: Ձեյ մեկնեն ինչը պիկին, հա՛ հըմմո բիլոնիս չի բըռնում:

Կայծակ. — Շոտ լսիցոնք, ձանդ կրէ: Չանքը կինես թէ եքեն իտեղը ինքն է:

Տէր Գր. — Նրիցս Ասուած, փառք եղ, փառք եղ: — Այս հոյակապ երբրուածը, յախուռն վնիւ մը սկիզբէն պիտի ըլլար պարզ սխալ կամ ձախողանք, եթէ չըլլար Զօրութեան լ բարիքը կռուելու զայն իր ամփին մէջ:

Արշակ. — Թող նրան Տէր Հայր, իր գանի մէջ. նա զր-ցում է մեզ ունից՝ ունի: Զը սրբագրում իր սեղծածին: Աստոյ սեղեմաւորի վրայ դէւեր պոնդում են իրենց եղանակը, որին պարում են մարդիկ: Հենց որ կացել ենք հասեղ կը հաւաքուին նորից մեր առնամաներին մի ուխտարն հաւարի-ներ: Բոպեները քաշում են մեզ արնիկէ օղակների պէս: Մեր ծափին խանդավառում են դէւեր. մեր աղօթքին ծիծաղում է Ասուած: — Ու մենք ալ իրանց ենք ծիծաղում:

Դուրաէն եկեղանիկի սուլումներ — պատկեր

Օր. Պուլ ճադ. — Ինչ անուշ կը փչէ այս բռնունը, պի-տի մեղնի զոգցես սերեն. քաւ աղբան կարծես թէ գայ մար-դու մը շրթունքներէն. աա՛ կեցաւ:

ՏԵՍԻԼ ԺԳ.

Ճեպ. — (*Կերեւայ կեղրոնի լայն բացուած քէն*):

Բոլորը. — Զօրավարն է:

Ճեպ. — Քաջես, եկեք առաջ: Ձեզմով կը բողոք զիս վերես մահաջ. պիտի՛ ապրի ձեր զօրավարը, որքան դուք դառ-նաւ յաղթանակէ:

Բոլորը. — Ապրի մեր զօրավարը:

Կայծակ. — Որքան ապրիս դուն, պիտի երթանք մենք յաղթանակի:

Ճեպ. — Հրաւիրն դուք տուիք երկու թիւ, ու երկու թե-ւեր. պիտի քաղեք զանոնք հայկեան անիւնի մէջ: — Պիտի՛ ունե-նա՛մ արդեօք իմ ալ հողակոյսս: Դիշատիլ իտեալ մը կ'ընէ մեզ նիւաղներ. մեր երազներն կը մեծցնեն եղունգ ու ալ-ոսներ: Ինչո՞ւ. այսպէս գազաններ, այդ երկու մեղել ու եր-կու թելերու դէմ քա՛նքի դիւ զարկիք:

Բոլորը. — Հազարներ:

Ճեպ. — Նքէ չը սխալիմ, 48էն աւելի չէ որ ինկան Քե-մալի անհաւիւ վաշտերու դէմ. հազար-հազար դաւերու: Թող

ողորմւն ձեր յազրանակներն անոնց, երբեք պիտի չը պար-
տախին: — Հոգ տարե՛ք ժողովուրդին: մեր ներքին պարիսպնե-
րն ու պատերազմը պիտի՝ որոշեն մեր արտաքին հակասները:
Հիւանդ հազով կը բնդան նկուղները: Վախը կայ ժանտախտի
մը: Անձափոք մագիլներ կը սեղմեն ժողովուրդն հոգիներ: Դեռ
չը հասան Ասանային խոստացուած ուժերը:

Զատիկէլ. — Սուրհանդակ երն երկու ամիս է կուտեն մե-
զի հետ:

Մրհրդ. — Անոնք կուտեն մեզմէ, բայց խոստումը կուտե-
մեզ: (բժժիժադ)

Վ. Այթուհեա՛ն. — Նեղ ու բա՛ր օր մ'անուրէտ անոնք
կուգան

Դ. Փանոս. — Պե՛հլեմիւս Լնիլեմ էլին վիթխով եղուրնիս,
ջենեկներ ի՞նչոն գոն: Ավա Ֆրըրլտիս մը կը դարձնեն միշ-
տ զխտուն քսեօնք. բնաս գիւղ մը, բնաս ասեն մը սահաք մը
իյկընքու չէլ ի՛նչ: Ավա կ'ըսենք, գոմ կուցնոմ, մենք հեյէյս
հեցնէքին մեզն ա իւրեկնիք չենք հեցնք: Կրկնիկա կիցնող աղի-
նին քա հիցնողից հետ նամբո պի բանոն, սիլոն պի գոյ, ֆի-
ւեք պի գո, քեփ պի գո, երգոգ պի գո, եւ պի գո, հայվան
պի գո, զգմեք պի խրլասեն: Իկեք օղլու իկեք, էյկու ամիս
առանջք ավա իկեք, հալեն կագո: Դուք ալ պելո՞ կ'աւզենք.
իկեք, կագո, պի գո հի՛ալաք քիւմն ա կափով ի՛նչով բոռով:
Սիս ձեյն ա ըսոնց ա, ընոնց ա քիւմիդ ա սիւսիլե՛ն...:

Օր. Ճեր. — Սուս կեցիլ էմի, ավա կուգոն, եր դու սա-
պրը հեցես, ազօրք հեցիլ ունիս, հեցոնք իկո՞ծ կ'ուննոն:

Դ. Փանոս. — Էսեօյ պիլիմն ու խրլաֆօրք հեյէ հեյէ:
Հըմմո՛ հա՛ն (կ'սպասոնայ)

Վ. Ճէրէ՛ն. — Անկարելի է որ դո՛ւ կրկնիկան իր խոս-
տումը:

Դ. Փանոս. — Հըմմո պիւսպիւրիւն փաթլամիւ պլն-
նոմ:

Կայժ. — Շար ու Սիսեն յետոյ երբ հարիւր վիճակ աւե-
լի մեղմ եր ներկան, մեկնելու պատրաստ մեր ծրագիրները բ-
ախն անոնք կենալու: Մենք որ կըցանք բեմամի աղիքներէն
ժաշել իր դաւերը, ուժով զանոնք անգոսնելու, չեղանք նոյն-

ժան բարբառոս մերժելու մեր եղբայրներուն գործակցու-
թեան խոստումը հայու այս գործին մեջ: «Լեռնային Կիլի-
կիոյ սիրեն է Հանրն, փրկող հակասն կիլիկեան Հայաստանի».
ազգն հոգեպինդ կը հետեւի շարժումին, չ'ըլլայ որ լիք է կո-
ռիւլ. գրաբերները երէ մեկ քալ նախանշեն կը հանդիպին
3 հազար կամաւոր եւ ուրը պարէնի սալներուն: Կոռեցեք
կասաղօրէն, անպայման, քաղ կամ դազալ միասին պիտի
սանինք» ու դեռ հազար բառեր յոյսի. խրախոյսի որ երբեք
մարդու ձեռք յանձնեց բուղբին: Նամակը, կիլիկեան միջ-
կուսակցական կոմիտէի ստորագրութեամբ լուրերու գրողն
է: Սպասելու կամ ոչ, միջոց չը կայ մեզի փոխելու իրերու
արդիական բերացքը: Թեմամին օղակ-օղակ պաշարած է մեր
վիզը աւելի անդորմ ու կասաղած ժան երբեք:

Ռուբէն Երկաթ. — Սպասելու չէ, սկսած ենք վերջաց-
նելու:

Արշակ. — Եփ է քալիս արիւնը կակուղ կողմիս մեջ,
սկսում եմ կասաղել: Ինչի՞ ենք կեցել հոս որ վախճանք մի-
շաւուրանք սանալուց մեր մեկ մասից: Հինգ հինգ էլ անում
է քա ու ես քա մասներիս պէս հաւատք տուցի որ նրանք
կուսակցներ իրանց խոստում, իսկ հիմակ գգում եմ քե՛ մաս-
ներիս քիւն իջել է մի գոյի ու ամիս մեջ ձեւացրել ինչ որ
բռնուցք: Խաբել են մեզ, խօսք ունեք դեռ, այլապէս Սի-
սից յետոյ մենք կը լինէինք Ասանա, ճնող-երախայ մեր գր-
կում 800 ժողովրդի հետ: Պատանքի՞ եք սպասում, այդ էլ
չեն դրկի: Ասումա՞ծ կամենում է որ մենք կոռեցնք արեան
վերջին կաթիլ ու միմակ սանենք ժամանակի բուսած
ոսքը:

Ճեպ. — Բժիշկ ինչո՞ւ կ'արգիլես զիս: — Քաջե՛րս օրերն
հասած են իրենց պսակին հետ շրթունք շրթունքի: Կը ծնի ծա-
մանակն յանդուգն ձեւեր բայց կուտայ իր քաղը: Մենք յու-
սացինք մեր ամեն բջիջով, որ մեծ եղեւնը բաւական կըթած
կ'ըլլար հայն՝ ընելու, այն որ կընան ու կը տուժեն, կը սի-
րեն ու կը գոհեն, հետեւելու ամիսսներով: Կիլիկիան կընայ
օգնել մեզ ու ոչ:

Բոլորը. — Այդ դաւել է:

Վ. Այթուհ.— Լեցնել մեր կապարներ փամփուռնի տեղ տալով. գտնել մեր յոյսերու տեղ տնառի կտրուներ. պարսպել մեր գոյութիւնը բռնամի ձեռնոցի, մտնել անմեղ խոսքի մը արիւնը. փշելու ազգային դասը կուարե պղպղակի — ինչո՞ւ այս, Ասանա:

Ճեպ.— Բան պիտի չը պատահի Հանրանին որ չըլլայ կիլիկիոյ: Դրժելով իր խոստումը, ան մեզի չէ՛ կը դառն իրեն, երբ ուրիշ մը այդ խաղը, չորսար անոր վրայ արդէն: Պիտի ունենանք մեր ուսերուն խաչի վրայ խաչ, սուր սուրի վրայ. մեր եկած չափով դեռ քալելու դեպի նոր պատկեր, գործ առնելու պիտի չըլլան ուրիշներ մեզի չափ քաջ: — Մասամբ, մեր նակասագիրն կը տուայ դիմագրեմ Լարոզիչի մը նանկին մէջ: Ֆրանսա, երբ ամօքը, եկեղեցին քեզի համար չեն, ու սկարը պիտի ըլլայ քաղաքի հրեշտակը. երբ խղճեց ջուր պիտի խմեն մոլեգներ, ժպիտեց ծնին անեղանակ ու խառնածին ոգիներ. երբ հարսի կողոպտուի կը պարտիս մեծութիւնը, հերկելով հողի տեղ՝ ծծումբ ու դաշոյններ, հաւաքի եկիւղով՝ ուր ձիերը չեն քաշեր. երբ դուն ես դիւանին այս բանաստեղծութիւն քաղաքի ալ ըլլայ մերիկին պէս անողորմ ու տնառի: Ասանա եւ Հանրն առանձնապէս կը կորսնցնենք ինչ. երբ պատերազմը ձախողի երբեք, մեր կեանքին կիլիկիան է հաշուետուն: Հայդուկներս, հնազանդ անոնց օրէնքին մեկ պիտի շարունակենք կռուիլ: Հացի համար գետնէն պիտի ժողովենք մեռելներու մանանա, մուկերն հասած — պիտի կրծենք ինչ որ ունի հողն իր կրծքին, փսոսախով վար. երգիներուն քիթիցն ու երկարը, հաս-հաս կոնդեր, սիւնի յաղթ իրաններ, հողի մէջ մեռելներուն ներկած ոսկորները պիտի ընտրենք մեզի գրան — կռուի՛նք, կռուի՛նք, ուրիշ ոչինչ ձգեցին մեզի ընելու. Մեր դուրսններուն դուրս պիտի տան հոս ու հողին, կար ու քրտն քարի ոգիներ: Քաղաքի մը դիւցազնութեան պիտի արտասուեն նոսրներ, արեան պիտի գան բուծումի՝ հաշմեր ու բռնամիտ, դաւաղիւրներ: Պիտի պատուի ցեղին սիրտը երկուքի, ձեր անունին՝ հաւաքուին հսկաներ: — Գացե՛ք, ինչո՞ւ կ'սպասեք: Ձեր ակնային կը հալեմ միայն լեզուներ: — Դիրքերուն:

Բողոքը.— Դիրքերուն, դիրքերուն:

Օր. Հանգստան.— Սպառնացար մինչեւ վերջին կարիւղ: Քնացի՛ր: Թող մոգին քեզ արմաւներ, գումարեն կեանք, սիրտ կեանքի վրայ: (Գուրս)

ՏԵՍԻՒ ԺԴ.

Ներս Տնտեսութեան կոմիտէի գիւղերը

Մ. Էֆ. Գալեան.— Սիրտ կը տրոփե. այս անուր յաղթանակը պիտի ունենայ նոյնքան բռն ու նակահարում: Շուտով պիտի կրենք կասաղի վնասներ ու ոռոգող նակահարներ: Կ'ըսեն քե Թուման մը համբայ է 30000 սովալլուկ շուկերով եւ անսպառ մքերով:

Չալճեան.— ձիւք է: Սնունք կը գագուին վայրկեանին մէջ. կը պատմուի քե Թուման չորս արջ է Տողանի վրայ, անոր պէս հարիւր աղուք:

Սօղ.— Մեր դիրք ու պարիսպները կրկնապատիկ են հիմայ. մեր քիւրերու շղթան լարում ու պրկում յուսանաւ աշխոյժով, որ կ'ընէ մեզ կասաղիներ: Ինչ ալ Թուման պիտի չըլլայ՝ Տողանէն աւելի իգալուրջ — ունայն գորգստան, կամ, պոչ ու պոռ մեծցնող պակաս մը:

Ս. Էֆ. Գալ.— Երկու ժամ է որ պարենի սալերն անցան Հանրեն, բայց դեռ կը հնչեն ականջիս մէջ զանգակի կտրուներու պէս աղօթներ, աղաղակներ ցունց երգեր: «Փառք թիւրջ, հաց, հաց, կեցցիներ»: Տնտեսական անողորմ մեր դուրսը, մեր կռուող քիւր որ հազար չէ, հոգեկան ընդհանուր մաշմուք, հիւանդութիւն, սով, յուսալուծ, ռազմական ուժի պակաս, հազար ուրիշ ազդակներ որ երբաւով կ'ընդարձակեն վերմակներն, ամենագով օդին մէջ ալ պիտի այրեն մեզ քափէն:

Չալճեան.— Ժամանակի ակնաններուն մէջ կ'ըլլայ լա-

ի ասեսը՝ յոռիսես: Գայեան էֆենտի դուն փոխուած ես, ես պակսած:

Ա. էֆ. Սողան.— Բոն մը ալ չի գո, հեղէ քիչ մը իժով իշտոնք աղօթեմք: Ան որ մեզ հասցուց աս օրէյուն պիտ' ագահ:

Մ. էֆ. Գայ.— Մտիս մեջ սեւ խորհուրդներ կ'ոտնահաւեն զիրար, կարծես քե ուզեն յոնկերուս աղեղեն, դուրս զարնել զունդ-գունդ աչկես: Կը վախնամ հողերու մասնութեան կոխելու վրան, կը քաշեմ մարմինս, հաս հաս ջիղերու վրայ: Դուք գացե՛ք. աղօթեցե՛ք փրկելու սեւերը, ես կ'երթամ լուսարան, լուսու ձեռքերս կ'իլկիկայեն, լուսու Ասուծմէ: (Դուրս — բեմը կը մթնէ):

ՏԵՍԻՒ, ԺԵ.

Ներս 2 սուրհանդակներ

Ա. Սուրհ.— Հոչակաւոր վոհմակնէ: Բանակեցան այնպիսի դիրքոցով որ կարծեցի քե հնչեց դասասանի օրը: Մենք միշտ պատահեաք ենք Ասուծոյ ձախին, ու այս հեղ երկուսն եղանք քաւութեան գործիքներ:

Բ. Սուրհ.— Ի՞նչ ապուշ յանձնառութիւն մերը, աւրել մեր հանգիստը ու գալ հոս 8000 ի քաղաք մը յուսակապել սնանկ խոստումի, երբ յոյս կար ազատումի: Եթէ Հանրն պատահասուի, սուրհանդակներ մենք խաբեբայ տեսնենք, կ'ըլլանք անոր դաւանանքներ:

Ա. Սուրհ.— Հայ անկումի նախօրեակին, ոչինչ կը մընայ մեզ ընել, բացի պարզ անձնասպան ըլլալ մը, եկեղեցւոյ մարմարներուն վրայ, ցուցնելու գոհուողներն ուրիշի դաւին, իրենց պաշտօնի մեղքին մէջ:

Բ. Սուրհան.— Հանդիման քախք պիտի զարնենք արեւն Կիլիկիան:

Ա. Սուրհան.— Երկուեւեթ ամիս է մեր գալեն, տա-

սրնեւորը օր Ռուհուի գրաւութեն ժամանակն իր գիծերը կ'առնէ մարդու ափերէն: Մենք կը մեռնինք մեկ անգամ — բայց ամեն հեղ ասկէ յետոյ որ հայեր գլուխ քերեն, շփումին մէջ պիտի զգան մեր երկուքին սակորները (դուրս):

ՏԵՍԻՒ, ԺԶ.

Ներս Օր. Հանդիման

(Ճեպեճեանի պատմական) Ո՞ր գիտնալիք քե ամեն երեկոյ ուրուականի պէս ձեւ մը կը չարչարուի պատահանիդ գուրին առջեւ: Վերքը կու կողդ իսկ իմ սիրսն է — ա՛ր երբ գիտնար, պիտի չը բանա՞ր, նայելու անգամ մը: (Կը կախուի երկաթե խնկարէն) Պիտի խնկարէն: Եթէ լսեաք սէսէս միայն «Աստ» (Կը սուրէ) ... էն: Հո՞ղ, կարծեմ արքայոցի (լուս քրքրէ) երազէ մը ուրիշ երազի: Տեսնենքն այս անգամ շուրժեցան ինձի համար. կը նոհալ հպուոր զարնան սեւեր. ի՞նչ առաս փալեցաւ այդ փոստուան: Խորացա՛ն շուրժերը. Անտվոր ձայներ կան: Պիտի լուծուիմ բոլորի մէջ: Սուրեցի ու արքայոց հմայումի պէս. երբ փախչիմ պիտի նայի՞ ետեւս: (Կը վազէ)

Ներս ժողովուրդի

Դո՞ւք եք փոքրեր:

Օր. Պարսապեան.— Դո՞ւք ես Օրիորդ Հանեսան: — Թուճան կը ցնցէ մեր փեւերը վերիվայր: Անազանգը շուրժ կը հնչէ գոռ, պիտի պայքին հակասենք: Պիտի պատահի սարսափելին:

Բոլորք.— Պիտի մեռնինք կամ ապրինք:

Օր. Հանէս.— Կատաղութիւնն կ'ընէ գիս անհամբեր — կը դողա՛մ:

Օր. Ճեպեճեան.— Հոգ ու դող պանեցե՛ք ամենը ձեզի մեր խումբերն ահուսն կը սպասեն մեզ: Ազուոր գիւրբ է, Աս-

ուած մեզի հետ: Մեր եղբայրներուն ջիւերը կ'անցնին մեզմէ: Մենք անոնց կը հրամայենք երգերով ու նայուածով: Յառաջ ելլենք:

Օր. Հանձսեան.— Պիտի զինուիսն այս անգամ մեր լեռներն ալ:

Օր. Պուրճ.— Կոյս պիտի պահենք մեր կրօնքը: —Ած-խացի՛ր գիշեր. պահե աղջիկները:

Բոլորը.— Մահ կամ պատիւ.— Յառա՛ջ, յառա՛ջ: (դուրս)

ՏԵՍԻՒ ԺԷ.

Ներս Հաճընի ոգին քնարով.

Կողքէն կ'անցնին զինուորներ. դո՛ւրս

Ճեպ.— (Կ'երեւայ պատուհանէն) Ո՞վ էս դուն որ գիշերէ գիշեր երբ կ'սկսին երագներ մերկասանջ զիս օրել, կամ բարձիս վրայ անոնցմէ կը բռնեմ էս մեկ քանին՝ խեղդելու, ուրիշներ՝ գոցելու կուտիս վերք: Երբ երագներ կընեն զիս ամբողջ ու նորէն կէս, կը լրջան ու կը մարի՛ն խնդալէն. կամ երբ վախժանուն ձեռքիս տեսնեմ, ու խառնուցեմ աչքերուն, զանգակներով հաս հաս կը ժողովին սնարիս շուրջ մեղայելու — խաբելու, կամ երբ դուի մը տսփին մոլեգնօրէն կը տուայիմ. ո՞վ էս դուն որ կը գողնաս աղանջներս կասաղի ցայգերգով: Բաւելու հոն սիրտդ, ու եղանակիդ արնաւիրի-րուր մազմուրիքն մեջ կը խեղդես մընուորսը: Թեեւ սիրեմ մարտերգութիւնդ, պիտի չը հանգչեցնես զիս երբեք: Այդ դուն էս վայրենի այդքան, գոգցես ուզես աչքերով լուսինը զարնել վար: Կ'ուռիս այնչափ. վախժամ պաշրիս: Կ'ուզես ըսել քե բաներն հասեր են իրենց վե՛րջը, կամ քե պիտի չընդունի հողին սիրտը աւելին: Սխալ է խորհիլ քե դուն վրէժ ու երագ չունիս երկրի վրայ: Կ'երթա՞ս. — գնա՛, ի՞նչ պսակի համար: Զգո՛յ՛, Թուփան չը գարնէ քեզ: Կ'իտե՞ս որ

կուռի ժամն է, ու վիրաւոր վագրը էս արիւնի պղպջակներ կը խաղամ Աստուծոյ հետ: (Հ. ոգին դուրս) Բարի ոգի, պարս-ցուր դիրքերէն բոց ու երգեր, սար քաղերուն պարսիկ փի-ղեր: Եկուր նորէն, այդքան կը նմանինք իրարու, երբ մեռ-նիմ պիտի արթնցնես զիս նորէն: (Կ'անհետի)

ՏԵՍԻՒ ԺԸ.

Ներս Կայծակ, Բամանատարներ

Կայծակ.— Երեսուն հազար է Թուփան, պիտի հանդի-պինք երեսուն մարդու պէս: Մենք հազար ենք: Մեր կիրճե-րըն ու լեռները. անհարներն ու դիրքերը պիտի տկան դժոխ-քին ալ: Մենք՝ ամենուն:

Վ. Այթուհան.— Այս վերջնապէս պիտի գծէ մեր բաղդը:

Սրմենակ.— Ժամանակն է որ Կիլիկիան գայ օգնու-թեան:

Դարաճ.— Բան չեմ ուզեր երբ օգնէ Աստուած

Արշակ.— Իսկ էս բան չեմ ուզի քե մոռնամք եղ եր-կուք. մեր բազուկն ու գեներ պիտի որոշեն ամեն բան:

Վ. Այթուհ.— Պարզ խաղ մը չէ այս անգամ որ կ'ընէ քեմամին զինուոր ու ռազմամբերքի, պահուած ուժի ու շա-հաճ դաւերու քանակով: Վախժամ խեղդուի հրաւեր իր կռի-ւին մեզ:

Կայծակ.— Մեր բաղդը ինկեր է շաւիղէն դուրս, բն-կերներն. վերջին նիզն է այս: Տեսա՞՞մ եմ դուք յուսահատ գազաններու կասաղի մարտնչութիւնը: Պե՛տ պիտի ունենամ դիրքերուն վրայ, ահաւանելով, շուրջի մը միջոցին միջ տար դիակ նետելու ձեռ ուտեմ: Վաճառպետներն կ'անապարհեն մեր զինուորներու, դիրքերուն: Անոնցմէ առաջ կամ միասին պե՛տ է մենք ըլլանք հոն: Առաջ կը հրամայէ Կիլիկի դիրքին, Զե-նեներէն պիտի առնէ Քօբուր. Ղանլը Պագար կը պարծենայ ղլահանով: Մկր կը հրամայէ Նազրին:

Ներս զինուորներ. — Պիսի պանենն ազգին համուսը:
Բոլորը. — Ման, ման կամ ազատութիւն: (Դուրս ամէնը)

Ներս Հաճընի ոգին, կը ժաղլլի լեռ, շեփոր
պատերազմական ս զմուկ

ՏԵՍԻԼ ԺԹ.

Վարագոյրը կը ցածնայ ընկն մէկ մէթը վեր. ուրկէ
կ'երեւայ ճիւղալիքն անցքը — ոտքեր, անխնէր, եւն. —
կը լսուին ահաւոր զանգակներ: Բողէէ մը կը բացուի վա-
րագոյրը, ցուցնելով տուններ, պատուհաններէ գլուխներ
մանուկի, կնոջ, ծերուկի — մերթ կանթեղ. — Ամպա-
մած լւսին: — Ներս Վրէժ խումբը.

Լեւոնուցէ՛ք այդ գանգակները. լեւոնուցէ՛ք:

Վ. Ճէրէճ. — Այսօր կ'առնէ իր անունը մեր խումբի
նշանաբանէն իմ քես աշտպէս պիտի մրցիմ ձեզի հետ: Մանն
ու բուրբ պիտի ճանչնան ճայր հակէն: Պիսի պանենն Բա-
ջերուն սրբութիւնը:

Ա. Արարաջան. — Պիսի փորձենն անցնիլ մանր ապրե-
լով:

Պ. Սեռնեան. — Հայու կար է Թուֆանի սփնկներուն մէջ
պիտի խմեմ միցչեւ վերջին կաթիլը:

Բ. Պալապ. — Ողջ բռնէ ու ճանկն կիլիկիա:

Յ. Չամախ. — Մի յիշե՛ր դուռ անունը: — Այս գան-
գակները կը կասողն զիս:

Բ. Պալապ. — Բարեպաշտ ժողովուրդին խաչեր սրելու
համար է: Պիսի լսե՛ք արդեօք Աստուած:

Վ. Ճէրէճ. — Ընկերներս, յառաջ. կը հարցնենն այդ կե-
լիկէն:

Բոլորը. — Վրէժէ՛ք: (Դուրս. պատերազմ. կը սաստկա-
նայ):

Ներս Աւսոյ Սեղրակ, Ղլլ. Փանոս
Աւսոյ Սեղրակ, — Բիւ՛ւ, Բիւ՛ւ, Բիւ՛ւ:

Ղլլ. Փանոս. — Ըսոյ սեյսեմին ա Զիւնենին լուի հոմ
կաս: Կուր կը շանն. հելէ տուն իշտոմ ճամլո մը ջուլ
խմենն, պիտիսէս իսնուն: Աս քիւմին բոնոթ ես մէկ ձեռ-
քիս կենենն: Բոնը բանէն անցիլ է, ճանա մէյ Կիլիկիան
կինեղ եֆենսուեց Բեթը պիննո տէ, Հիննոյ եարջմ պի հաս-
նին: Դուն եկո լեք աս եղպիսեկին ֆոյր զէտէ: Կոնակնուն
վիլեվը գսն, քնսա միլէք իզի խըլասին: Մի սէկի ես, գա-
լուն զո նէ եօնա պուտե ես (Դուրս):

ՏԵՍԻԼ Ի.

Կ'անցնին ձախէն աջ՝ հայեր. Ոգին խեղազար.
Մ'էլ: Թնդանօթ

Ճեպ. — (Կ'երեւայ պատուհանէն) Այդ Բաղաֆն է. երկ-
նարկախ ու հողին վրայ առաձիգ մուխ ու մուքի մէջ կո-
րած, փաքքուած քամներուն: Իր միսին մէջ Արեւի նայ-
ուածքներ ու պակեներ Տրովադայի, շէղ ու դիւադաշն:
Աստոյ բախին խաղամոլ. դաշունահար երագե, դառնալու
արեան ու ոսկորի ամենի այդ մահապար-Հանքը: Մրկա-
ծուք ու լեռնալանջ, ժայռերուն մէջ մագնէս ու աղեր հըս-
կաներ, խոստումէ մը խաբուած, արիւնաբու ու ոռնացող
վոհմակին դէմ, ապրելու համար: Ափ մը հողի վրայ խաղա-
լու ոստումներով հերիւլեան հասրակներ—դառնագոյն էջը
մահուան, իբր չնչին ոսպախադ: Հրաշաքնչ ու դիւցազն առ-
խարի մէջ, Թորոս-Լեւոնի այդ Բաղա՛ք: Կիլիկիա դուն կը-
նաս չգալ: — Կրնա՞ս, կրնա՞ս.

Ահաւոր զանգակահարութիւն. Լուսարձակումներ
Ներս Տէր Երիցե. Ն

Տէր Գր. — Լսե՛ք արեան ցայգապաշտօնը, ականջներ ու-
նի՞ս. Տէ՛ր: Լսե՛ք, ինչո՞ւ սեղծեցիք մարդն աշտպէս, քսիմ

հու պատկերդ ե: Աւարչութիւնդ ամբ ողջ տուիր ոնրապարտի մը ձեռքին: Ստեղծէ նորէն: Կայէն դեռ կը մեղանչէ, կոտորէրուն վրայ, կ'ուզէ Աստուծոյ հասնիլ: Երբ հոս սահմանած կեանքդ մարդուն հուն ու ծիծաղի համար է, երբ մարդ իր եղունգի կայծերով այրէ մահը: Արեւի տակ նիւաղն անարգել ոռնայ քեզի ու սաղմնէ իր ոնիրները: Այլ ի՞նչ ես դուն, հաւատա՞մք քե վախի անուն: Օ՞ղ: Հա՞մ քե հոս. երբ խիստ ժպիրն եմ շանքահարէ զիս ու ցուցուր քե կրնաս, կը նմանիս քիչ մը մարդուն, հայր ու Աստուած: (Դուրս)

Դուրսէն կը յառնին

Սրբ. — Բռնեցէ՛ք Կելիկը, դիրքը, դիրքը:

Կայծ. — Կրակ, կրակ, զարկէ՛ք տաք: Ուժգին:

Դարած, — (Քրքիջ) Տեսե՛ք իր կրուկին վրայ դարձաւ քե-նամին:

Վ. Ճէրէճ. — Թու՛նան իմ ձեռքս պիտ' ուտես դուն սոխ ու պրաս:

Ճեպէճ. — (Ճագարով կը պոռայ) Յառա՛ջ քաջես, յառաջ պարքես. ամզահա: Օրը կը նայի ձեզ. ծունկի պիտի գայ քեանմին: Կրակ, կրակ:

Ներս մարտուհիներ

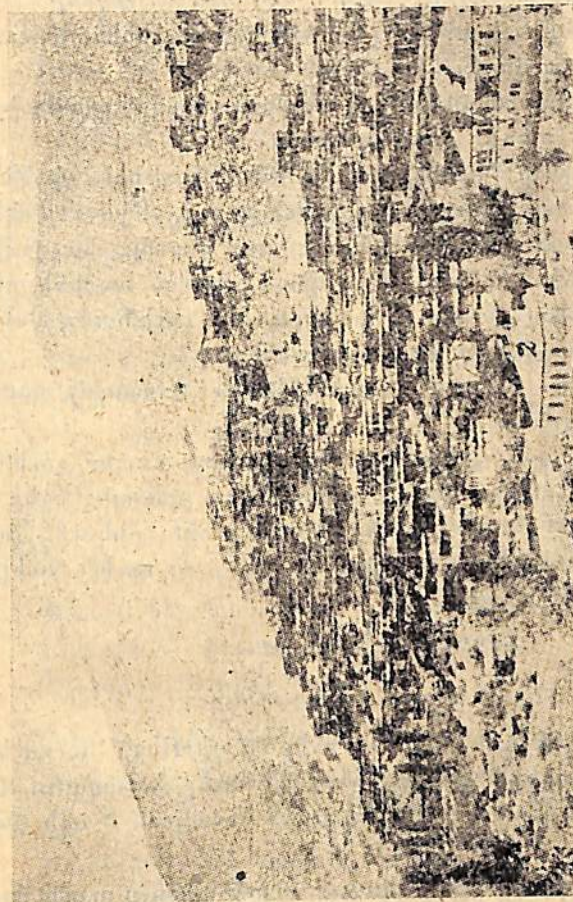
Օր. Հանէսեան. — Դուն Աստուած չես երկնի մէջ որ տեսնելով պիտի ներես այս ամէնուն: Տարբերութիւնդ քերէն: Ու դեռ քար ձեռքիս կը զարնեմ նակե՛նք՝ քեանմին: Չ'ըլլա՞ս դուն մարդու շինած որուն ի գուր կը մաշենք մեր կազմը: Արդարութիւն, օրէնք, խիղճ, ո՞ւր: Յառաջ քոյրես, ձեռքի ոնիրն կը մոռցնէ ամէն բան:

Բո. Երբ — Վրէ՛ճ. վրէ՛ճ: (Դուրս)

Դուրսէն թուրքեր

— Հանընցիք, ի գուր կը յոգնիք. մեր քիւով կրնանք չորս անգամ փաքքել Հանընն ու պակասը լեցնել ձեր աղիքներով:

— Թու՛նանի քաջութենէն պիտի կարմրին Տողանի մե-նելները:

ՀԱՅԸՆ ԵՄԶԸՅԸՆ
1 — Կառավարատուն, 2. — Ոստիկանատուն 3. — Ս. Աստուածածին
Կիւղեցի — Կիւղեցի

— Զարկե՛ք անխնայ, շուքներու պէս, կեամբուները, միս կ'ուզէ մեր Ալլանը:

Համազարկ — ինչոր՝ սկսաւ կը տուէ Խուճապումներ

Նե ս մամիկ, ամուսին, հարս, մանչեր, աղջիկներ

Մամիկ.— Եո՛ւյ կոս, եո՛ւյ կոս Կիլիկիա, Հենին կաշոն ձեռոց, ուղո՛ւկ, ուղո՛ւկ: (*կույայ*)

Հարս.— Զարե՛ն պիլու էլ, աս կոյճանումը պիննէյ ի-սի: Այ Ասուա՛ճ քառնո միէյ ինքեխոմը:

Հարս.— Դիսնի Ֆուդիէյ, ալ ինչ պի բուսցնե՛ք, ցիլէ՞ն, գալի՛. չէ, չէ քնսաւ քսքը սեւի ագոնէի կսուց, Թիմուրիէնկի վուսէյ միջան պի գոն: Կինէ Ֆուդիգ պի բուսնի հալուվի իսպիսօկ մագնի, եւ հայսի էչոց կիպի ճեղքոն՝ ետրենի պի վեքիէս: Հէ՛յ Ֆեօլ, ճեղքուէ, բա՛ց մեջդ եւ ջուխուրիգ մեջ քաղէ սիււմնին, վի միէ նամուսը պենէ:

Նրախայք.— Ասուոնձ պապիկ, Ասուոնձ պապիկ, կծոկ վեքիէ քրլոցը գլխուն:

Ճեպ.— (*գուրսէն*) Ինչո՛ւ էք հոս: Դուք մագեր ունիք երկայն սաքի պէս, հիւսեցե՛ք պարասիկներ, պարպեցե՛ք լեռները, արծակեցե՛ք քաղեր, քաղեր: Դուք ունիք քիկունք ու քիւի, սրունքի ոսկորներ. քաղեցե՛ք զանոնք ու տուէք աւելի քաղերուն: Դացե՛ք, գացե՛ք:

Հրդեհ. զանգակներ

Ներս Արշակ եւ ուրիշներ

Արշակ.— Լսե՛ք զօրավար, աւուել են դիրքերը, աւուել է Ասուաճ, պալքել է դժոխքը. հրդեհն առել է քաղաքը: Որ ես եմ ճեղ լինէի վիրաւոր: Մեր հիգերին ծիծաղում է օդի մեջ մի սեւ հաւա՛:

Ճեպ.— Ինչո՛ւ եկար մեկու մը որուն կեանքը ուսնէ վեր է միայն: Գնա հնչեցուր զանգակները. քող լսե՛ Ան. Կանչէ մեռելները, շարուին ճորհն. սպանութիւն է, քիչ է մեկ կեանք մեռնելու: Թող պատիճ եփուրներ ու ցասումն պահուին ոսկորներն իրարու ետեւ: Հանէ աչքեր հարսէն, կոյսէն, քաղէն, երախայէն, կապէ ջուխս-ջուխս ագնաւի ոսքերուն

զրկե՛, դրկե՛ Կիլիկիա: Յետոյ մագլցե՛ ծուն հետ քարճրրե՛նա-գոյն զագարներ աղօթքի ու գոհութեան. յետոյ քափ տուէք ու պոռացե՛ք «Քու կամե՛ք քլլայ». յետոյ այնպիսի գոռոցով՝ որ քոքուէ մանն իր գոհէն, «կեցցե՛ Կիլիկիա». իսկ յետոյ՝ տար զանոնք ու ագնալաւս, ու ագնալաւս բոլոր ու ագնալաւս:

Հաճնի Ողբն կը փախչի.— Ճիւա՛ղը, ճիւա՛ղը:

Դուրսէն.— Վրէ՛ճ, վրէ՛ճ — յառա՛ջ: (*Կ'արշաւեն*):

Դուրսէն թուրքեր.— Ալլան, Ալլան, յառա՛ջ քուրքեր, զարկե՛ք անխնայ:

Հայեր բեմ կը թափուին

Ճեպ.— Ինչո՛ւ համար այս նահանջը — ո՞ր դիրքերը կը մնան դեռ:

Բոլորը.— Ոչինչը:

Ուրեմն ինչո՛ւ կ'ապրիք դեռ, դուք որ վարժ էք կռուելու առաջին զինքերուն վրայ մանուսն: Այսօր ազգեր պիտի կռուեն ձեր մանր, քանամին պարսուի անկէ: Այսօ՛ր...

Ներս հրամանատարներ, Վրէճ խումբ

Կայծակ.— Հագարի դեմ մեկ կեանք ունի՛ք կորսուելու:

Վ. Ալթուն.— Վերջն են քաներն, պահենք ազգին նամուսը:

Դուրսէն.— «Մայրիկ, մայրիկ: — Պանէ մեզ Ասուաճ:

Ճեպ.— Դեռ շահ կայ վերջնագոյնին մեջ քաղերս:

Դուրսէն.— Խոսմանադրու՛ժ Կիլիկիա:

Բոլորը.— Յառա՛ջ յառա՛ջ

Ներս Հ. ողբն — վազք — ողբվար մարտնչումներ

Ներս Աւուլ Սեղրակ — (Վիրաւոր) Քիււ, քիււ, քիււ:

[*Դուրս*]

Դուրսէն.— Վերջացա՛ւ, վերջացա՛ւ:

Արշ.— (*ներս*) Դա միայն սչսել է

Ներս Այկիւլ Խանճեան, մարդու տարադով

Արշակ.— Այդ դո՛ւ ես Այկիւլ. այր մարդու տարադով:

Այկիւլ.— Մնաց քարով Արշակ. երբ ապրի՛մ... (*համազարկ. կ'անհետի*):

ձեպ.— (կը քրքջայ) Վերջացաւ: Ժամանակն անցաւ կը
խնդայ հեզզ վարագոյրին ետեւէն: Մնաք բարով Հանրն: Ըն-
կերներուս, երազներուս անուէն կը յիշեմ միայն քու կը: Մը-
նաք բարով Հանրն: Երբ նորէն փոնգայ Աստուած, դուն
պիտ' ըլլաս առաջինը արթննալու: Հրդեհիդ մէջ կը քաղես
ժամանակն ու միջոցը: Պիտի յիշուիս առ յաւեհ կասակով մը
եւ դաւով: Քու մոխիրներդ պիտի սեւնան ու կարմրին հա-
յեր: Տուիր խոստումի մը, երազի մը, արեան ծովեր: Ուշի-
հայեր. առի՛քը, առի՛քը յիմար հրաշքին,

Խաչածեւ կ'անցնին մարտունիք, զօրք, վրէժ խումբ
ամէն ոտք ունեցող

Մարտունիք.— (զէնքերը տալով քաջերուն) Մեր մա-
հերը պիտի ստանանք միայն ձեզիւն: (կը մեռնին՝ հրաձանա-
ձիւ):

Աղջամուղջին մէջէն ամբոխը խեղապար՝ կը վազեն,
կը հրեն, կը քսչեն

Կայծակ, ընկերներ.— Ով որ ոտ ունի, քով հետեւի ինձ:
(գուրս)

Ներս՝ Կուռոյ վրէժ խումբը.— Ցառա՛ջ տղաք, Հանրն կ'ապրի
դեռ:

Թուրքեր կ'առնեն բեմը, զօրախորը ձեռքերնուն

Օր. Հանէսեան.— (կը մեռնի) Զօրավա՛ր, զօրավա՛րք:

Հ. Ոգին կը բռնուի սուրերու մէջ.— Կիլիկիա, Կիլի-
կիա:

Շանթ, որոտում, կը փլի բեմը

Զայն.— Տո՛ւր ամենուն բաժինը Տե՛ր:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

ԳԻՆ 30 ՏՐԱԽՄԻ

Եւրոպա 12 Ֆրանկ, Ամերիկա 0.50 Զոլար

Printed in Greece

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0323719

22388